

BMK və AYİB Hesabatı

Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft Boru Kəməri, AÇG 1-ci Faza, Şah Dəniz və Cənubi Qafqaz Boru Kəməri layihələrinə münasibətdə

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU (MTF) GÖRÜŞLƏRİ

Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə

Avqust və sentyabr, 2003-cü il

CDR Associates tərəfindən hazırlanmışdır

(BMK və AYİB adından)

Qeyd: bu hesabat Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) və Dünya Bankı Qrupuna daxil olan Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK) adından CDR Associates təşkilatı tərəfindən hazırlanmışdır (www.mediate.org).

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB)

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) 1991-ci ildə mərkəzləşdirilmiş planlı iqtisadiyyat sistemindən bazar münasibətlərinə keçid işində mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri və Müstəqil Dövlətlər Birliyi üzvlərinə yardım göstərmək məqsədi ilə yaradılmışdır. AYİB tərkibinə 62 üzv – 60 ölkə, Avropa İnvestisiya Bankı və Avropa Birliyi daxildir, təşkilatın kapitalı isə €20 milyarda bərabərdir. Bank çoxtərəfli demokratiya, fikir müxtəlifliyi və bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin tətbiqi işinə sadıqdır. Əlavə məlumat almaq üçün, rica olunur www.ebrd.com ünvanında yerləşən internet sahifəsinə müraciət edəsiniz.

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK)

1956-cı ildə yaradılmış BMK fərdi sektora sərmayə qoyuluşunu həyata keçirən Dünya Bankı Qrupunun üzvüdür. BMK-nın məqsədi inkişaf etməkdə olan ölkələrdə fərdi sektor davamlı surətdə investisiya qoyuluşunu təşviq etdirməkdən, yoxsulluğun səviyyəsini aşağı salmaq və əhəlinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması işinə yardım göstərməkdən ibarətdir. BMK fərdi sektorda investisiyaların maliyyələşdirilməsi ilə məşğul olur, beynəlxalq maliyyə bazarlarında kapitalın toplanmasını həyata keçirir, sosial sahənin və ətraf mühitin inkişafı işində müştəriyə yardım edir, və hökumət və işgüzar dairələrə məsləhətlər verir. Əlavə məlumat almaq üçün, rica olunur www.ifc.org ünvanında yerləşən internet sahifəsinə müraciət edəsiniz.

BMK Korporativ Vətəndaşlıq Fondu (KVF)

MTF-in müəyyən həcmi Korporativ Vətəndaşlıq Fondu (KVF) tərəfindən maliyyələşdirilmişdir. KVF, BMK-nın müştəriləri şirkətin ətraf mühit, sosial sahə və əmək münasibətləri üzrə fəaliyyətini «müəyyən edilmiş mütləq tələblərdən daha yüksək səviyyəyə» qaldırmaq arzusunda olduqda, deyilən qəbildən olan müştərilərin sərəncamına verilir. KVF çoxtərəfli vəsaitlər fondu kimi çıxış edir, və hal-hazırda Niderland və Norveç hökumətləri, habelə BMK dəstəyin vasitəsi ilə fəaliyyət göstərir. Əlavə məlumat almaq üçün, rica olunur www.ifc.org/ccf ünvanında yerləşən internet sahifəsinə müraciət edəsiniz.

BMK və AYİB Hesabatı

Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft Boru Kəməri, AÇG 1-ci Faza, Şah Dəniz və Cənubi Qafqaz Boru Boru Kəməri layihələrinə münasibətdə

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU (MTF) GÖRÜŞLƏRİ

Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə

Avqust və sentyabr, 2003-cü il

MÜNDƏRİCAT

Giriş hissəsi	5
Görüşlərin planlaşdırılması	5
Maddi-texniki təchizat	8
Hesabatın strukturu	8
Görüşlərin strukturu	9
TÜRKİYƏ	11
ƏRZURUM GÖRÜŞÜ	12
ADANA GÖRÜŞÜ	18
AZƏRBAYCAN	29
GƏNCƏ GÖRÜŞÜ	30
BAKİ GÖRÜŞÜ	37
GÜRCÜSTAN	44
BORJOMİ GÖRÜŞÜ	45
TBİLİSİ GÖRÜŞÜ	53
SON SÖZ	62

ӨЛАҮӨЛӨР

ӨЛАҮӨ А	63
ӨЛАҮӨ В	72
ӨЛАҮӨ С	74
ӨЛАҮӨ D	77

BMK və AYİB Hesabatı

Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft Boru Kəməri, AÇG 1-ci Faza, Şah Dəniz və Cənubi Qafqaz Boru Kəməri layihələrinə münasibətdə

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU (MTF) GÖRÜŞLƏRİ

Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə

Avqust və sentyabr, 2003-cü il

Giriş hissəsi

Dünya Bankı Qrupunun fərdi sektora investisiya qoyuluşu üzrə ixtisaslaşan bölməsi olan Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasına (BMK) və Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına (AYİB) Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri layihəsi və AÇG yatağının işlənməsi üzrə 1-ci Fazanın maliyyələşdirmək iştirak etmək məsələsini təklif edilmişdir. Deyilənlərə əlavə olaraq, AYİB-a həmçinin Şah Dəniz qaz yatağının işlənməsi və Cənubi Qafqaz Boru Kəmərinin (CQBK) inşası layihələrində iştirak etmək təklif olunmuşdur. Uzunluğu təqribən 1760 kilometr olacaq BTC boru kəməri Azərbaycan ərazisində, Bakı yaxınlığında, Xəzər Dənizi sahilində yerləşən Səngəçal terminalından başlayaraq, Gürcüstan ərazisindən keçərək, Türkiyənin Aralıq Dəniz sahilində yerləşən Ceyhan terminalına qədər inşa olunacaq. Azərbaycan və Gürcüstan ərazisində, Türkiyə ilə sərhədə qədər, CQBK BTC-ya paralel olaraq çəkiləcək, sonradan isə mövcud boru kəmərinə birləşdiriləcək.

Deyilən kreditlər üzrə maliyyə vəsaitlərin ayrılması məsələsinə müvafiq Direktorlar Şurasının müzakirəsi üçün tövsiyələrin hazırlanması gedişində, BMK və AYİB birgə surətdə maraqlı tərəflərin iştirak ilə altı görüş və ya forumu keçirmişlər (MTF) – layihə ilə əlaqədar olan hər bir ölkədə iki görüş keçirilmişdir. Bu hesabat mətnində görüşlərin keçirilməsinə münasibətdə ümumi strategiya, hazırlıq və planlaşdırma prosesi; görüşlər hazırlıq zamanı hər bir ölkədə görülmüş material-texniki təminat tədbirləri; habelə müvafiq görüşlərdə maraqlı tərəflər (o cümlədən, AYİB, BMK və BTC) arasında aparılmış dialoq və müzakirələr əksini tapmışdır.

Görüşlərin planlaşdırılması

MTF prosesinə müstəqil üçüncü tərəf olan CDR Associates təşkilatı rəhbərlik etmiş, və deyilən qurum həm təşkilatı məsələlər, və həmçinin görüşlərin aparılmasını öz üzərinə götürmüşdür. 2003-cü ilin iyun ayının ortalarında London şəhərində, MTF prosesinə aid olan prinsip və məqsədləri müzakirə etmək məqsədi ilə CDR nümayəndələri ilə BMK və AYİB arasında görüş keçirilmişdir. Tərəflər belə bir ümumi razılığa gəlmişlər ki, deyilən görüşlərin keçirilməsində məqsəd Beynəlxalq Maliyyə Təşkilatlarına (BMT) boru kəməri təsirinə məruz qalan yerli əhali ilə ünsiyyət yaratmaq imkanını təmin etmək və yerli əhəlinin fikri barəsində məlumat toplamaqdan ibarətdir. Görüşlər məlumatın təhlili üçün

ayrılmış və BTC Ko.-nun Ətraf Mühit və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi üzrə Hesabatın (ƏMSTQ) 16 iyun 2003-cü il tarixində dərc edilməsindən etibarən hesablanan 120 günlük müddətin mühüm tərkib hissəsi kimi keçirilmişlər.

Keçirilmiş görüşlərdə, qeyd olunan iki təşkilat (1) maraqlı tərəflərin mövqe və fikirləri barəsində məlumat əldə etmək, və (2) dörd layihənin potensial surətdə maliyyələşdirilməsinə münasibətdə özlərinin mövqeyi barəsində maraqlı tərəflərə məlumat çatdırmaq prinsiplərinə sadıq olmuşlar. Hər iki tərəf üçün vahid məqsəd bundan ibarət olmuşdur ki, maliyyələşdirməyə aid hər hansı son və qəti qərar çıxarılan qədər, müvafiq Direktorlar Şurasına dolğun və dəqiq məlumat çatdırılsın və əhali ilə birbaşa əlaqə yaradılsın.

Deyilənlərə əlavə olaraq, iki təşkilat birgə surətdə MTF prosesinə rəhbərlik etmək üçün nəzərdə tutulmuş prinsipləri işləyib hazırlamışlar. Deyilən müzakirələrin nəticəsi olaraq, aşağıdakı prinsiplər tərtib olunmuşdur:

- vacibdir ki, həm BMK, və həmçinin AYİB geniş dairələri təmsil edən maraqlı tərəflərin, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları, ayrı-ayrı vətəndaşlar və sahibkarlar, ölkə hökumətləri və hökuməti yerlərdəki/bölgələrdəki nümayəndələri, elm adamları, ətraf mühitin tədqiqi və öyrənilməsi ilə məşğul olan təşkilatlar, donor – təşkilatlar və digər tərəflərin, ələlxüsüs da layihələr üzrə özlərinin təcrübəsinə əsaslanıb çıxış edə bilən şəxslərin mövqeyi haqqında məlumat əldə etmək imkanında olsunlar.
- hər ölkədə iki görüş keçiriləcək.
- görüşlərə hazırlıq işləri belə aparılacaq və görüşlər belə keçiriləcək ki, kredit təşkilatları ilə iştirakçı – maraqlı tərəflər arasında ünsiyyət maksimal səviyyədə olsun.
- deyilən görüşlər, məsləhətləşmələr prosesi tələblərinin tərkib hissəsi kimi BMK və AYİB tərəfindən müəyyən olunmuş, və layihə sponsoru (BTC Ko.) tərəfindən həyata keçirilmiş ictimaiyyətlə məsləhətləşmələr və müzakirələr prosesini təkrar etməməli, deyilənləri tamamlamalı və dəstəkləməlidir.
- görüşlərin planlaşdırılması gedişatında BTC Ko. əməkdaşlarına öz töhfələrini vermək təklif olunacaq və qeyd olunan şəxslər görüşlər gedişində əlavə texniki dəstəyi təmin edəcəklər.
- deyilən görüşlər BMK və AYİB tərəfindən hazırlanacaq, planlaşdırılacaq və keçiriləcək (müstəqil podratçı olan CDR Associates təşkilatının köməyi ilə).

Görüşlərə hazırlıq üçün tələb olunan maksimal məlumatın toplanması məqsədi ilə, BMK və AYİB razılığa gəlmişlər ki, CDR məsləhətçiləri, görüşlərə qədər olan müddət ərzində həm ilkin, və həmçinin digər mənbələrdən məlumatın toplanması işi ilə məşğul olacaqlar. Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakçılarından alınmış məlumat əsasında, CDR görüşlərin təklif olunan gündəliyini hazırlayıb çalışacaq ki, görüşlər hər bir ölkə üzrə iştirakçılara münasibətdə maraq kəsb edən sual və problemlə məsələləri əhatə etmiş olsun.

CDR-in yerli podratçıları hər bir ölkədə, marşrut boyunca iki nöqtədə, təqribən 400 nəfər ilə müsahibələr keçirmiş və söhbətlər aparmışlar. Tədqiqatların keçirildiyi sahələr BTC Ko. tərəfindən təqdim olunmuş məlumatlara əsasən, boru kəmərinə 1-2 kilometr məsafədə məskunlaşan əhali arasında, o cümlədən artıq tikinti işlərinin aparıldığı sahələrə əsasən müəyyən olunmuşdur.

Razılaşdırılmışdır ki, müsahibə aparılan icma üzvləri heç hansı seçim şərti qoyulmadan müəyyən ediləcək, anonimlik saxlanılacaq və heç hansı yönəldici suallar verilməyəcək. Əsas məqsud boru kəmərinə münasibətdə daha tez-tez rast gəlinən sual və ya mövzuları müəyyən etməkdən ibarət olacaq. (Deyilən müzakirələrin statistik uyğunluğunu müəyyən etmək məqsədi ilə bu müzakirələrin analizini aparmaq üçün cəhd edilməmiş və bu kimi niyyət olmamışdır.) Müsahibə aparılan bütün şəxslərə təklif edilmişdir ki, mütənasib dəvət alınarsa, ictimaiyyət ilə keçiriləcək görüşlərdə iştirak etmək üçün maraqlı olub-olmamaqlarını bildirsinsinlər. Deyilən görüşlərdə iştirak etmək üçün arzularını ifadə etmiş təqribən iyirmi nəfərə ictimaiyyət ilə keçirilən hər bir görüşdə iştirak etmək üçün xüsusi dəvət verilmişdir.

CDR nümayəndələri üçün məlumatın ikinci mənbəyi kimi görüşə təxminən bir ay qalmış hər bir ölkəyə edilən səfərlər olmuşdur. Hər bir ölkə üzrə yerli əməkdaşları əhatə edən qrup, əsas problemlə sahələrin müəyyən olunması və MTF prosesinə dair məlumatın təqdim edilməsi məqsədi ilə yerli dövlət məmurları və milli QHT-lar ilə müsahibələr keçirmişdir. Onlar boru kəməri boyunca yerləşən bölgələrdə olmuş, həmin yerlərdə təhlillər aparmışlar; BTC Ko.-nın əməliyyatçısı olduğu layihələrin iştirakçıları ilə görüşlər keçirmişlər; və görüşlərə hazırlıq məqsədi ilə maddi-texniki tədbirləri tamamlamışlar. Məlumatın toplanması prosesi üç-dörd ay ərzində müxtəlif beynəlxalq miqyaslı QHT-lar ilə əlaqələrin yaradılmasını da əhatə etmişdir.

Bu görüşlərdə MTF-a aid olan görüş yerləri və görüşlərin keçirilməsi prosesi, habelə məlumatın ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılması üçün ən effektiv sayıla biləcək metod müzakirə edilmişdir. Milli və yerli hakimiyyət orqanları nümayəndələri ilə əlaqələr yaradılmış və onlara MTF görüşlərindən iştirak etmək təklifi verilmişdir. Hər üç ölkədə görüşlərin keçirilməsinə altı və üç həftə qalmış (yerli dildə tərtib olunmuş) mətbuat üçün açıqlamalar yayılmış, yerli qəzet və radioda elanlar verilmişdir. Yerli məmurların bir çoxu əhaliyə MTF görüşləri barəsində məlumatın verilməsini təklif etmişlər. CDR podratçıları QHT-lar, yerli əhəlinin nümayəndələri, yerli işgüzar dairələr və sənaye müəssisələri nümayəndələri, habelə universitet təmsilçiləri və digər maraqlı tərəflər ilə görüşlərə qədər olan müddət ərzində telefon ilə əlaqə yaratmış və görüşlər keçirmişlər. Qruplar təklif edilmişdir ki, bir və ya iki nümayəndəni ezam etməklə əməkdaşlıq həyata keçirilsin, və bununla bütün maraqlı tərəflərə iştirak etmək imkanı verilsin.

Bu spesifik müsahibələr və iştirakçıların mümkün qədər geniş dairəsini əhatə etmək üçün aparılan digər tədbirlər vasitəsi ilə iştirakçıların tarazlı tərkibini, və o cümlədən, yerli əhəlinin nümayəndələri, yerli məmurların, yerli və milli QHT-ların, və vətəndaş cəmiyyətinin digər iştirakçılarının tədbirə qatılmasını, təmin etmək üçün ciddi səylər göstərilmişdir. Həmçinin daha kiçik sayda beynəlxalq QHT-ların iştirakı nəzərdə tutulmuşdur.

BMK və AYİB MTF görüşlərində rəhbər işçiləri, investisiya qoyuluşu və bankçılıq şöbələrinin işçi heyəti, ətraf mühit və sosial sahə üzrə aparıcı mütəxəssislər, hüquq məsləhətçiləri, vətəndaş cəmiyyəti üzrə əlaqələndiricilər, və həmçinin hər bir təşkilatın və Dünya Bankının müvafiq ölkə üzrə nümayəndəsi sifətində təmsil edilmişlər.

Maddi-texniki təchizat

Nəzərə alaraq ki, bütün görüşlər ictimaiyyət üçün açıq olmuşdur, görüşlərin keçirilməsi üçün tədbirdə iştirak etmək arzusu olan bütün şəxsləri, habelə fərdi qaydada dəvətnamə almamış, lakin görüşlərin keçirilməsi barəsində məlumatı digər şəxslərdən, və yaxud da kütləvi informasiya vasitələrindən almış kəsləri də yerləşdirmək imkanlarına malik olan yerlər seçilmişdir. Tərcüməçilər yerli dili bilən şəxslər sırasından seçilmişlər, və çox zaman boru kəmərinə aid olan məsələlər ilə tanış olmuşlar. Hər bir ölkə üzrə, görüş gedişində müzakirə olunan əsas mövzu və sualların protokolunu tutmaq üçün, hər bir ölkə üzrə hesabatçı seçilmişdir. Nəticə etibarilə, həmin qeydlər MTF üzrə yekun hesabatın əsasını təşkil etmiş olacaq. Hər bir ölkə üzrə həmçinin material-texniki təminat üzrə əlaqələndiricilər qrupu yaradılmışdır.

Yerli aparıcılar da seçilmişdir ki, bunların seçimi onların görüşləri aparmaq və idarə etmək təcrübəsi, habelə neft sektoru üzrə məlumatlı olmalarına arxalanaraq aparılmışdır. Əksər hallarda, görüşə iki yerli aparıcı və iki CDR aparıcısı rəhbərlik etmişlər ki, onlar birlikdə görüşü aparmış və suallarını tərtib etmək işində çətinlik çəkən iştirakçılara köməklik göstərmişlər. Aparıcılar və tərcüməçilər həmçinin auditoriya qarşısında çıxış etməkdən çəkinən iştirakçılardan, habelə suallara cavab vermək üçün vaxt çatışmazlığı yarandıqda, yazılı surətdə təqdim olunan sual və qeydlərin toplanması işi ilə də məşğul olmuşlar. (Qeyd: Gürcüstanda keçirilmiş görüşlər gedişində verilən, lakin görüşdə cavablandırılmamış suallara cavablar bu hesabatə qoşulan Əlavə A mətnində verilmişlər.)

Görüşlər aşağıda qeyd olunan tarix və şəhərlərdə keçirilmişdir:

Ərzurum, Türkiyə, 26 avqust

Adana, Türkiyə, 28 avqust

Gəncə, Azərbaycan, 1 sentyabr

Bakı, Azərbaycan, 4 sentyabr

Borjomi, Gürcüstan, 8 sentyabr

Tbilisi, Gürcüstan, 11 sentyabr

Hesabatın strukturu

Hər bir ölkə ayrıca bir bölmədə müzakirə olunur. Lakin, nəzərə alaraq ki, MTF çərçivəsində keçirilmiş görüşlərin hər biri fərdi xarakter daşımışdır, altı görüşdən hər biri ayrı-ayrılıqda təsvir olunur. Müzakirələrin mövzuları müxtəlif olmuşdur, lakin müəyyən daimi maraq sahələri də yer almışdır:

- Torpaq sahələrinin ayrılması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı məsələlər
- əmək münasibətlərinə aid mülahizələr və suallar
- ətraf mühit üzrə və texniki suallar
- icmalar üzrə sərmayə qoyuluşu və Kiçik və Orta Müəssisələrin (KOM) inkişaf etdirilməsi
- iqtisadi, maliyyə və siyasi yönümlü suallar.

Nəzərə alaraq ki, bu mövzulara bütün görüşlərdə toxunulmuşdur, hesabat boyunca müəyyən yerlərdə təkrara rast gəlmək olar. Sual və cavablar növbə ilə verilmir, əsasən yuxarıda qeyd edilmiş sahələrə bölünmüşdür. Görüşlərə aid olan ümumi məlumat, hesabatçılar tərəfindən tərtib edilmiş qeydlərə əsaslanır.

Ümumilikdə, sual verən, fikrini bildirən və ya suala cavab verən şəxsin adı hesabatda qeyd olunmamışdır, lakin, müvafiq hallarda, şəxsin hansı dairəni təmsil etməsi qeyd edilə bilər.

Hər bir görüş üzrə təsvirin sonunda verilmiş “İştirakçıların Qanunvericilik Səviyyəsi” adlanan bölmə hər bir görüşdə paylanaraq iştirakçılar tərəfindən doldurulmuş formalara əsasən tərtib olunan ümumi məlumatı əks etdirir.

Görüşlərin strukturu

Görüşlərin hər biri biri-digərinə bənzər format çərçivəsində keçirilmişdir. (Görüşün nümunəvi formatı Əlavə B mətnində verilmişdir.) görüşlərin gedişində, mərkəzi və ya yerli hakimiyyəti orqanlarının nümayəndələri iştirakçıları salamlamış və rəsmi bəyanatları ilə çıxış etmişlər. Bundan sonra, BMK və ya AYİB nümayəndəsi, MTF təşkilatları da qısa giriş sözü ilə çıxış etmiş və iştirakçıları salamlamışlar. Görüşün bu hissəsini lentə almaq üçün kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri də dəvət olunmuşlar. Lakin, giriş nitqlərindən sonra, kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrinə görüşdə iştirakı davam etdirmək, lakin, iştirakçıların qorxu hissi keçirmələrinin qarşısını almaq və mövqelərini açıq və sərbəst surətdə bildirmək üçün onlara imkan yaratmaq məqsədi ilə, çəkilişi dayandırmaq tələb olunmuşdur.

Bundan sonra, aparıcılar görüşün forması və iş rejimi (bir qayda olaraq, görüşlər saat 9:30 başlayıb saat 17:30 başa çatmalı idi), Görüşlərin Keçirilməsi Qaydaları (bax Əlavə C) barəsində məlumat vermiş və görüşlərə hazırlıq gedişində CDR qrupu nümayəndələri tərəfindən aparılmış təhlil və müsahibələr haqqında ümumi məlumat təqdim etmişlər.

Bundan sonra, BMK və AYİB nümayəndələri görüşün məqsədləri barəsində məlumat vermiş və neftin Xəzər Dənizində hasilatından başlayaraq Aralıq Dənizi sahilində yerləşən Ceyhan Terminalına nəqlinə qədər olan məsələləri də əhatə edib Faza 1 və BTC Ko. layihələrinin qısa təsvir etmişlər. Onlar qeyd etmişlər ki, görüş 120 günlük ictimai müzakirələr və məsləhətləşmələr prosesinin tərkib bir hissəsidir və kreditorlara bilavasitə boru kəmərinin təsirinə məruz qalmış şəxslərin fikirlərini öyrənmək, habelə, imkan

daxilində, iştirakçıların suallarını cavablandırmaq üçün imkan yaratmış olur. İştirakçıların diqqətinə həmçinin çatdırılmışdır ki, AYİB üzrə ictimai müzakirələr 14 oktyabr, BMK üzrə isə 9 oktyabr tarixlərinə qədər davam etmişlər, lakin buna varmadan MTF başa çatmasına baxmayaraq, mülahizələri hələ də təqdim etmək mümkündür.

Hər bir görüşün qalan vaxtı (təqribən beş saat yarım) mülahizələr, sual və müzakirələrə həsr olunmuşdur. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, vaxt çatışmazlığı səbəbindən görüşlər gedişində cavablanmamış qalan yazılı suallar, bu hesabatın sonunda qeyd edilmiş və onlara cavab verilmişdir. (Bu kimi vəziyyət yalnız Gürcüstanda baş vermişdir – həm Azərbaycan, və həmçinin də Türkiyədə bütün suallara görüşlər gedişində cavab verilmişdir.)

Bütün iştirakçılara təklif olunmuşdur ki, hesabatın surətini almaq məqsədi ilə, qeydə alınsınlar və özlərinin adları və əlaqə məlumatları barəsində informasiyanı təqdim etsinlər. (İştirakçıların Tam Siyahısı Əlavə D mətnində verilmişdir.)

Hesabatın surətlərinin yayılması

Təşkilatçılar iştirakçıların nəzərinə çatdırmışlar ki, CDR Associates MTF çərçivəsində bütün altı görüşə dair ümumi hesabat tərtib edəcək. Sonradan, bu hesabat yerli dilə tərcümə olunacaq və fəal tərzdə, əlaqə yaratmaq üçün tələb olunan məlumatı təqdim etmiş MTF iştirakçıları arasında, habelə BMK və AYİB-in internet səhifələri və müxtəlif QHT-lar şəbəkəsi vasitəsi ilə yayılacaq.

BMK və AYİB Hesabatı
MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU ÜZRƏ GÖRÜŞLƏR (MTF)
TÜRKİYƏ

TÜRKİYƏ

Baxmayaraq ki, Azərbaycan və Gürcüstan ilə müqayisədə Türkiyədə keçirilmiş görüşdə daha az iştirakçı olmuşdur, iştirakçıların fəallığı yüksək səviyyədə olmuş və boru kəməri layihəsinə böyük maraq göstərilmişdir. Hər bir görüşdə iştirakçılar sırasına icmaların rəhbərləri, ayrı-ayrı vətəndaşlar, yerli təşkilat və yerli hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri daxil olmuşlar. Hər iki görüşdə hakimiyyət orqanları nümayəndələri giriş sözü ilə çıxış etmişlər. (Bundan sonra, azad və sərbəst müzakirələrə şərait yaratmaq və hər hansı maneələri aradan qaldırmaq məqsədi ilə, hökumət məmurları görüşləri tərk etmişlər.) Türkiyədə keçirilmiş MTF görüşlərindən BMK və AYİB, müvafiq olaraq, yeddi və iki nümayəndə ilə təmsil edilmişlər.

ƏRZURUM GÖRÜŞÜ

26 avqust 2003-cü il

Ərzurumda keçirilmiş görüşdə iştirak etmiş təqribən 45 nəfər sırasında el və işgüzar dairələrin, fermer təsərrüfatlarının nümayəndələri, kənd rəhbərləri (*Muxtarlar*), və dörd kəndi təmsil edən torpaq mülkiyyətçiləri olmuşlar. Görüşdə həmçinin bir sıra yerli məmurlar, habelə tələbələr, müəllimlər, mühəndislər və yerli icmanın digər üzvləri iştirak etmişlər. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.) Ərzurumu bölgəsinin Qubernator Müavininin (cənab Gülüstan Yiqin) giriş nitqindən sonra, BMK nümayəndəsi iki təşkilatı və BTC Ko. təqdim etmiş, və görüşün məqsədləri barəsində məlumat vermişdir. BMK nümayəndəsi qeyd etmişdir ki, BMK-da, AYİB-da fərdi sektora investisiya qoyuluşu sahəsində çalışırlar, onların ali məqsədi isə əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması və yoxsulluğun aşağı salınmasından ibarətdir. O hər iki təşkilatı görüş zamanı yer alan fikir və mülahizələri diqqətlə dinləmək və təhlil etməyə çağırmışdır. Bundan sonra, BMK nümayəndəsi əmin olduğunu bildirmişdir ki, layihə üç ölkədən hər biri üçün əhəmiyyət kəsb edir, belə ki, layihə regional əlaqələri möhkəmləndirmək və ölkələrarası münasibətləri inkişaf etdirmək, yeni iş yerlərini açmaq (əsas etibarilə, tikinti işləri müddəti ərzində) və beynəlxalq səviyyədə tətbiq olunan ən mükəmməl fəaliyyət qaydalarını tətbiq etmək iqtidarındadır. O iştirakçıları əmin etmişdir ki, bu işə qatılmış bütün tərəflər, müsbət cəhətlərin diapazonunu və layihəyə qatılan ölkələrin əldə edəcəyi faydaları genişləndirmək üçün heç hansı səylərini əsirgəməyəcəklər.

AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, Türkiyə AYİB üzvüdür, lakin AYİB-in fəaliyyətinin aparıldığı bir ölkə deyil, və bu səbəbdən AYİB Türkiyədə olan layihələr üzrə kreditlər ayırmır. Lakin, AYİB təmsilçiləri Türkiyə ərazisindən keçən boru kəməri ilə əlaqədar müzakirələrdə iştirak etmiş və məsələləri təhlili ilə məşğul olmuşlar.

Bundan sonra, CDR nümayəndəsi türk dilində görüşün keçirilməsi qaydaları barəsində məlumat vermiş və iştirakçılardan fəal surətdə görüşdə iştirak edib, qeyd olunan qaydalara riayət etməyi rica etmişdir. Sonra, görüş sual-cavab formatında davam etdirilmişdir.

Baxmayaraq ki, iştirakçılar boru kəmərinin ətraf mühitə təsirinə (xüsusi ilə də, zəlzələ hallarında boru kəmərinin təhlükəsizliyinə) aid suallar vermiş və bu barədə fikirləri ilə bölüşmüşlər, diqqət mərkəzində yerli əhali ilə əlaqədar olan məsələlər durmuşdur. Məsələn, torpaq sahiblərini kompensasiyalara aid standart və qaydaları maraqlandırır. Digər iştirakçılar icmalar üzrə investisiya qoyuluşu məsələlərinə və bu layihənin boru kəməri marşrutu boyunca yerləşən yaşayış məntəqələri, şəhər və kəndlərə daha geniş miqyasda təsirinə diqqət yetirmişlər.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

Fermer Birliyinin nümayəndəsi izah etdi ki, bir çox fermerlər banklara və/və ya Kənd Təsərrüfatı Kredit Kooperativlərinə pul borcludurlar və bu borclar səbəbindən təzyiq altındadırlar. O əlavə etdi ki, banklardan və/və ya kənd təsərrüfatı kredit kooperativlərindən kredit alarkən fermerlər özlərinin bütöv torpaq sahəsinin qiymətinə arxalanmışlar. Torpaq sahəsinin yalnız müəyyən bir hissəsini almaq tələb olunduqda (belə ki, boru kəməri təqdirində məhz bu baş vermiş olur), fermerlər ehtimal etmişlər ki, torpaqdan istifadə haqqı bilavasitə onlara deyil, girova müvafiq olaraq, yerli banka ödəniləcək. Onlar bu kimi metod ilə razı deyilərlər. Torpaq sahələrinin yalnız müəyyən bir hissəsinin alınması və girov qoyulmuş torpaqların istifadəsinə gəlinə, onlar, məsələnin daha dəqiq anlanmasını və bu kimi problemlərin həllini təmin etmək məqsədi ilə, torpaq məsələləri üzrə yerli qrup, BTC Ko. və müvafiq fermerlər arasında xüsusi görüşün keçirilməsini təklif etmişlər.

Cavab olaraq BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, torpaq sahələrinin ayrılmasına aid olan qaydalar həm Torpaq Sahələrinin Ayrılması və Kompensasiyanın Ödənilməsi Qaydalarında (TAKQ), və həmçinin Köçürmə Tədbirləri Planında (KTP) əksini tapanmışdır. TAKQ-in surətləri MTF görüşünün keçirildiyi yerdən kənarda maraqlı tərəflərə təqdim olunmuşdur. MTF təklif etdi ki, iştirakçılar narahat edən məsələlərin müzakirə olunması məqsədi ilə, torpaq sahiblərinin nümayəndələri müzakirələri birbaşa olaraq BTC Ko. və BOTAS / Səlahiyyətli Dövlət İdarəsinin Torpaq Məsələləri üzrə Qrupu (SDİ) ilə aparsınlar.

Qeyd: fasilə zamanı Fermerlər Birliyi və deyilənə bənzər problemlərə maraq göstərən digər torpaq sahibləri ilə ayrıca görüş keçirilmişdir. BTC Ko. və SDİ Torpaq Məsələləri üzrə Qrupu prosesin gedişatına aydınlıq gətirmişlər: kənd təsərrüfatı yönümlü işlərin aparılması ilə əlaqədar olan imkanların (məhsul, bağlar, otlaqlar və s.) əldən çıxması üçün kompensasiya ödənişləri nağd şəkildə torpaq istifadəçilərinə verilir və bankların tələbləri deyilənlərə aid olmur (beləliklə, gəlir və həyat səviyyəsi mənfi təsirə məruz qalmış olmur). Lakin, Türkiyə qanunvericiliyinin tələblərinə müvafiq qaydada, torpaq üzrə bütün ödənişlər layihə təsirinə məruz qalan torpaq sahibləri adına yerli kənd təsərrüfatı bankına köçürülməlidir. Torpaq sahibləri deyilən banklara hansısa vəsaitləri borcludurlarsa (bir qayda olaraq, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, kənd təsərrüfatı işlərinin aparılması üçün kreditlər) və torpaqlar girov qoyulmuşdusa, kompensasiya üzrə vəsaitlərə nəzarət hüququ banklara keçmiş olur və banklar borc məbləğini müvafiq qaydada

azaldırlar. Lakin, torpaq sahibi ödəniş cədvəlini bank ilə qabaqcadan razılaşdırmışsa, bank pul vəsaitlərini almış olmur.)

İştirakçı maraqlandı ki, «qeyri-rəsmi istifadədə olan torpaqlar» üçün kompensasiya hansı qaydada ödəniləcək. Bundan başqa, əvvəllər təbii qaz boru kəmərinin çəkilməsi ilə əlaqədar layihə gedişində, otlaq torpaqları üçün heç hansı kompensasiya verilməmişdir (Şərqi Anadolu Qaz Boru Kəməri). İştirakçıları maraqlandırırırdı ki, BTC layihəsi bu məsələnin həllinə hansı müstəvidən yanaşacaq? Təbii qazın nəqli üçün əvvəllər çəkilmiş boru kəmərinin nəticəsi olaraq çəkilmiş itkilər ödəniləcəkmi?

Birinci suala cavab olaraq qeyd olunmuşdur ki, 20 il ərzində bu qaydada istifadə olunan torpaqların qiyməti Türkiyənin Ekspropriasiya haqqında qanunvericiliyinə müvafiq qaydada tam məbləğdə kompensasiya ediləcək. Lakin, kompensasiya avtomatik olaraq ödənilmir, kompensasiyanın ödənilməsi üçün bu qaydada qeyri-rəsmi istifadədə olan torpaq sahəsi və onun qiyməti barəsində məhkəmə qərarı tələb olunur, elan verildikdən sonra isə, qərara heç hansı etirazın bildirilməməsini yəqin etmək məqsədi ilə, 30 gün keçməlidir. Bütün bu proses BTC layihəsi tərəfindən təşkil olunur və ödənilir. İyirmi ildən əskik müddət ərzində qeyri-rəsmi istifadədə olmuş torpaqlara münasibətdə, torpaqdan istifadə formasına varmadan, kompensasiya ödənilmir.

Baxmayaraq ki, qanunvericilik qeyri-rəsmi sahiblikdə olmuş və iyirmi ildən əskik müddət ərzində istifadə olunan torpaqlar üçün kompensasiyanın ödənilməsini nəzərdə tutmur, təcrübədə, sahiblik məsələsi layihə təsirinə məruz qalmış ərazinin məhkəməsi tərəfindən seçilən yerli ekspertlər tərəfindən müəyyən olunur. Qeyd olunan ekspertlər (bir qayda olaraq, kənd rəhbərliyi və ya əhalinin yaşlı nümayəndələri) belə bir mövqedən çıxış edirlər ki, mövcud iştirakçının torpaqdan istifadə müddəti barəsində hər hansı şübhə olmadıqda, torpaq 20 ildən artıq istifadə edilmiş sayılır.

BMK həmçinin qeyd etmişdir ki, Türkiyə qanunvericiliyinə müvafiq qaydada, kənd sakinləri tərəfindən istifadə edilmələrinə varmadan, otlaq sahələri milli xəzinədarlığın mülkiyyəti hesab olunur. Təbii qazın nəqli üçün əvvəlki zamanda inşa edilmiş boru kəməri layihəsi ərzində, Türkiyə qanunvericiliyinə müvafiq qaydada, nə otlaqlar, nə də məhsul üçün heç hansı kompensasiya ödənilməmişdir. Lakin, BTC layihəsi halında, məhsul üçün kompensasiya Atatürk Universiteti və digər şəxslər tərəfindən aparılan hesablamalara əsasən ödənilir. Son olaraq, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, Köçürmə Tədbirləri Planına (KTP) müvafiq qaydada, Türkiyə qanunvericiliyi müddəalarının şamil olunmadığı qeyri-rəsmi torpaq istifadəçilərinə kompensasiya təqdim etmək məqsədi ilə, BTC Ko. tərəfindən KTP Fondu yaradılmışdır. Deyilən KTP Fondu, digər məqsədlər ilə bərabər, otlaq və digər dövlət torpaqlarının, misal üçün Xəzinədarlıq, meşələr və s., qeyri-rəsmi istifadəçilərinə kompensasiyanın verilməsi üçün istifadə olunur. Bu BMK və Dünya Bankı qaydalarına riayət etmək üçün imkan yaradır. KTP Fonduna aid olan məlumat ilə Köçürmə Tədbirləri Planı üzrə sənədlərdə tanış olmaq mümkündür.

Əvvəlki qaz boru kəməri üzrə məsuliyyətə gəldikdə, BMK qeyd etdi ki, BTC layihəsinin əvvəlki Şərqi Anadolu Qaz Boru Kəməri layihəsinə heç hansı aidiyyəti yoxdur. Kompensasiya yalnız BMK/Dünya Bankı standartlarına uyğun olan KTP müddəalarına müvafiq qaydada BTC boru kəmərinin nəticəsi olaraq yaranan təsir üçün ödəniləcək.

Əmək münasibətləri ilə bağlı sual və mülahizələr

Əhalinin nümayəndəsi qeyd etdi ki, əməkdaşların işə qəbulu sahəsindəki layihə potensialı ictimaiyyətə məlum deyil və onlar bu məsələyə aydınlıq gətirilməsini istəyirdilər. Cavab olaraq, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, tikinti işləri gedişində müəyyən iş yerləri açılacaq, lakin bu vakansiyaların müddəti məhdud olacaq. BMK izah etdi ki, kənd camaatı arasında yeni iş yerlərinin açılmasına dair olan yüksək ümidlər onlara da bəllidir. Türkiyə ərazisində, tikinti işləri gedişində, təxminən 1500 səriştəsiz əməkdaş işə qəbul olunacaq. Bundan başqa, deyilənlərə əlavə olaraq müəyyən sayda səriştəli və yarı-səriştəli əməkdaşlar da işə qəbul olunacaqlar. İstismar mərhələsi gedişində, işçi heyətinə tələbat aşağı düşəcək və lokal xarakter daşıyacaq (Türkiyə ərazisində, əsas etibarilə Ceyhan Terminalında, nasos stansiyalarında və təzyiqin aşağı salınması stansiyalarında). Bir sıra digər sahələr üzrə də, misal üçün, material-texniki təminat sahəsində, vakansiyalar açılacaq. Daha bir öhdəlik kimi, boru kəməri təzyiqinə məruz qalmış bölgələrdə yeni iş yerlərinin açılması işinə konkret kömək göstərəcək Kiçik və Ortaq Müəssisələrin (KOM) dəstəklənməsi proqramını qeyd etmək olar. BTC Ko. nümayəndəsi qeyd etdi ki, baxmayaraq ki, bütün boru kəmərinin inşası müddətinə münasibətdə, tikinti işləri müddətində, səriştəli və səriştəsiz əməkdaşlar üçün 10000 yeni iş yeri açılacaq, tikinti işləri başa çatdıqdan sonra, iş yerlərinin sayı əhəmiyyətli dərəcədə aşağı düşəcək və əsas etibarilə Səngəçal və Ceyhanda yerləşən terminallara, və dörd nasos stansiyasına aid olacaq.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

Yerli iştirakçı qeyd etdi ki, təbii qazın nəqli üçün əvvəlki zamanda çəkilmiş boru kəməri layihəsi müddətində, aşağı səviyyədə aparılmış bərpa işləri səbəbindən, bir çox fermerlər torpaqların yuxarı münbit qatından məhrum olmuşlar. Onlar öz nigarancılıqlarını ifadə etdilər və fermerlər üçün böyük problemlər yaradan, lazımi qaydada aparılmadıqda isə, məhsul və otlaqların potensialı üzrə əhəmiyyətli itkilərə səbəb olan, torpaqların üst qatının bərpası məsələsinə dair suallar verdilər. Onlar belə başa düşmüşlər ki, BOTAŞ torpaqların üst qatının bərpasına münasibətdə heç hansı yazılı zəmanət təqdim etməmişdir. Cavab olaraq Kreditorun nümayəndəsi qeyd etdi ki, bu sualın torpaq sahiblərinin güzəranına təsir etməsini nəzərə alaraq, hər iki təşkilat bu ciddi məsələyə əhəmiyyətli diqqət yetirir. Qeyd olunmuşdur ki, BTC layihəsi ərzində, kredit təşkilatları ilə BTC Ko. arasında müzakirə edilmiş kredit vəsaitlərinin təqdim olunması üçün tələblərdən biri kimi, torpaqların üst qatının adekvat dərəcədə bərpası tələbi müəyyən olunmuşdur. (Torpaqların üst qatının bərpasına aid olan yazılı anlaşmalar Köçürmə Tədbirləri Planında əksini tapmışdır ki, deyilənlər ilə ƏMSTQ sənədləşməsi tərkibində tanış olmaq mümkündür.)

Əldə edilmiş razılaşmalara müvafiq qaydada, tikinti işləri mərhələsinin başlanğıcında torpaqların üst qatı yığılacaq və qorunub saxlanacaq, eroziyadan müdafiə ediləcək, boru kəməri çəkildikdən sonra isə, bərpa ediləcək. Bu, tikinti işləri üzrə podratçı üzərinə qoyulmuş müqavilə öhdəliklərindən birini təşkil edir. Kreditorlar, o cümlədən BMK və AYİB, hər üç aydan bir bu tələbin yerinə yetirilməsi işinin monitorinqini keçirəcəklər. Torpaqların üst qatının bərpasına münasibətdə BOTAŞ tərəfindən heç hansı ayrıca yazılı zəmanətin verilməməsinə varmadan, Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMTQ)

bu məsələyə toxunur və bu müqavilə razılaşması kimi müəyyən edir. (Qeyd: Türkiyəyə aid olan hüquqi səbəblərdən, bu sənəd ƏMSTQ deyil, məhz ƏMTQ adlanır, lakin həmçinin sosial sahəyə təsir barəsində də məlumatı əhatə edir.) Təbii qazın nəqli məqsədi ilə əvvəlki zamanda inşa edilmiş boru kəməri ilə əlaqədar olaraq yaranmış problemlərə gəldikdə, BTC üzrə torpaqların bərpa işləri gedişində, BTC Ko. bütün səylərini tətbiq edib çalışacaq ki, BOTAS, iki boru kəmərinin biri-birinə yaxın məsafədə, paralel getdiyi yerlərdə, Şərqi Anadolu Qaz Boru Kəməri tərəfindən istifadə olunan sahələrdə də bərpa işlərini aparsın.

Seysmik aktivlik barəsində sual verildi. İştirakçılar minnətdarlıq hissi ilə qeyd etdilər ki, ətraf mühit və sosial sahə üzrə məsələlər layihə tərəfindən nəzərə alınmışlar. Onları maraqlandıran zəlzələ halları üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlər olmuşdur.

Kreditorun nümayəndəsi qeyd etdi ki, əslən boru kəmərinin müəyyən bölmələri seysmik fəal sahələrdən keçir. O, əlavə etdi ki, təfərrüatlı tədqiqatlar aparılmışdır və sahədəki bütün çatlar müəyyən edilmiş və layihəyə potensial təsir nöqtəyi nəzərindən qiymətləndirilmişlər. Fəal çatların aşkarlanması və bu struktur ilə əlaqədar olan potensial dəyişikliklərin müəyyən olunması işinə əhəmiyyətli səylər sərf olunmuşdur. Layihənin yalnız zəlzələ ilə bağlı yer titrəmələrinə deyil, həmçinin torpaqların yerinin dəyişməsinə qarşı dözümlü olmasını təmin etmək məqsədi ilə, məlumat boru kəməri və obyektlərin layihələşdirilməsi işində istifadə olunmuşdur.

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

İşgüzar dairələrin nümayəndəsi qeyd etdi ki, boru kəməri vasitəsi ilə dünya bazarına dəyəri 6 milyard ABŞ Dolları olan 50 milyon ton xam neft ixrac olunacaq. O, əminliklə bildirdi ki, neft Türkiyə ərazisini tərk edən məqama qədər, onun daha baha qiymətli olan məhsula emal etmək daha əlverişli olardı. O, həmçinin belə bir ümid ifadə etdi ki, regional inkişaf və yeni iş yerlərinin açılması məqsədi ilə yeni layihələr işlənib hazırlanacaq. Bura iri emal müəssisələri, gübrə istehsalı ilə məşğul olan zavodlar və neft-kimya sənayesində fəaliyyət göstərən digər layihələr aid oluna bilər. O, soruşdu ki, kreditorların bu məsələ üzrə mövqeyi necədir?

Cavab olaraq BMK bildirdi ki, xam nefti məhz necə istifadə etmək barəsində qərarı kreditorlar, yəni BMK və AYİB deyil, investorlar özləri verirlər. Ərzurum sahəsindəki əlavə layihələrə gəlinə, BMK bu sahə üzrə hər hansı real təklifləri məmnunluqla nəzərdən keçirməyə hazırdır. (Bax – KOM üzrə aşağıda verilmiş müzakirələr.)

İcmalar üzrə investisiyalar və KOM inkişafı

İşgüzar dairələrin nümayəndəsi qeyd etdi ki, BTC bütün bölgə və Türkiyə üçün böyük xeyir verəcək. Bu, Türkiyədə həyata keçirilən ikinci ən iri layihədir. Ərzurum layihə üzrə mərkəzi nöqtələrdən biridir və enerji ehtiyatlarının nəqli işində vacib bir sahəni təşkil edəcək. Maliyyə imkanları məhduddur və intellektual kadrların qərb istiqamətində axımı böyük problemdir. Ehtimal olunur ki, BTC layihəsi deyilən makro-problemlərin öhdəsindən gəlmək işinə yardımçı olacaq. Bütövlükdə, o, inamla qeyd etdi ki, bu çox vacib layihədir və lazımı ehtiyatların Türkiyəyə gəlməsinə zəmin yaradacaq.

BMK razılaşdı ki, potensial surətdə, BTC layihəsi regional inkişaf işində katalizator rolunu oynaya bilər. Bundan başqa, BMK etiraf etdi ki, boru kəmərinin keçdiyi ərazilərdə iqtisadi artımın surətini qaldırmaq üçün KOM-in inkişafı labüddür. BMK qeyd etdi ki, bir qədər əvvəl, təşkilat Bakıda çalışan və KOM üzrə ixtisaslaşan ekspertə, Türkiyədə BTC ilə sıx əməkdaşlıq qurmağı tapşırırmışdır. BMK-in rəhbərliyi altında həyata keçirilən KOM-a dəstək üçün nəzərdə tutulmuş bu proqram çərçivəsində, qüvvətli yerli KOM-ların yaradılması üçün imkan yaratmaq məqsədi ilə, bu sahə üzrə imkanların artırılması məqsədi ilə, yerli şirkətlər və işgüzar birliklər sırasından seçilmiş təsisatlar ilə əlaqələr yaradılır. İkinci növbədə, BMK ilə Ətraf Mühit üzrə Qlobal Fond (ƏMQF) arasında enerjinin effektiv istifadəsi və alternativ enerji mənbələrindən istifadə sahələri üzrə ehtiyatların toplanması üçün münasibətlər qurulmuşdur. Birliklər, habelə ayrı-ayrı vətəndaşlar tərəfindən konkret layihə təklifləri məmnunluqla nəzərdən keçiriləcək. Üçüncüsü, hal-hazırda mikro-maliyyələşdirmə modellərinin təhlili aparılır. Mikro-maliyyələşdirmə sahəsində imkanlar yaratmaq məqsədi ilə, BMK yerli idarələr, qeyri-hökumət təşkilatları və yerli banklar ilə əməkdaşlıq aparmaq əzmindədir. BMK təəssüf hissi ilə qeyd etdi ki, hal-hazırda mikro-maliyyələşdirmə işində qanunvericilik ilə bağlı olan müəyyən maneələr qalmaqdadır və qeyd etdi ki, bu sahədən çıxış yollarının aranması işi Türkiyə hökuməti ilə birlikdə davam etdirilir.

Həmçinin qeyd olundu ki, İctimai Sərmayələr Proqramı (İSP) vasitəsi ilə BTC Ko. əlavə faydanın təmin edilməsi işinə sadıqdır, və Türkiyə üzrə bu kimi proqramlar üçün ayrılmış vəsaitlərin məbləği 9 milyon ABŞ Dollarına bərabərdir. BTC Ko. etiraf edir ki, Türkiyənin şimal-şərq rayonlarında konkret problemlər mövcud olmaqdadır və İSP üzrə işlərin diqqətini məhz bu bölgəyə yönəltmək məqsədi ilə, 3.2 milyon ABŞ Dollarında məbləğ artıq birinci tranş kimi ayrılmışdır.

İştirakçıların Qanuni Səviyyəsi

Qiymətlər iştirakçıların əsas etibarilə görüşün hansı tərzdə keçirilməsindən razı qaldıqlarına ifadə etdilər. Bir çoxları qeyd etdi ki, onlara mövqelərini bildirmək üçün tam şərait yaradılmışdır və görüş faydalı olmuşdur. Lakin, bir iştirakçı qeyd etdi ki, artıq yer almış ənənələr səbəbindən, özlərini mövqeyini ifadə edərkən ayrı-ayrı şəxslər çətinliklər ilə rastlaşa bilərlər, bəziləri isə özlərini bu kimi görüşlərin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş zallarda deyil, qeyri-rəsmi və üz-üzə keçirilən söhbətlər gedişində daha sərbəst hiss edə bilərlər. İştirakçılardan biri hesab etmişdir ki, görüş barəsində məlumatın daha geniş dərəcədə yayılmasını təmin etmək məqsədi ilə, elanların sayını artırmaq lazım idi.

ADANA GÖRÜŞÜ

28 avqust 2003-cü il

MTF üzrə Adana görüşündə qeydiyyatdan keçmiş 55 iştirakçı sırasında kəndlilər (o cümlədən, kəndlərin rəhbərləri və ya *Muxtarlar*), Ceyhanın Qubernator Müavini, şəhər merləri, kooperativ üzvləri, dörd kəndin sakinləri və kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələri olmuşlar. Yerli və milli QHT-lar arasında Ətraf Mühitin Qorunması və İstehlakçıların Hüquqlarının Müdafiəsi Birliyinə; Adana üzrə Ətraf Mühitə dair Aralıq Dəniz Platforması nümayəndəsinə; Türk Mühəndisləri və Memarları Palatasına (TMMOB); Eroziyanın Qarşısının Alınması Birliyinə (TEMA), Adana Filialı; Vəhşi Təbiətin Xilas Edilməsi Fonduna (DHKV); ÜVTF-in yerli afilə edilmiş nümayəndəsinə; və Amnesty International təşkilatının Türkiyə bölməsinə rast gəlmək mümkün idi). Əlavə olaraq, bir neçə nazir teleqraf vasitəsi ilə salamlarını görüş iştirakçılarına yetirmişlər. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.)

Adana Əyalətinin Qubernator Müavininin (cənab Nezvat Ergin) giriş nitqindən sonra, BMK və AYİB iştirakçıları salamladılar və öz təşkilatlarını təqdim etdilər. BMK nümayəndəsi həmçinin layihə haqqında giriş nitq söylədi və vurğuladı ki, layihə üç ölkə üçün vacibdir və yoxsulluq səviyyəsinin aşağı salınması və əhəlinin həyat səviyyəsinin artırılması sahələri üzrə BMK məramlarına uyğun gəlir. O, əlavə etdi ki, iki təşkilat ətraf mühit, sosial sahə və iqtisadi fəaliyyət bölmələri üzrə sualları nəzərə almış və bu görüşləri bilavasitə boru kəməri təsirinə məruz qalan şəxslərin mövqeləri barəsində məlumat əldə etmək üçün təşkil etmişlər.

Kütləvi informasiya vasitələrinin bəzi üzvləri, və həmçinin TMMOB qeyd etdilər ki, baxmayaraq ki, onlar kütləvi informasiya vasitələri iştirakçılarının dəvət edilməsini də nəzərdə tutan görüşlərin keçirilməsi qaydalarını məmnunluqla qəbul edirlər, video-kameralardan yalnız fasilələr zamanı istifadə tələbi ədalətsiz görünür. Şəhər fasiləsindən sonra, görüşə yalnız yazılı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri qatıldılar.

Ərzurumda keçirilmiş görüş ilə müqayisədə, torpaqların alınması və kompensasiyanın ödənilməsi mövzularına daha az, əmək münasibətlərinə isə daha geniş diqqət yetirilmişdir. Çıxışların əksəriyyəti ətraf mühit və iqtisadi sahə ilə bağlı olmuşdur. Adana görüşündə həmçinin insan hüquqlarına aid bir neçə çıxış olmuş və bir sıra suallar verilmişdir.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

İştirakçı qeyd etdi ki, layihə üzrə əvvəlki zamanlarda keçirilən təqdimatlar zamanı əhəlinin köçürülməsi barəsində söhbət getmişdir. Onu narahat edən məsələ bu idi ki, boru kəmərinin inşası zamanı əhəlinin hər hansı fiziki köçürülməsi prosesləri yer alacaqmı. Cavab olaraq, BMK qeyd etdi ki, üç ölkədən heç birində, heç hansı yerdə boru kəməri

boyunca fiziki köçürülmə aparılmayacaq. Köçürmə Tədbirləri Planı (KTP) girişdə səsləndirilmiş fikirlərdə qeyd olunmuşdur, və bu belə bir təsəvvür yarada bilərdi ki, söhbət fiziki köçürmədən gedir. Faktiki olaraq, KTP yalnız məhsulun alınması və otlaq torpaqlardan istifadə ilə bağlı iqtisadi köçürmədən gedə bilər. Bir daha qeyd olundu ki, baxmayaraq ki, Türkiyə ərazisində boru kəməri 293 kəndin yaxınlığından keçir, nə Türkiyədə, nə də ki, boru kəməri marşrutu boyunca heç hansı digər nöqtədə fiziki köçürməyə ehtiyac olmayacaq. Torpaq sahələrinin ayrılması və kompensasiyanın ödənilməsi qaydaları bu məsələlərə münasibətdə BMK/Dünya Bankının standartlarına riayət olunmasını təmin edir. Ərzurumda qeyd olunduğu kimi, dövlət torpaqlarının qeyri-rəsmi istifadəçilərinə, o cümlədən, ümumi torpaqların istifadəçilərinə, rəsmi müqavilələr bağlamamış istifadəçilərə və balıqçılıq ilə məşğul olanlara kompensasiya vermək məqsədi ilə BTC Ko. tərəfindən Köçürmə Tədbirləri Planı (KTP) Fondu yaradılmışdır. Fond həmçinin Türkiyədə fəaliyyət göstərən qeydiyyat sistemi tərəfindən müəyyən edilən tələbləri ödəmək üçün istifadə olunur. Yenə də qeyd etmək lazımdır ki, bütün bu tədbirlər BMK və Dünya Bankı standartlarına riayət etmək işini təmin etmiş olur.

Deyilənlərə əlavə olaraq, məqsədləri yoxsulluq ilə mübarizə olan İctimai Sərmayələr Proqramı (İSP) faydanı boru kəmərinin keçdiyi ərazilərdə daha geniş əhali təbəqələrinə təqdim etmək üçün imkanlar yaradır. Qeyd olunmuşdur ki, İSP-a münasibətdə, xüsusi diqqət və fikir gəlir səviyyəsi ən aşağı olan Türkiyənin şimal-şərq bölgələrinə yetiriləcək. İSP çərçivəsində, müxtəlif təşkilatlar tərəfindən İSP hesabına vəsaitləri əldə etmək üçün müraciət etmələrini mümkün etmək məqsədi ilə, BTC Ko. «Təkliflər üçün Müraciətlər» üzrə məlumat yaymışdır. (Bax – İSP üzrə aşağıda verilmiş müzakirələr.)

Əmək münasibətləri ilə bağlı sual və mülahizələr

BTC layihəsinin Ceyhan bölgəsində yeni iş yerlərini açmaq sahəsi üzrə potensialı barəsində suallar verilmişdir. Ceyhandan olan balıqçılar əmin idilər ki, terminalın genişləndirilməsi onların balıqçılıqdan əldə etdikləri gəlirləri kəskin dərəcədə aşağı sayıla bilər, və bu səbəbdən inanırdılar ki, kompensasiya kimi onlar iş ilə təmin olunmalıdırlar. BMK qeyd etdi ki, KTP balıqçılar üçün nəzərdə tutulmuş geniş kompensasiya proqramını əhatə edir və deyilən proqramı 4.30 sayılı FD müddəalarına uyğundur. 2005-ci ilə qədər olan müddət ərzində balıqçılar heç hansı təsirə məruz qalmayacaqlar və kompensasiya paketi üzrə təfərrüatlar barəsində məsləhətləşmələr davam etməkdə olan prosesin bir hissəsini təşkil edir, və həmin prosesi balıqçılar hər hansı layihə təsiri ilə üzləşməzdən öncə xeyli qabaq tamamlamaq nəzərdə tutulmuşdur. BMK izah etdi ki, balıqçılar üçün məqbul kompensasiya paketinin hazırlanması Türkiyə üçün bir yenilikdir və şübhə yoxdur ki, balıqçılara təsir göstərən sonrakı layihələrin işlənməsi gedişində bir nümunə kimi istifadə olunacaq.

Yerli iştirakçılardan biri qeyd etdi ki, yeni iş yerləri barəsində vədlər verilmiş, lakin bu günə qədər Ceyhanda heç bir kəs işə qəbul olunmamışdır. O, çalışan üçüncü ölkə vətəndaşlarını gördükdə və bütün əməkdaşların məhz Türkiyə vətəndaşları olmamaları haqqında sual verdikdə, yerli əhəlinin hansı hisslər keçirdiyindən bəhs etdi. Qeyd olunmuşdur ki, bəziləri iş üçün Qubernator Müavininə müraciət edirlər. Yerli məmur təklif etdi ki, BOTAS və BTC Ko. işə qəbul üzrə fəaliyyətlərini yerli Qubernatorlar ilə əlaqələndirsinlər. Həmçinin təklif olundu ki, yerli hakimiyyət orqanları ilə birlikdə

yüksək tələbat olan yeni iş yerlərinin açılmasına imkanlarına malik olan kiçik həcmli inkişaf proqramları işlənilib hazırlansın və müəyyən edilsin.

BMK qeyd etdi ki, BTC Ko.-nun məqsədi əməkdaşlarının azı 80% yerli vətəndaşlar sırasından işə qəbul etməkdən ibarətdir. Lakin, bununla bərabər, bəzi vəzifələr üçün müəyyən səriştə tələb olunur ki, qalan 20% məhz bu kimi vəzifələrin payına düşmür olur. BTC layihəsi mümkün qədər qısa müddət ərzində səriştəni BOTAŞ ilə bölüşmək və bununla türk işçilərinin işə qəbul olunmalarını təmin etmək əzmindədir. Qeyd edilmişdir ki, hal-hazırda Ceyhanda aparılacaq işlərə 600 nəfəri cəlb etmək nəzərdə tutulmuşdur. Deyilən 600 nəfərin 200 Ceyhan və ətraf ərazilərdən olacaq (600 nəfərdən 100 səriştə tələb etməyən vəzifələrə aiddir və şübhəsiz qeyd etmək olar ki, bu vəzifələrə məhz yerli əhali cəlb olunacaq). Qeyd etmək lazımdır ki, heç hansı səriştə tələb etməyən vəzifələrə əməkdaşlar bilavasitə Ceyhan ətrafında yaşayan əhali sırasından cəlb olunacaqlar və BTC artıq bu kəndlərdə işə qəbul prosesinə başlamışdır, vakansiyaların siyahısı bu yerlərdə əhalinin diqqətinə çatdırılmışdır. BMK həmçinin qeyd etdi ki, özlərinin xüsusiyyətləri səbəbindən, boru kəməri layihələri bir o qədər də yüksək sayda yeni iş yerlərinin yaradılmasına gətirib çıxarmır – vakansiyaların əksəriyyəti isə istismar müddətinə deyil, tikinti işləri mərhələsinə təsadüf edir. Vacibdir ki, əhalinin bu məsələ üzrə ümidləri lazımi qaydada idarə olunsun.

Yerli nəqliyyat kooperativləri ilə bağlanan müqavilələr və podratçılara ödənilən vəsaitlərin hansı səbəbdən bazar qiymətlərindən aşağı olması haqqında sual verilmişdir. BOTAŞ cavab verdi ki, müqavilələr BOTAŞ ilə nəqliyyat şirkətləri arasında deyil, tikinti işləri üzrə podratçı ilə nəqliyyat şirkətləri arasında bağlanmışdır, və bu səbəbdən deyilən məsələ məhz tikinti işləri üzrə podratçılar ilə müzakirə edilməlidir.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə bir neçə problemə toxunuldu: yerli iştirakçı maraqlanırdı ki, bu layihə iki boru kəməri əhatə edir yoxsa yox. Kreditorun nümayəndəsi cavab verdi ki, boru kəmərlərinin tikintisinə aid iki layihə mövcuddur: biri xam neftin (BTC), digər biri isə təbii qazın (CQBK) nəqli üçün. Lakin, qeyd olunmuşdur ki, təbii qazın nəqli üçün boru kəməri yalnız Gürcüstan ilə Türkiyə arasında olan sərhəddə qədər çəkiləcək, və həmin yerdə «yeni inşa edilmiş» boru kəməri kəsiyi vasitəsi ilə Türkiyənin mövcud qaz paylama sisteminə birləşdiriləcək.

Sual verdilər ki, hansı səbəbdən Qədirli-Osmaniye yolu altında boru kəmərinin inşası dayandırılıb və bunun nəticələri necə ola bilər. BTC Ko. nümayəndəsi qeyd etdi ki, Qədirli-Osmaniye yolu altında boru kəmərinin inşası ilə bağlı yubanma, son məqamda aşkar edilmiş və əlavə tədqiqatlar tələb edən yeraltı su mənbəyi ilə əlaqədar olaraq aparılmış layihə dəyişiklikləri ilə bağlıdır. Layihə üzrə bu dəyişiklik dörd həftə ərzində tamamlanacaq (daha dərin üfüqi qazma təklif ediləcək) və bu, ümumilikdə layihə üzrə heç hansı gecikməyə gətirib çıxarmayacaq.

Yerli iştirakçı yolların təmiri ilə əlaqədar narahatçılığını ifadə etdi, və xahiş elədi ki, Ceyhan sahəsində layihə nəqliyyat vasitələrinin istifadə etdiyi yollarda asfalt örtüyünün təmiri aparılsın və digər lazımi işlər həyata keçirilsin. BMK cavab verdi ki, Köçürmə

Tədbirləri Planına (KTP) və ƏMTQ şərtlərinə müvafiq qaydada, layihə tərəfindən istifadə edilən yollar yaxşı vəziyyətdə saxlanılmalıdır. Tikinti işləri mərhələsi başa çatdıqdan sonra, bütün yollar ən azı ilkin vəziyyətlərinə qaytarılacaq, və hətta daha mükəmməl vəziyyətdə ola bilərlər. Mühəndis və tikinti işləri və material-texniki təminat üzrə podratçıların İctimaiyyət ilə Əlaqələr üzrə Vəzifəli Şəxsləri (İVŞ) məlumat və tövsiyələr vermək, konkret sorğu, şikayət və tələblərə baxmaq imkanlarına malikdirlər. Belə bir təqdirdə ki, nigarəncılığa səbəb havada olan tozun yüksək səviyyəsidir, ətraf mühit və sosial sahəyə təsir səviyyəsini aşağı salmaq məqsədi ilə, layihə tərəfindən mütənasib tədbirlər həyata keçirilir. Misal üçün, tikinti işlərinin aparıldığı sahələrə yaxın yollar toz səviyyəsini aşağı salmaq üçün tədbirlər və yol hərəkətinin idarə edilməsi üzrə planlar ilə təmin edilməlidirlər. İVŞ-ların telefon nömrələri barəsində iştirakçıları məlumat verilmiş və qeyd olunmuşdur ki, şikayətlərə cavab 7 gün ərzində verilməlidir. Qeyd olunmuşdur ki, BMK və AYİB layihə üçün vəsaitlər ayırdıqda, BMK və AYİB BTC Ko., BOTAS və subpodratçıların bu tələblərə əməl etmələrinin monitorinqini aparacaqlar.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə həmçinin aşağıda qeyd olunan suallar müzakirə edilmişlər:

QHT təmsilçisi narahət idi ki, xam neft ilə bağlı bütün əməliyyatlar, yəni kəşfiyyatdan başlayaraq hasilata, nəqlə, emala və istifadəyə qədər bütün işlər, ətraf mühit üçün problemlər yaradır. BTC layihəsi xam neftin istifadəsinin artımına gətirib çıxaracaq, və müvafiq olaraq, iqlim dəyişikliyinə səbəb olan istixana qazlarının atmosferə buraxılması ilə nəticələnəcək. Çox güman ki, bu məsələ iri neft şirkətlərini narahət etmir. Lakin, hansı səbəbdən Dünya Bankı neftin istifadəsi üçün şərait yaradır?

AYİB iştirakçısı qeyd etdi ki, xam neftin hasilatın və nəqli ilə bağlı olan risklər yaxşı məlumdur və həm layihə sponsoru, və həmçinin BMK və AYİB tərəfindən nəzərə alınır. BTC Ko. bu məsələyə Ətraf Mühitə (Sosial Sahəyə) Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) hesabatında yer vermişdir, deyilən hesabat geniş ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmışdır, beynəlxalq meyarlara uyğun fəaliyyəti və BMK tələblərinə riayəti təmin etmək məqsədi ilə isə, layihəyə təsir səviyyəsinin aşağı salınmasına xidmət edən tədbirlər əlavə olunmuşdur. Tətbiq olunan texnologiya, qayda və prosedurlar BMK və AYİB-i qane edir. Qeyd etmək lazımdır ki, boru kəməri ən yüksək beynəlxalq standartlara uyğun olaraq çəkiləcək və AYİB və BMK bu standartların yerinə yetirilməsi işinə nəzarət edəcəklər. Bu tələblər Ətraf Mühitə və Sosial Sahə üzrə Tədbirlər Planında (ƏMSTP) əksini tapmışdır, və AYİB və BMK kreditlərin ayrılmasına dair qərar verdikdə, həmin Plan müqavilə öhdəliyini təşkil etmiş olacaq.

Bir çox iştirakçıları neft sızması ilə bağlı məsələ maraqlandırır. İştirakçılardan biri sual verdi ki, neft sızması və sabotaj hərəkətlərinin qarşısı hansı vasitələr ilə alınacaq. Neft sızması baş verdikdə, kompensasiya hansı qaydada və kim tərəfindən ödəniləcək?

Bu suala həm BMK, və həmçinin AYİB nümayəndələri cavab vermişlər. BTC boru kəməri belə tərzdə layihələşdirilmişdir ki, neftin sızması mümkünlüyü maksimal dərəcədə minimuma endirilsin. Lakin, fəvqəladə hadisələr ehtimalı, misal üçün, üçüncü tərəflərin hərəkətləri riski, cüzi də olarsa hər zaman qalmaqdadır. Boru kəmərinin

mühafizəsi və həssas ətraf mühit ilə səciyyələndirilən sahələrdən sızmanın qarşısını almaq məqsədi ilə, preventiv tədbirlər həyata keçirilir, misal üçün, boruların basdırılması dərinliyi və istifadə olunan tikinti materialları. Bütöv marşrut axım və təzyiq nəzarət etmək üçün nəzərdə tutulmuş kompüter sistemi ilə təchiz olunmuşdur. Boru kəməmindən sızma baş verdikdə, kompüterləşdirilmiş sistem operatora məlumat verir, nasos stansiyasını bağlayır və sızan neftin həcmi məhdudlaşdırmaq məqsədi ilə avtomatlaşdırılmış klapanları qapayır. Xüsusi təlim keçmiş işçi heyəti neft sızması hallarına qarşı cavab tədbirləri görmək üçün təhkim olunur və neft sızmasının qarşısının alınması və sızmış məhsulun toplanması üçün tələb olunan vasitələr ilə təmin edilir. Deyilən işlər aparıldıqdan sonra, bütün çirklənmiş sahələr bərpa olunur. Sızmış neft təsirinə məruz qalmış məhsul üçün layihə tərəfindən tam kompensasiya ödənilir.

Adana ilə K. Maraş arasında olan BTC layihəsi bölgəsi fermerlər tərəfindən qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi, fermerlərin təlimi, otlaq və kənd təsərrüfatı təyinatlı sahələrin itirilməsi səviyyəsinin aşağı salınması, su ehtiyatlarının daha keyfiyyətli istifadə olunması sahələri üzrə ixtisaslaşa QHT olan TEMA-nın narahatçılığına səbəbdir. İştirakçı qeyd etdi ki, bu bölgədə 57 yaşayış məntəqəsi vardır. Layihə təsirinə məruz qalan kənd təsərrüfatı təyinatlı ərazilərin və meşələrin sahəsi nə qədər olacaq? Bu regiondakı 3000 endemik bitkilərdən neçəsi layihə təsirinə məruz qalacaq? Tarixi irsə hansı təsir göstəriləcək? Layihənin həyata keçirilməsi nə zaman baş verəcək?

BMK nümayəndəsi cavab verdi ki, layihə təsirinə məruz qalacaq torpaqların sahəsi haqqında dəqiq məlumat əldə etmək məqsədi ilə, ƏMTQ və KTP mətnlərinə müraciət etmək gərəkdir. Görüləcək tədbirlər sırasına tikinti işlərinin aparıldığı yerlərdə kənd təsərrüfatı torpaqlarının müdafiəsi və bərpası, habelə biomüxtəlifliyin və mədəni irsin qorunması daxildir. Torpaqların üst qatının qorunması və bərpasına münasibətdə: təsirə yalnız eni 28 metr olan zolaq düşəcək, meşə sahələrində isə bu kimi zolağın eni 22 metrə bərabər olacaq. Tikinti işlərinin aparıldığı 28 metrlik zolaq daxilində torpağın 30 santimetrlik üst qatı çıxarılacaq, toplanacaq və boru kəmərinin çəkilişi bitənə qədər qorunacaq. Sonradan, torpağın üst qatı ilkin vəziyyətinə qaytarılacaq və torpaqlarını eroziyasının qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçiriləcək.

BMK və AYİB həmçinin izah etdilər ki, ƏMTQ tələblərinə uyğun olaraq, tikinti işləri başlanana qədər endemik bitkilərin tədqiqatı aparılacaq. Bitkilərə münasibətdə risk yer aldığında, tikinti şirkətləri mühafizə tələb edən sahələri nişanlamağa borclu olacaqlar. İşlərin davam etdirilməsi üçün, podratçılar BOTAS tərəfindən təsdiq olunmalı və BTC tərəfindən baxılmalı olacaq bərpa işləri planını işləyib hazırlamalıdırlar. Biomüxtəlifliyin bərpası məqsədləri ilə təsirin qarşısının alınması, soğan və tumların yığılması kimi tədbirlər həyata keçiriləcək. Tikinti işləri başlanana qədər, arxeoloqlar həssas sahələrdə yerləşən bütün arxeoloji ehtiyatları müəyyən və təhlil etməlidirlər (yəni toplamalı və yaxud da sənədləşdirməlidirlər). (Türkiyədə bu iş ilə Qazi Universiteti məşğul olur.) Topoqrafik və səth elementləri müəyyən olunmuş və əhəmiyyət dərəcəsinə əsasən təsnifatlaşdırılmışlar. Sahə əhəmiyyətli dərəcədə vacib olduqda, boru kəməri marşrutu dəyişdirilmişdir (bu beş yerdə aparılmışdır). Sahə müəyyən əhəmiyyət kəsb etdikdə, Qazi Universiteti əlavə tədqiqatların aparılması üçün sahədən nümunələr götürür və sonrakı tədbirlər barəsində tövsiyələrini verir. Layihə tərəfindən Mədəni İrsin İdarə Olunması

Planı hazırlanmışdır ki, deyilən Plan bu aspektə münasibətdə BMK standartlarına uyğun gəlir.

QHT DHKV (belə ki, deyilən təşkilat ÜVTF-un afile edilmiş təsisatıdır) qeyd etdi ki, onlar hal-hazırda ƏMTQ-nin təhlilini aparırlar və işlərinin nəticələri barəsində məlumatı 2003-cü ilin sentyabr ayının sonu üçün təqdim edəcəklər. Lakin, Ərzurum Düzənliyi, özünün nəmlik əraziləri və quşların məskunlaşdığı yerlər səbəbindən, onlarda narahatçılıq yaradır. Onlar narahatdırlar ki, boru kəmərinin Düzənlikdən keçdiyini nəzərə alaraq, hər hansı neft sızması halı, digər sahələr ilə müqayisədə, neftin daha geniş əraziyə yayılması ilə müşayiət olunacaq və bunun nəticəsi olaraq, bərpa işləri gedində vəhşi təbiətin məhvini gətirib çıxaracaq (və həmin bərpa işlərinin aparılması üçün daha çox vaxt tələb olunacaq). Bu QHT-in nümayəndəsi sual verdi ki, Ərzurum Düzənliyi və onun vəhşi təbiətinin məhv olması riskini aradan qaldırmaq məqsədi ilə marşrutu dəyişdirilməsi mümkündürmü.

Cavab olaraq AYİB və BMK nümayəndələri qeyd etdilər ki, böyük iş görülmüş və Ərzurum Düzənliyində ətraf mühit və sosial sahəyə təsir səviyyəsini aşağı salmaq məqsədi ilə lazımi təhlükəsizlik tədbirləri görülmüşdür. Riskin müfəssəl qiymətləndirilməsi aparılmışdır, və bunun nəticəsi olaraq müəyyən edilmişdir ki, risklərin idarə olunması mümkün məsələdir. Lakin, ümumi bir mövqe kimi, mümkün olduqca, həssas sahələrdən yan keçilir. Bu kimi yan keçmənin qeyri-mümkün olduğu sahələrdə, xüsusi tədbirlər həyata keçirilir və bunlar əksini ƏMTQ mətnində tapır. Qeyd olunmuşdur ki, quşların məskunlaşdığı və nəmlik ərazilərə hər zaman xüsusi diqqət yetirilir.

Mühəndis – Geofiziklər Palatası (MGP) qeyd etmişdir ki, layihənin fəal Şimal Anadolu çatına təsiri haqqında kifayət qədər məlumat təqdim olunmamışdır.

Kreditorlar qeyd etmişlər ki, sonuncu ƏMTQ qeyd olunan çat barəsində məlumatı özündə əks etdirir. BMK qeyd etdi ki, ƏMTQ MGP-a göndərilmişdir, və bundan başqa, hesabatın surəti ilə Qubernatorun idarəsində tanış olmaq mümkündür. Kreditorlar qeyd etmişlər ki, Şimali Anadolu çatına aid olmaqla aparılan layihə və mühəndis işləri onları qane edir və əlavə tədqiqatların həyata keçirilməsi məqsədi ilə Türkiyəyə müstəqil ekspertlər qrupu səfər edəcək. Maraqlı olarsa, MGP BTC Ko əlavə görüşlər təşkil edə bilər.

Marşrut boyunca meşə yanğınlarının baş verməsi hallarına münasibətdə, mövcud planlar barəsində sual verilmişdir. Cavab olaraq qeyd olunmuşdur ki, ƏMTQ-in 6 sayılı Bölməsində yanğınların qarşısının alınması və yanğınlar ilə mübarizəyə həsr edilmiş bir sıra tədbirlər əksini tapmışdır. Deyilən tədbirlər sırasına Birləşmiş Krallığın Meşə Komissiyası tərəfindən qəbul edilmiş xüsusi qaydalar da daxildir.

İcmalar üzrə investisiyalar və KOM inkişafı

İctimai Sərmayələr Proqramı və Ətraf Mühitə İnvestisiyalar Proqramı (İSP və ƏMİP) üzrə təkliflərə münasibətdə, bir sıra QHT-lar qeyd etdilər ki, onlara təkliflərini hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxt verilməmişdir. Onlar bildirişlərin daha tez verilməsini xahiş etmişlər

Təkliflərin qəbul edilməsi barəsində elanı yaymış BTC Ko. belə bir fikrini ifadə etmişdir ki, onun anladığına əsasən, İSP və ƏMİP üzrə təkliflərin hazırlanması üçün, müvafiq məlumatın mütənasib son tarixə 10 həftə qalmış internet şəbəkəsində yerləşdirilməsi, kifayət qədər vaxt ayrılmışdır. Onlar həmçinin fəal tərzdə maraqlı tərəflərə məktublar göndərmişlər. Deyilənlərə əlavə olaraq, QHT-ların suallarını cavablandırmaq məqsədi ilə, Ərzurum, Adana, İstanbul və Ankara şəhərlərində hazırlıq seminarları keçirilmişdir.

Burada, BMK nümayəndəsi bilavasitə BTC layihəsinə aid olan Kiçik və Orta Müəssisələrə (KOM) aid proqram barəsində çıxış etdi. O, qeyd etdi ki, KOM-in dəstəklənməsi məqsədi ilə Azərbaycanda böyük iş aparılmışdır və BMK Gürcüstan və Türkiyədə də bu sahənin inkişaf perspektivlərini araşdırır. Təkliflərdən biri, üzvlərinə daha yüksək səviyyəli xidmətlərin göstərilməsini təmin etmək məqsədi ilə, Adana Ticarət Palatası, habelə iki digər palatanın imkanlarını genişləndirməkdən ibarətdir. Bu, dolayısı ilə, iş yerləri sayının artımına gətirib çıxaracaq. Həmçinin, KOM-ların daha keyfiyyətli xidmətlər və maliyyələşdirmə ilə təmin olunması məqsədi ilə, BMK yerli banklar ilə əlaqələr yaratmaqdadır.

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

Amnesty International təşkilatının Türkiyə bölümünün nümayəndəsi boru kəmərinin vətəndaşların insan hüquqlarına təsirindən narahatlı olduğunu qeyd etdi və təhlükəsizlik məsələlərinə aid spesifik suallar ilə çıxış etdi.

İnsan hüquqları sahəsi üzrə Amnesty International tərəfindən qaldırılmış ilk problem bundan ibarət olmuşdur ki, Türkiyə polisi və jandarmeriyası ilə əhali arasında yaxşı münasibətlər qurulmamışdır. Tikinti və istismar mərhələlərində, təhlükəsizliyin təmin edilməsi labüdlüyünü əsas gətirərək, baş verə biləcək insan hüquqları pozulması hallarının qarşısını almaq üçün hansı tədbirlər həyata keçiriləcək?

Əlavə olaraq, nümayəndə qeyd etdi ki, ətraf mühit və sosial sahəyə münasibətdə təkliflərinin nəzərə alınması üçün Amnesty International minnətdardır, lakin bilmək istərdi ki, əhalinin insan hüquqları sahəsi üzrə məlumatlandırılması səviyyəsini artırmaq üçün planlar işlənib hazırlanmışdır.

BMK qeyd etdi ki, BTC-nin potensial kreditörü kimi, o, Amnesty International tərəfindən hazırlanmış, «İnsan Hüquqları Problemi – Bakı-Tbilisi-Ceyhan Boru Kəməri Layihəsi» adlanan hesabatı məmnunluq hissi ilə qəbul edir. Qeyd olunmuşdur ki, bu hesabat Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə, BTC Ko. ilə bərabər, 16 may 2003-cü il tarixində Birgə Bəyanat imzalanana qədər hazırlanmışdır. Birgə Bəyanatın «Layihə Təhlükəsizliyi və İnsan Hüquqları» adlı 6-cı Bəndinə müvafiq qaydada, deyilən tərəflər təsdiq edirlər ki, onlar insan hüquqlarına hörmət ilə yanaşmaq və insan hüquqlarına riayət etmək işinə sadıqdırlar. Bu, İnsan Hüquqları Haqqında Ümumdünya Deklarasiyasında, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Hüquq-Mühafizə Orqanları Nümayəndələri Tərəfindən Güc və Odlu Silahdan İstifadə Barəsində Baza Prinsiplərində, Avropa İnsan Hüquqları Sazişində və, milli qanunvericiliyə uyğun dərəcədə, Təhlükəsizlik və İnsan Hüquqlarına Dair Könüllü Prinsiplərdə («Beynəlxalq Normalar») əksini tapmış şərtlərə əsaslanır. Buna əlavə olaraq, üç hökumət açıq olaraq bəyan etmiş və təsdiqlənmişlər ki, boru kəmərinin

təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində bütün tədbirlər 23 iyul 2003-cü il tarixdə imzalanmış «Şərq Qərb Enerji Dəhlizinin Təhlükəsizliyinin Təmin Edilməsi Barəsində Protokola» («Protokol») əsasən həyata keçirilməlidirlər. Protokola müvafiq qaydada, üç hökumət şəffaflığın labüd olmasını təsdiqləyir və təhlükəsizliyə münasibətdə bütün məlumat ilə bölüşmələrinə razılıqlarını bildirirlər. Onlar təhlükəsizlik üzrə potensial risklərin müəyyən edilməsi və təsnifatlaşdırılması işində əməkdaşlıq etmək və təhlükəsizlik sahəsi üzrə potensial risklərin siyahısını tərtib etmək, toplanmış məlumatın mübadiləsini aparmaq, təhlükəsizlik dəstələrinin qarşılıqlı təlimi gedişində əməkdaşlıq etmək, boru kəmərinin təhlükəsizliyinə münasibətdə vahid komissiya yaratmaq; və BTC Boru Kəməri Şirkəti, Türkiyədə isə BOTAS ilə mütəmadi məsləhətləşmələr aparmaq üçün razılıqlarını bildirirlər. Daha vacib olanı budur ki, onlar öhdəliklərini Beynəlxalq Normalara uyğun tərzdə yerinə yetirməyə; əvvəlki vaxtlarda insan hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar əməllərdə günahlı bilinmiş şəxslərin təhlükəsizlik işlərinə cəlb edilmələrini istisna etmək məqsədi ilə, işə qəbul olunan şəxslərin əvvəlki fəaliyyətini yoxlamağa; insan hüquqlarının faktiki pozulması halları üzrə araşdırmalar aparmağa razılıqlarını bildirirlər. BMK inanır ki, bu öhdəliklər Amnesty International tərəfindən səsləndirilmiş bir çox problemlərə cavab vermiş olur. Bu cavab təşəkkür ilə qarşılanmış və şifahi surətdə Amnesty International təşkilatının yerli nümayəndəsi tərəfindən qəbul olunmuşdur.

Amnesty International müdafiə, ətraf mühit və sosial sahə, insan hüquqlarının pozulması və təhlükəsizlik tədbirləri sahəsində müəyyən edilmiş prosedur və qaydalara Kreditorlar tərəfindən hazırlanmış monitoring barəsində sual vermişdir. Təftiş və monitoringin aparılması ilə kim məşğul olacaq? BMK və AYİB monitoringi şəxsən aparacaqlarmı? Müstəqil tərəflər kimi çıxış edən QHT-lar ictimai monitoringi apara bilərlərmi?

BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, BMK və AYİB, BTC Ko. ilə birlikdə, Ətraf Mühit və Sosial Sahə üzrə Tədbirlər Planını (ƏMSTP), habelə podratçının fəaliyyətinə nəzarət planını işləyib hazırlamışlar ki, deyilənlər BMK, AYİB və BTC Ko. arasındakı investisiya müqaviləsinin bir hissəsini təşkil edəcəklər. Deyilən sənədlər internetdə, və həmçinin yerlərdə ƏMTQ sənədləşməsində tanış olmaq mümkündür. Bu planlarda, monitoring məsələsinə ciddi diqqət yetirilir. Bundan başqa, BMK və AYİB tərəfindən müəyyən edilmiş qayda və siyasətə, habelə BTC Ko. və podratçıların ƏMTQ, ƏMSTP və Podratçıların Fəaliyyətinə Nəzarət Planlarına (PFNA) riayət etmələrini yaqın etmək məqsədi ilə monitoringin aparılması üçün, Kreditorlar Ətraf Mühit üzrə Müstəqil Məsləhətçinin xidmətlərindən istifadə edirlər. Tikinti işləri ərzində bu monitoring üç aydan bir keçiriləcək, və müvafiq hesabatlar ictimaiyyətə təqdim olunacaq. Sosial sahə və torpaqların alınması işinə aid monitoringə gəldikdə, BTC Ko. müvafiq məsələlər üzrə üç müstəqil beynəlxalq ekspertdən ibarət olan Sosial Tədbirlər və Köçürmə Tədbirləri Planı (STKTP) üzrə Ekspert Komissiyasını yaratmışdır. Onların tərtib etdikləri hesabatlar BTC Ko. və Kreditorlara təqdim olunacaq, və ictimaiyyət üçün açıqlanacaq. Öz növbəsində bunlar BTC Ko. ilə layihənin əvvəlindən sosial məsələlər və torpaqların ayrılması ilə bağlı suallar üzrə yerli əhali ilə çalışmış Kənd və Şəhər Ərazilərinin İnkişafı Fondu adlı QHT arasında olan müqavilə münasibətlərinə əlavə olur. Digər monitoring sistemləri də mövcuddur, misal üçün, monitoringin aparılması üçün universitetlərin ehtiyatlarının işə cəlb edilməsi və arxeoloji/mədəni irs barəsində məlumat. Layihə tərəfindən qeyd və təkliflərin təqdim edilməsi mexanizmi hazırlanmış və tətbiq olunmaqdadır. Həmçinin

qeyd edilmişdir ki, məsləhətləşmələr prosesinə və köçürmə tədbirlərinə nəzarət etmək məqsədi ilə BMK nümayəndələri tez-tez deyilən üç ölkədən hər birinə səfərlər etmişlər. Daha yüksək səviyyədə, Xəzər Regionunun İnkişafı üzrə Müşavirlər Komissiyası (XRİK) daha geniş regional müstəvidə BTC Ko.-nun inkişaf və fəaliyyət sahəsi üzrə rolunu müşahidə edir. XRİK-in fəaliyyəti haqqında daha geniş məlumat əldə etmək üçün www.caspsea.com ünvanında yerləşən internet sahifəsinə müraciət etməyiniz rica olunur.

Yerli iştirakçılar qeyd etdilər ki, ABŞ, Türkiyə Cümhuriyyəti və BTC Ko. boru kəmərinin inşasına dəstək verirlər, belə ki, bu, Qara Dəniz və Türkiyə Boğazlarında hərəkət sıxlığını azaltmış olacaq. İştirakçı sual verdi ki, belə olduqda həmin problem ilə Aralıq Dənizi qarşı-qarşıya gəlməyəcəkmi.

Cavab olaraq BMK qeyd etdi ki, təşkilat Xəzər dənizində bir neçə neft layihəsinin maliyyələşdirilməsi ilə məşğuldur. Neftə əsaslanan iqtisadiyyatlar inkişaf etdikcə, tankerlərin hərəkəti mövzusu daha da qəlizləşir. Lakin, hal-hazırda Türkiyə Boğazlarında tankerlərin hərəkəti o dərəcədə intensiv olmuşdur ki, BTC layihəsi nefti Aralıq Dənizi vasitəsi ilə daşımaq məcburiyyətində qalmışdır, belə ki, Boğazlar ilə müqayisədə, Aralıq Dənizində risk daha aşağı səviyyədədir. BMK qeyd etdi ki, işlərin təhlükəsizliyi sahəsində beynəlxalq normaların tətbiqi qəza riskini daha da aşağı salmış olur.

Yerli iştirakçı qeyd etdi ki, Türkiyə və Gürcüstan BTC layihəsində mənfəət əldə edəcəklər və sual verdi ki, boru kəməri Gürcüstana hansı faydanı verəcək. BMK cavab verdi ki, Gürcüstanın əldə etdiyi fayda mühüm olacaq. Ümumilikdə, faydanın miqyası nəql olunan xam neftin həcmi və boru kəmərinin istismarı müddətindən asılı olacaq. Gürcüstan xam neftin nəqli üçün tarif ödənişləri alacaq və, buna əlavə olaraq, Cənubi Qafqaz Boru Kəmərinin (CQBK) tikintisi əsasında həmçinin təbii qazı istifadə etmək imkanı əldə edəcək. İl ərzində xam neftin nəqlindən alınan tranzit ödənişləri təqribən 60 milyon ABŞ Dollarına bərabər olacaq ki, bu da Gürcüstan hökumətinin hazırkı ümumi illik daxilolmalarının 15% bərabərdir. Təbii qaz xəttindən də əldə olunan fayda nəzərə alındıqda, Gürcüstanın ümumi illik gəliri 600 milyon ABŞ Dollara bərabər ola bilər.

Yerli mühəndis qeyd etdi ki, boru kəməri marşrutu uzun müddət müzakirə edilmişdir və belə hesab etmək olar ki, bəzi sualların qalması ilə yanaşı, mühəndis-geofiziklər son marşrut variantı ilə razıdırlar. O qeyd etdi ki, İraqda aparılan müharibə səbəbindən, hal-hazırda Yumurtalık-Kərkük boru kəmərinin gələcəyi barəsində müzakirələr aparılır. Bəziləri Yumurtalık-Kərkük boru kəmərinə alternativ olacaq Xayfa-Kərkük boru kəməri fikri ilə çıxış edirlər. Boru kəməri inşa olunduqdan sonra, Xəzər Dənizində hasil olunan neftin dünya bazarına çıxarılması üçün istifadə olunan marşrutun dəyişdirilməsi potensialı mövcud olacaqmı.

BMK qeyd etdi ki, BTC boru kəməri Azərbaycan xam neftinin nəqli üçün inşa olunur. Hal-hazırda, Azərbaycan xam neftinin nəqli iki boru kəməri vasitəsi ilə aparılır: Bakıdan Supsaya qədər olan boru kəməri («Qərb Marşrutu»), və Rusiya ərazisindən keçən boru kəməri («Şimal Marşrutu»). 2006-cı il üçün, deyilən iki boru kəmərinin keçirmə qabiliyyəti kifayət etməyəcək. Bu səbəbdən, BTC boru kəməri tamamlandıqdan sonra, sonuncu çatışmayan keçirmə qabiliyyətini təmin etmiş olacaq. BMK qeyd etdi ki, BTC-nin cari marşrutuna heç hansı alternativ planlar mövcud deyil (mümkün olduqca,

aşkarlanan arxeoloji sahələrdən yan keçmək üçün aparılan xırda dəyişikliklər istisna olmaqla). Lakin, ƏMTQ sənədləşməsində qeyd olunduğu kimi, müxtəlif alternativ variantlar nəzərdən keçirilmiş və rədd olunmuşdur.

Kreditorlar tərəfindən qərarların qəbulu prosesi barəsində suallar verilmişdir: bu görüşlər ilə ictimai müzakirələr başa çatacaqmı? Bu görüşlər BMK və AYİB tərəfindən qərarların qəbul edilməsi prosesinə nə dərəcədə təsir göstərmiş olacaq? İki potensial kreditor qərarları ayrı-ayrılıqda qəbul edəcəkləmi?

Bu suallara həm BMK, həm AYİB cavab verdilər. İlk növbədə, BMK qeyd etdi ki, prosedur addım kimi, BMT-ların iştirakına münasibətdə ƏMTQ üzrə son sənədləşmə 2003-cü ilin iyun ayında təqdim edilmişdir. Bundan sonra, sənədlərin açıqlanması və ictimaiyyət tərəfindən qeydlərin təqdim edilməsi üçün 120 günlük müddət müəyyən olunmuşdur. Deyilən müddət ərzində, potensial kreditorlar hər hansı mülahizələri qəbul etməyə şad olar və yazılı sual və qeydlərə cavablarını verərlər. Lakin, qeyd edilmişdir ki, məsləhətləşmələr davamlı bir prosesi təşkil edir, həmin proses ƏMTQ layihəsinin hazırlanmasından başlamışdır və layihənin bütün müddəti ərzində davam edəcək. Bundan başqa, AYİB qeyd etdi ki, son iki il ərzində iki potensial kreditor layihənin təhlili üzrə bütün mərhələlərdə sıx əlaqədə çalışmışlar və bu səbəbdən onlar tərəfindən mahiyyətə fərqli qərarların çıxarılacağını ehtimal etmək çətinidir.

Çıxışı tamamlayaraq, BMK layihə üçün kreditin ayrılması üzrə son qərarın çıxarılmasına aparan iki mərhələyə aydınlıq gətirdi. Birinci mərhələdə, BTC Ko. BMT-lar tərəfindən ətraf mühit və sosial sahənin qorunmasına münasibətdə qəbul edilmiş qaydalara hansı tərzdə riayət etməsini müəyyən etməlidir. Son iki il yarım ərzində, layihəyə aid olmaqla ətraf mühit və sosial sahə üzrə bir neçə təhlillər aparılmış və açıqlanmışlar. Bu səbəbdən, BMK ehtimal edir ki, ətraf mühit və sosial sahəyə münasibətdə adekvat məlumat əldə olunmuşdur. Bu layihə üzrə BMK və AYİB tərəfindən tərtib edilmiş daxili qaydalara müvafiq qaydada, bundan sonra, ƏMTQ sənədləşməsinin açıqlanması və ictimaiyyətin qeydlərinin alınması üçün 120 günə bərabər müddət müəyyən olunur. İctimaiyyətin qeydlərinin təqdim edilməsinə həsr edilmiş bu proses qərarın qəbul edilməsi işində BMK-ya yardımçı olur. Bundan sonra, BMK və AYİB-in icraçı direktorları BTC layihəsinə kreditin ayrılması məsələsi üzrə səsvermə keçirəcəklər.

Son olaraq, BMK-nin ali idarəetmə orqanlarının nümayəndəsi özünün belə fikrini ifadə etdi ki, onun mülahizəsinə əsasən ictimaiyyət layihəyə geniş dəstək verir. Adanada, iki təşkilat torpaq sahələrinin ayrılması, kompensasiyanın ödənilməsi, yeni iş yerlərinin açılması perspektivləri, biomüxtəlifliyin qorunması, neft sızması hallarının qarşısının alınması və insan hüquqlarına aid məsələlər üzrə mülahizələri dinlədilər. BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, həm BMK, və həmçinin AYİB əmindirlər ki, BTC deyilən problemlərin həlli istiqamətində ciddi tədbirlər həyata keçirmişdir. BMK ictimaiyyətin liderlərini layihə, və xüsusi ilə də yeni iş yerlərinin açılması imkanları, haqqında əhaliyə real məlumatın çatdırılması işində köməkçi olmağa çağırmışdır. BMK nümayəndəsi həmçinin İSP və KOM çərçivəsində həyata keçirilməkdə olan və iş yerlərinin açılması sahəsində orta sürətli və qısa müddətli problemlərin müsbət həllinə yönəlmiş tədbirləri qeyd etmişdir.

İştirakçıların Qaneliyi Səviyyəsi

Görüşün gedişi barəsində ifadə olunmuş ümumi müsbət rəyə baxmadan, bir sıra tövsiyələr verilmişdir:

- məlumatlandırma prosesini daha yüksək səviyyədə təşkil etmək mümkün idi.
- Görüşü bir gün ərzində deyil, daha sürəkli vaxtda keçirmək mümkün idi.
- Görüşün məqsədini daha mükəmməl surətdə müəyyən etmək olardı.
- Görüşün keçirilməsi digər bir yerin seçimi (konkret olaraq - Ceyhan), yerli nümayəndələrin daha geniş miqyasda iştirakını təmin etmiş olardı.

BMK və AYİB Hesabatı
MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU ÜZRƏ GÖRÜŞLƏR (MTF)
AZƏRBAYCAN

AZƏRBAYCAN

Azərbaycanda keçirilmiş MTF görüşləri iştirakçılarının sayı Türkiyəyə ilə müqayisədə daha yüksək olmuş, bilavasitə görüşlər isə daha konkret xarakter daşımışlar. Mətbuat nümayəndələri görüşə qədər bir-iki saat ərzində keçirilən brifinqlərdə iştirak etmiş, və həmçinin aralıq fasilə və nahar fasiləsi zamanı müsahibələr götürmək imkanına malik olmuşlar. İştirakçılar həmçinin yazılı suallar təqdim etmişlər. Aralıq fasilə və nahar fasiləsi ərzində, BMK və AYİB nümayəndələri, qeyd edilmiş konkret məsələlər barəsində daha ətraflı müzakirələr aparmaq və müzakirələrin geniş auditoriyada aparılması səbəbindən yaranan vaxt qıtlığını kompensasiya etmək üçün, iştirakçılar ilə qeyri-formal söhbətlər aparmışlar. Bu görüşlər maraqlı və fəal keçmiş, Bakıdakı görüş isə müəyyən edilmiş vaxtdan bir neçə saat artıq davam etmişdir. MTF üzrə Azərbaycan görüşlərində AYİB – 4, BMK isə 7 nümayəndəsi vasitəsi ilə təmsil edilmişdir.

GƏNCƏ GÖRÜŞÜ

1 sentyabr 2003-cü il

70 nəfərdən artıq iştirakçı arasında torpaq sahibləri (əsasən Goranboy rayonunun Borsunlu kəndindən, habelə digər rayonlardan), yerli, milli və bəzi beynəlxalq QHT-ların nümayəndələri; Azərbaycanda fəaliyyət göstərən elm müəssisələrinin təmsilçiləri, və yerli hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri olmuşlar. Misal üçün, görüşdə kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələri, Gəncə Kənd Təsərrüfatı-İşgüzar Birliyinin, Gəncə İcra Hakimiyyətinin, Gəncə Təhsil Mərkəzinin, Rayon Ətraf Mühit və Təbii Sərvətlər İdarəsinin, Gəncə Biznes Qrupunun, yerli universitetin, ARDNŞ-in təmsilçiləri, yerli cavanlar və Helsinki Vətəndaş Asambleyasının nümayəndələri iştirak etmişlər. Xüsusi diqqət ətraf mühit ilə əlaqədar məsələlərə yönəlmişdir, lakin nətiqləri bir çoxu həmçinin icmalara investisiyalar və milli iqtisadiyyatın maraqları ilə bağlı olan suallara da toxunmuşlar. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.)

Gəncə Şəhərinin nümayəndəsi Emin Abbasov giriş nitqi söylədi və qeyd etdi ki, boru kəməri Azərbaycanın iqtisadi inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bundan sonra, AYİB-in yuxarı səviyyəli nümayəndəsi görüşün məqsədləri barəsində məlumat verdi. O, həmçinin qeyd etdi ki, AYİB və BMK nümayəndələrinin Gəncəyə səfərində məqsəd BTC boru kəməri və müvafiq layihələr barəsində fikir və mülahizələri məhz deyilənlərin təsirinə məruz qalan tərəflərdən eşitmək olmuşdur.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

MTF çərçivəsində Gəncədə keçirilən görüşdə iştirak edən bir neçə fermeri narahat edən məsələ bu idi ki, neft və qaz boru kəmərləri onların torpaqlarından keçir, lakin onlar bunun üçün adekvat kompensasiya almamışlar. Bundan başqa, iştirakçılar maraqlandılar

ki, kompensasiya ödənişlərinə münasibətdə üç ölkədən hər birində eyni prinsiplər tətbiq edilməyi və bu səbəbdən kompensasiyanın səviyyəsi də eynidirmi.

BMK cavab verdi ki, BTC və Azərbaycan hökuməti torpaqların ayrılması, kompensasiyanın ödənilməsi və məsləhətləşmələrin keçirilməsi sahələri üzrə BMK və Dünya Bankı standartlarına aid razılaşma əldə etmişlər. Lakin, kompensasiyaya aid olan konkret suallar görüşdə iştirak edən BTC torpaq qrupuna ünvanlanmalıdır. Bundan başqa, BMK nümayəndələri qeyd etdilər ki, torpaq üçün kompensasiya həm Azərbaycan, və həmçinin Gürcüstanda ödənilir. Yeganə fərq bundan ibarətdir ki, Azərbaycanda BTC Ko. torpaq sahələrini icarəyə götürür. Gürcüstanda isə torpaq sahələri BTC Ko. tərəfindən satın alınır, və bu səbəbdən qiymətlərdə müəyyən fərq ola bilər.

İştirakçıları bəziləri sual verdilər ki, boru kəmərinin tikintisi və ya istismarı ilə əlaqədar olaraq bədbəxt hadisə baş verərsə, kompensasiyanın məbləği nə qədər olacaq və həmin kompensasiya kim tərəfindən ödəniləcək? Onlar həmçinin soruşdular ki, kompensasiya məbləğləri əmək haqqı və qiymətləri beynəlxalq standartlar əsasında müəyyən edirləmi?

BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, zədələnmiş əmlakın bərpası üçün tələb olunan əmlak dəyəri və itkilərin kompensasiyası üçün məsuliyyəti BTC Ko. daşıyır. Ziyanın aradan qaldırılması beynəlxalq standartlara əsasən həyata keçiriləcək. Torpaq sahələrinin alınması halında olduğu kimi, kompensasiya ödənişləri, yerli bazar qiymətlərinə əsaslanacaq.

Əmək münasibətləri ilə bağlı sual və mülahizələr

Gəncədə keçirilmiş MTF görüşündə, layihə əlaqədar olan yeni iş yerləri və əmək haqqı səviyyəsi haqqında suallar verilmişdir. Helsinki Asambleyası Hüquq Komissiyasının nümayəndəsi BTC əməkdaşlarına verilən əmək haqqı və kompensasiyaların hansı tərzdə nizamlanacağına dair sual verdi. O, qeyd etdi ki, beynəlxalq standartlar ilə müqayisədə BTC Ko.-nin yerli əməkdaşlarının əmək haqqı aşağıdır və vurğuladı ki, xarici əməkdaşların aldığı əmək haqqı yerli əməkdaşların əmək haqqından bir neçə dəfə yüksəkdir. O, bu vəziyyətin hansı səbəblərdən yarandığını izah etməyi rica etdi. Digər iştirakçı BTC-nin Azərbaycanda, və xüsusən də Gəncədə olan əməkdaşlarının sayı barəsində məlumat verməyi xahiş etdi.

Cavab olaraq qeyd olundu ki, BTC layihəsi tərəfindən Azərbaycanlı əməkdaşlara ödənilən əmək haqqı məbləği Azərbaycanda müəyyən edilmiş rəsmi minimum əmək haqqından artıqdır. Hal-hazırda, BTC-nin Azərbaycanda çalışan əməkdaşlarının təqribən 70% yerli vətəndaşlar təşkil edir, məqsəd isə işlərin gedişində, xüsusi ilə də istismar mərhələsində, əməkdaşların əksəriyyətinin Azərbaycan vətəndaşları olmasına nail olmaqdan ibarətdir. Əməkdaşlar səriştəli, yarı-səriştəli və səriştəsiz kateqoriyalarına bölünür, və əmək haqqı məbləği də bu təsnifatlaşdırmaya uyğun olaraq müəyyən edilir. Digər ölkələrin vətəndaşları yerli səviyyədə tələb olunan səriştə olmamağı hallarda, müvafiq vəzifələrə cəlb olunurlar. Bundan başqa, çox vaxt, xarici əməkdaşlar daha yüksək vergilər ödəməli və iqiqat yaşayış xərcləri çəkməli olurlar ki, bu faktlar onların əmək haqqının hansı səbəblərdən daha yüksək olmasına aydınlıq gətirə bilər.

Qeyd edilmişdir ki, 2003-cü ilin avqust ayı üçün olan vəziyyətə əsasən, Azərbaycanda çalışan əməkdaşların ümumi sayı 1309, səriştəli və səriştəsiz vəzifələr də daxil olmaqla, onlardan 952 nəfəri Azərbaycan vətəndaşı, 51 əməkdaş isə Gəncədən olmuşdur. Qeyd edilmişdir ki, tikinti işləri konkret yerlərə yaxınlaşdıqca, yerli əhali sırasından işlərə cəlb olunan əməkdaşların sayı da artacaq, lakin hələ ki, tikinti işləri Gəncəyə gəlib çatmamışdır. Vakansiyalar barəsində məlumat xüsusi əməkdaşların təhkim olunduğu informasiya mərkəzləri vasitəsi ilə yayımlanacaq.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

Auditoriya tərəfindən ətraf mühitə aid olmaqla verilən suallar cəmi 2.9 milyard ABŞ Dolları məbləği tərkibindən ətraf mühit üçün ayrılacaq kapital məsrəflər nisbətindən başlayaraq bilavasitə boru kəmərinə nəzarət və onun müdafiəsi məsələləri qədər müxtəlif səpkili sualları əhatə etmişdir. Qəza baş verdikdə kimə müraciət etmək, neft sızmasının potensial həcmi, və fəvqəladə hallara münasibətdə hazırlanmış tədbirlər haqqında suallar verilmişdir. Bəzi iştirakçılar monitorinq ilə əlaqədar məsələlər ilə narahatçılıqlarını ifadə etdilər.

İlk olaraq, AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, layihə çərçivəsində ətraf mühitin müdafiəsi və ətraf mühitə təsir səviyyəsini aşağı salmaq üçün məhz hansı məbləğdə vəsaitlərin xərclənməsinə dair bir söz demək qeyri-mümkündür. Bunu belə izah etmək olar ki, ətraf mühitin müdafiəsi və ətraf mühitə təsir səviyyəsini aşağı salmaq üçün tədbirlər müxtəlif səpkili kateqoriyalar və hərəkətlər ilə əhatə olunmuşdur, və bu layihələşdirmə, ətraf mühitin müdafiəsi, mühəndis və tikinti işlərini də əhatə edir. Baxmayaraq ki, boru kəmərinin tikintisi ən son və ən yüksək beynəlxalq texniki standartlara əsasən həyata keçiriləcək, bu standartlara yetmək üçün xərclənməsi tələb edilən hər hansı məbləğ barəsində heç bir şərt müəyyən edilməmişdir (dəqiq məbləğ kimi, və ya ümumi layihə xərcləri tərkibindən faiz kimi). AYİB, heç hansı xərclərə varmadan, özünün qayda və təlimatlarının yerinə yetirilməsini tələb edir.

Qeyd olunmuşdur ki, boru kəmərinin təhlükəsizliyi üçün məsuliyyəti Azərbaycan hökuməti daşıyır. BTC boru kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə müxtəlif metodlardan istifadə olunacaq, o cümlədən Bakı-Supsa boru kəmərinə münasibətdə işlədilən proqram tətbiq ediləcək ki, həmin proqrama müvafiq qaydada boru kəməri gün ərzində iki dəfə yerli təlim keçmiş əməkdaşlar tərəfindən atlı patrullar vasitəsi ilə yoxlanılır. Bakı-Supsa boru kəmərinə gəldikdə, Gürcüstan ərazisində, üçüncü tərəflərin törətdikləri müəyyən ziyan yer almışdır («qeyri-qanuni qoşulmalar»). Lakin, BTC boru kəməri həmçinin bir sıra əlavə təhlükəsizlik tədbirlərindən bəhrələnmək imkanına malik olacaq: torpağa basdırılmış boru kəmərinə monitorinq mexanizmləri, o cümlədən «ağıllı mexanizmlərdən» istifadə (xüsusi qurğu boru kəmərinə keçərək hərəkət edib boru kəməri divarının qalınlığını müəyyən və hər hansı zədələnməni aşkar edir); Bakı-Supsa boru kəməri ilə müqayisədə daha qalın borulardan istifadə; katod mühafizəsi və boru kəmərinə axına kompüterləşdirilmiş nəzarət sistemi vasitəsi ilə monitorinq; xəndəkdə yerləşdirilmiş və məlumatın nasos stansiyalarından iki nəzarət mərkəzində yerləşən qapanma klapanlarına ötürülməsi üçün istifadə ediləcək fibro-optik kabel.

AYİB nümayəndəsi əlavə etdi ki, Azərbaycan ərazisində ətraf mühit cəhətdən bir neçə həssas sahə mövcuddur. Məsələn, iki yerdə boru kəməri Kür çayından keçir. Hər keçiddə, boru kəmərinin qalınlığını artırılacaq və keçidin hər iki tərəfində qapanma klapanları quraşdırılacaq. Ətraf mühit nöqtəyi nəzərdən həssas sahələrə xüsusi diqqət yetiriləcək və boru kəmərinin istismarına başlamazdan öncə, neft sızması hallarına qarşı görülməli tədbirləri müəyyənləşdirən, avadanlıq və işçi qüvvəsi barəsində təfərrüatları təqdim edən plan hazırlanacaq.

Qeyd edilmişdir ki, tikinti işləri ərzində layihə ilə əlaqə yaratmaq üçün bir neçə üsul mövcuddur: əhali tikinti işləri üzrə podratçının İctimaiyyətlə Əlaqələr üzrə Məsul Şəxs (İƏMŞ) və ya BTC Ko.-nın İƏMŞ-i ilə əlaqə yarada bilər. Hal-hazırda, Səngəçal, Yevlax və Gəncədə layihə məlumat mərkəzləri fəaliyyət göstərir ki, həmin mərkəzlərdə əhali işlərin təhlükəsizliyi, vakansiyalar və s. barəsində məlumat əldə edə bilər.

BTC neft boru kəməri ilə Cənubi-Qafqaz Qaz Boru Kəməri (CQBK) arasında olan məsafə barəsində sual verilmişdir. Ümumilikdə, məsafə 28 metrə bərabər olur. Həmçinin qeyd edilmişdir ki, torpaq üzrə kompensasiya hər iki boru kəməri layihəsini əhatə edir.

İştirakçı təklif etdi ki, BTC QHT-lar ilə daha sıx münasibətlər qursun. İştirakçı soruşdu ki, BTC ətraf mühit və sosial sahə üzrə mütəxəssislərə malikdirmi və əminliklə bildirdi ki, monitoring prosesinə QHT-lar da cəlb olunmalıdır.

BMK cavab verdi ki, monitoring prosesi bir neçə mərhələdən ibarətdir. Bu mərhələlərdən biri daxili monitoringdir ki, BTC Ko., və habelə səhmdarların ətraf mühit və sosial sahə üzrə mütəxəssisləri tərəfindən həyata keçiriləcək. BTC Ko. üzərinə BMK və AYİB tərəfindən qoyulmuş daha bir öhdəliyə əsasən tikinti işləri üzrə rüblük və ümumilikdə layihə üzrə illik hesabatlar təqdim olunmalı və qeyd olunan hesabatlarda BMK və AYİB tərəfindən ətraf mühit və sosial sahə üzrə müəyyən edilmiş standartların yerinə yetirilməsi vəziyyəti əksini tapmalıdır. Əlavə olaraq, BTC Ko. fəaliyyətinin monitoringini həmçinin Azərbaycan hökuməti də aparacaq. Hal-hazırda QHT monitoringi yerli təşkilat olan və torpaq sahələri üzrə kompensasiyanın ödənilməsi işində əhaliyə yardım göstərmiş “CLEE” adlı yerli təşkilat tərəfindən həyata keçirilir. Həmçinin qeyd edilmişdir ki, BMK və AYİB-in sərəncamında həmçinin deyilən məsələlərə münasibətdə Sosial Tədbirlər və Köçürmə Tədbirləri Planı (STKTP) üzrə ekspert komissiyası və ətraf mühit üzrə müstəqil məsləhətçilər tərəfindən hazırlanmış hesabatlar da vardır. Monitoring prosesi şəffaf olacaq, və hesabatlar ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılacaq.

İştirakçı qeyd etdi ki, Bakı-Supsa boru kəmərinin tikintisi gedişində hər zaman torpaqların bərpası ilə əlaqədar problemlər yaranırdı. Sual verildi ki, maliyyə təşkilatları BTC Ko.-ya münasibətdə hər hansı sanksiyaları tətbiq edəcəklərmi.

Cavab belə oldu ki, BMK və AYİB Bakı-Supsa layihəsinin maliyyələşdirməsini həyata keçirmişlər, monitoring aparmışlar, və qeyd edildi ki, Bakı-Supsa boru kəməri qoyulmuş tələblərə cavab vermişdir və cavab verməkdə də davam etməkdədir. BTC boru kəmərinə münasibətdə, bərpa işlərinə aid olmaqla BTC Ko. üzərinə ciddi tələblər qoyulmuşdur ki, həmin tələblər BMK və AYİB ilə razılaşdırılmışdır. Deyilən tələblər haqqında məlumat

tikinti işləri üzrə podratçının diqqətinə də çatdırılmışdır və onların yerinə yetirilməsini yəqin etmək məqsədi ilə monitoring predmeti olacaqlar.

Xəzər Dənizində aparılan qazma işləri gedişində toplanacaq gilli məhlul barəsində də sual verilmişdir. Natiqi narahat edən məsələ bundan ibarət idi ki, həmin məhlulun geriyyə Xəzər Dənizinə axıdılması nəticəsində flora və faunaya zərər dəyə bilər. AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, Azərbaycan tərəfindən qoyulan tələblərə müvafiq qaydada, suyun bioloji analizləri və qeyri-neft tərkibli gilli məhlullar və tullantılara üzrə tədqiqatlar aparılmışdır. Qeyd edilən tədqiqatların nəticələri göstərmişdir ki, deyilən məhlulların atılması nəticəsi olaraq heç hansı mənfi təsir yaranmayacaq. Həmçinin qeyd olunmuşdur ki, platformadan heç hansı neft-tərkibli gilli məhlullar Dənizə axıdılmayacaq.

İcmalar üzrə investisiyalar və KOM inkişafı

BTC Ko.-nun icmalar və ətraf mühit üzrə investisiya proqramları (İSP və ƏMİP) barəsində bir neçə sual verilmişdir. Suallardan biri ƏMİP üzrə qalıbların kim olması ilə bağlı idi. BTC Ko. nümayəndəsi qeyd etdi ki, təkliflərin qəbul edilməsi üçün verilmiş elana müvafiq qaydada, 24 təşkilat özünün təklifini təqdim etmişdir. Təkliflərin birinci mərhələdə öyrənilməsindən sonra, yeddi təklif seçilmişdir ki, bunlar ikinci mərhələdə daha müfəssəl qaydada təhlil olunacaqlar. Ehtimal olunur ki, qrantların alınması üçün qalıbların adları 2003-cü ilin sentyabr ayının sonu üçün açıqlanacaq.

Bəzi iştirakçılar gileyəndilər ki, İSP üzrə təkliflərin seçilməsinə münasibətdə müəyyən edilmiş meyarlar yerli QHT-ları əlverişsiz vəziyyətə qoyur və həmin şərtlərə yalnız beynəlxalq QHT-lar cavab verə bilərlər. Misal üçün, seçim aparılmazdan öncə, qeyd edilmişdir ki, əsas ərizəçilər kimi təkliflər yalnız 1-1.5 milyon ABŞ Dolları məbləğində büdcəyə malik proqramları həyata keçirilməsi işində təcrübəyə malik təşkilatların ərizələri qəbul olunacaq. Qeyd olunmuşdur ki, yerli QHT-lar bu kimi büdcəyə sahib deyilərlər və bu səbəbdən deyilən tələbi ödəmək iqtidarında olmayacaqlar. Bu şərti dəyişdirmək mümkündürmü?

BTC Ko. cavab verdi ki, bu kimi şərtin seçilməsi üçün əsas icmalar üzrə investisiya proqramlarının həyata keçirilməsi işinə ən təcrübəli təşkilatları cəlb etməkdən ibarət olmuşdur ki, bu da inkişaf prosesinə mümkün qədər yüksək təsiri təmin etmiş olardı. BTC nümayəndəsi qeyd etdi ki, onlar bu şərtin bəzi yerli QHT-lar tərəfindən yerinə yetirilməsini anlamışlar, lakin eyni zamanda deyilən İSP-lar vasitəsi ilə ən yüksək nəticələrə nail olmaq iqtidarında olan təşkilatları seçmək məcburiyyətində olmuşlar. BTC Ko. beynəlxalq QHT-lardan xahiş edib ki, onlar yerli QHT-lar ilə birlikdə çalışsınlar. BTC Ko. bir neçə layihə təklifinə münasibətdə bu kimi iş birlikləri barəsində şərtləri nəzərdən keçirmişdir. Hal-hazırda, dörd təşkilat ilə ümumi məbləği 5.5 milyon ABŞ Dolları olan qrant müqavilələri bağlanıb. Bu təşkilatlar sırasından üçündə yerli QHT təklif tərkibində mühüm rol oynayır. Lakin, İSP üzrə Azərbaycan üçün ayrılan cəmi məbləğ 8 milyon ABŞ Dolları təşkil edir ki, beləliklə də 2.5 milyon ABŞ Dolları üzrə müqavilələr hələ də bağlanmamışdır və işlərin gedişində yerli QHT-ları da əhatə edən təkliflər nəzərdən keçiriləcək.

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

Bəzi suallar potensial surətdə BMK və AYİB tərəfindən ayrılı bilən vəsaitlərin məbləği və kreditlər üzrə faiz dərəcəsinə aid olmuşlar. Xüsusi ilə, iştirakçılardan biri soruşdu ki, kredit kimi hansı məbləğ dövlət neft şirkəti olan ARDNŞ-a, və hansı məbləği kredit kimi məhz Azərbaycan Hökumətinə təqdim olunacaq?

AYİB iki təşkilat adından çıxış edib cavab verdi ki, onların kreditin Azərbaycan hökumətinə deyil, BTC Ko.-ya verilməsi məsələsini nəzərdən keçirirlər. BTC Ko. xüsusi mülkiyyətdə olan şirkətdir, və onun nizamnamə kapitalının 25% ARDNŞ-a məxsusdur. AYİB və BMK «yumşaq» kreditlər vermir. Potensial kredit müqavilələrinin şərtləri barəsində hələ ki yekun razılaşma əldə edilməmişdir, və bu kimi müddəalar müzakirə olunmaqdadır. Məbləğ 400-600 milyon ABŞ Dollarına bərabər ola bilər. Nəzərə alaraq ki, BTC Ko. xüsusi mülkiyyətdə olan bir hüquqi şəxsdir, faiz dərəcələri barəsində məlumat sirr sayılır. Kreditlərin qaytarılması müddəti on iki ilə bərabər olacaq.

Gəncədə keçirilən görüşün iştirakçılarından biri qeyd etdi ki, ona açıq-aydın bellidir ki, Azərbaycan dünyada korrupsiyanın ən geniş dərəcədə baş aldığı ölkələrdən biridir. O, soruşdu ki, layihə hesabına əldə edilən vəsaitlərin xərclənməsinin şəffaflığını təmin etmək üçün hansı mexanizmlərin tətbiq edilməsinə dair sual verdi?

AYİB hər iki təşkilat adından cavab verdi ki, korrupsiya ilə mübarizənin üsullarından biri şəffaflıqdır ki, BTC bu sahədə mühüm addımlar atır. Layihə barəsində məlumat mütəmadi olaraq dərc olunur. Həm BMK, və həmçinin AYİB hökumət ilə bağlanmış müqavilələrin (misal üçün, HPBS, TƏMÖHS və HAS) açıqlanmasını tələb etmişlər və bu iş 2002-ci ilin ortasında həyata keçirilmişdir. Azərbaycan Birləşmiş Krallıq tərəfindən maliyyələşdirilən təbii ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sektorlarında şəffaflıq təşəbbüsünə qoşulmuşdur (TESST) və hər iki təşkilatın üzvü kimi bu məsələ ilə məşğul olur.

Qəzet redaktoru boru kəmərinin münaqişə zonalarından 50 kilometr aralıqda keçməsi məsələsinə toxundu və maraqlandı ki, bu kimi risk nə qədər əsaslı sayıla bilər. O, həmçinin təklif etdi ki, kreditlərin verilməsi məsələsi Azərbaycan ilə Ermənistan arasında sülh sazişinin bağlanması şərtinə tabe edilsin.

AYİB qeyd etdi ki, Azərbaycanda boru kəmərinin təhlükəsizliyi üçün məsuliyyəti həm BTC Ko., və həmçinin Azərbaycan hökuməti daşıyır. yenə də, Bakı-Supsa boru kəmərinə münasibətdə istifadə edilmiş proqram tətbiq ediləcək (atlı patrullardan istifadə). Digər təhlükəsizlik tədbirləri üçün məsuliyyəti hökumət daşıyır ki, onunla bu məsələ ilə bağlı mütəmadi məsləhətləşmələr aparılır.

AYİB nümayəndəsi çıxışını davam etdirib qeyd etdi ki, hər bir kəs sülh arzusundadır, Hökumət ilə Ermənistan arasındakı münasibətlər suveren dövlətin qərarının predmetidir, Hökumət fəal surətdə marşrutun müəyyən edilməsi işində iştirak etmişdir, və Hökumət hesab edir ki, boru kəmərinin münaqişə zonaları yaxınlığından keçməsi risk məqbul bir səviyyədədir (və eyni fikri BMT-lərə də aid etmək olar).

Sonda, BMK nümayəndəsi iştirakçılara onların konstruktiv töhfələri üçün minnətdarlığını bildirdi və qeyd etdi ki, kredit təşkilatları boru kəmərinin dəstəklənməsinə dair məlumat

almaqdan məmnun qaldılar. O qeyd etdi ki, kreditorlar yeni iş yerlərinin açılması məsələsinə və daha geniş mənada boru kəmərinə münasibətdə gəlirlərin idarə edilməsi prosesinə çox diqqətlə yanaşırlar və gələcəkdə də məhz bu mövqedən çıxış edəcəklər.

İştirakçıların Qanəliyi Səviyyəsi

Qiymətləndirmə formalarını təqdim etmiş əlli nəfərdən qırx səkkiz belə fikir bildirmişlər ki, görüş ədalətli tərzdə keçirilmişdir. Bir çoxları hesab etmişlər ki, onlara fikirlərini ifadə etmək imkanı yaradılmışdır və görüş onlar üçün ən azı hansısa bir fayda vermişdir. Aşağıdakı məsələlərə dair təkliflər bildirilmişdir:

- Məlumatı, o cümlədən gündəlik barəsində məlumatı, görüşlər keçirilənə qədər yaymaq.
- Görüşlər daha tez-tez keçirilməlidir.
- Boru kəməri marşrutu boyunca məlumat mərkəzlərini ictimai yerlərdə, misal üçün kitabxana, QHT təşkilatları idarələrində, məktəblərdə yaratmaq.
- Bu kimi görüşlərdə daha geniş səpkili təşkilatların, QHT-ların, donor/humanitar təsisatların iştirakına nail olmaq, əhəlinin və ictimaiyyət nümayəndələrinin, coğrafi və təbii elmlər sahəsində çalışan müəllimlərin, və İcra Hakimiyyəti nümayəndələrinin daha geniş təmsilçiliyini təmin etmək.
- İştirakçılar və beynəlxalq ekspertlərin siyahısını görüş keçirilənə qədər paylamaq.

BAKİ GÖRÜŞÜ

4 sentyabr 2003-cü il

MTF çərçivəsində Bakıda keçirilmiş görüşə qatılan təqribən 150 iştirakçılar arasında yerli, milli və bəzi beynəlxalq QHT-ların təmsilçiləri, Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin (ETSN) nümayəndələri, yerli torpaq sahibləri və əhali sırasından olan maraqlı tərəflər (bir çoxları – Qobustan rayonundan) olmuşlar. Görüşdə həmçinin Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF), BMT-nin İnkişaf Proqramının, ARDNŞ-in, kütləvi informasiya vasitələrinin, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının, Azərbaycan Gənc Hüquqşünaslar Cəmiyyətinin, Nəqliyyat və Energetika Mərkəzinin nümayəndələri iştirak etmişlər. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.) Görüşün gec başlandığını, iştirakçıların böyük sayını və qızğın müzakirələri nəzərə alaraq görüş saat 19:00-a qədər davam etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Naziri cənab Hüseynqulu Bağirov qrupu salamlamış və giriş nitqi söyləmişdir. O, BTC boru kəmərinin müsbət təsirini və layihənin gerçəkləşdirilməsi məqsədi ilə hökumət tərəfindən həyata keçirilmiş işi qeyd etmişdir. O, həmçinin qeyd etmişdir ki, görüşün məqsədi vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri ilə Kreditorlar, BMK və AYİB arasında müzakirələrin keçirilməsindən ibarətdir. O, etiraf etdi ki, Kreditorlar əmin olmaq istəyirlər ki, layihələşdirmə və tikinti işləri mümkün qədər yüksək səviyyədə həyata keçirilir. O, məmnunluq hissi ilə qeyd etdi ki, layihənin əhəmiyyətini bütün digər kəslərdən daha yaxşı anlayan yerli əhali nümayəndələri də görüşə qatılmışdır.

Nazirin giriş sözündən sonra, BMK və AYİB nümayəndələri iştirakçıları salamladılar və görüşə göstərilmiş maraq üçün minnətdarlıqlarını bildirdilər. onlara qeyd etdilər ki, 2003-cü ilin iyun ayında açıqlanmış Ətraf Mühitə və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi hesabatı (ƏMSTQ) 120 gün ərzində qeydlərin təqdim edilməsi üçün açıq olacaq (AYİB üzrə 14 oktyabr, BMK üzrə isə 8 oktyabr tarixinə qədər). Onlar layihənin AYİB və BMK üçün vacibliyini qeyd etdilər – vurğuladılar ki, BTC boru kəməri, AÇG 1-ci Fazası, Şah Dəniz və Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK) Xəzər Dənizinin neft və qaz potensialının aşkarlanmasına xidmət edirlər. Onlar əmindirlər ki, layihələr üç ölkədən hər birinin əhlisi üçün faydalı olacaq, yalnız maddi mənada, gəlirin əldə olunması vasitəsi ilə deyil, həmçinin ətraf mühitə münasibətdə, Bosforda hərəkətin sıxlığını aşağı salmaqla, və həmçinin yeni iş yerlərinin açılması, səriştənin ötürülməsi, torpaqlar üçün kompensasiyanın ödənilməsi və icmalara investisiya qoyulması vasitəsi ilə. Sonda qeyd olundu ki, onlar layihənin təhlükəsiz, ədalətli və davamlı olması işinə sadıqdirlər.

Bundan sonra görüş başladı, və müzakirə olunan sualların əksəriyyəti ətraf mühit və iqtisadiyyat ilə bağlı oldu.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

Natiqlərdən biri qeyd etdi ki, onun başa düşdüyünə görə, bələdiyyə torpaqları üçün kompensasiya ödənilməyəcək və o, maraqlanırdı ki, bu hansı səbəbdən baş verir.

BMK qeyd etdi ki, Azərbaycan ərazisində boru kəməri marşrutu boyunca təqribən 4150 ailə və 102 bələdiyyə torpaqlara sahibdirlər. BTC Ko. ilə Azərbaycan hökuməti arasında bağlanmış Tranzit Əraziyə Malik Ölkənin Hökuməti ilə Sazişə (TƏMÖHS) müvafiq qaydada, boru kəmərinin inşası və istismarı üçün tələb olunan hüquqların əldə olunub təqdim edilməsi üçün məsuliyyəti «hökumət idarələri» daşıyırlar. bələdiyyə torpaqlarına gəldikdə, o, qeyd etdi ki, bələdiyyələr üçün kompensasiya Azərbaycan qanunvericiliyinə müvafiq qaydada ödəniləcək.

[Xahiş edirik aşağıda qeyd olunanları nəzərə alınız: BTC Layihəsi üzrə Köçürmə Tədbirləri Planının (KTP) B Bölməsində (Azərbaycan) qeyd olunduğu kimi, «BTC üzrə Tranzit Əraziyə Malik Ölkənin Hökuməti ilə Sazişin şərtlərinə əsasən, lazımi bələdiyyə və dövlət torpaqlarının istifadəsi, sahibliyi və deyilən torpaqlara nəzarəti həyata keçirmək hüququ Hökumət İdarələri tərəfindən, BTC Ko. tərəfindən heç hansı haqq ödənilmədən təqdim olunur.» Bələdiyyə torpaqlarına münasibətdə, Hökumət, qanunvericiliyə əsasən, torpaqlarının alınması üçün bələdiyyələrə ödənişlər etməlidir.»]

İştirakçı qeyd etdi ki, Aqro-Eko Mərkəz Ağstafa rayonundan başlayaraq Kürdəmir rayonuna qədər olan ərazidə 1200 sakin ilə mü sahiblər keçirmişdir. Nəticələrə əsasən, 120 şəxs BTC Ko. ilə imzaladıqları kompensasiya müqaviləsini anlamadıqlarını qeyd etmişlər. Aqro-Eko Mərkəz məsləhətləşmələr prosesinin lazımi qaydada keçirilməməsinə dair fikrini ifadə etmək arzusunu bildirmişdir.

Aqro-Eko Mərkəzin nümayəndəsinin çıxışına cavab olaraq, BTC Ko. nümayəndəsi qeyd etdi ki, onda olan məlumata əsasən, natiqin istinad etdiyi hesabatda qeyd olunmuşdur ki, müqavilə imzalamış 4156 torpaq sahibindən 95.8% qeyd etmişlər ki, BTC Ko. ilə müqavilə və ya anlaşmaları bağlanması gedişatında onlara heç hansı təzyiq göstərilməmişdir. Sorğulanan şəxslər qeyd etmişlər ki, onlar müqavilələri könüllü surətdə, nə imzaladıqlarını tam başa düşərək imzalamışlar. Layihə təsirinə məruz qalan torpaq sahələri üzrə hüquqlar sahibləri ilə məsləhətləşmələr müfəssəl surətdə təşkil edilmiş və hər bir şəxs ilə azı bir görüş keçirilmişdir.

Əmək münasibətləri ilə bağlı sual və mülahizələr

Yaxınlıqda yerləşən yaşayış məntəqəsi əhalisindən olan bir çox iştirakçını yeni iş yerləri barəsində məlumat maraqlandırır və onlar yerli əməkdaşların işə qəbulu zamanı qoyulan meyarlar barəsində suallar verdilər. Baxmayaraq ki, BTC boru kəmərinin 422 kilometri - Azərbaycan, 248 kilometri – Gürcüstan və 1060 kilometri – Türkiyə ərazisindən keçir, Azərbaycanda əməkdaşların sayı 2300, Gürcüstanda – 2500, Türkiyədə isə 5000 nəfər olacaq. Hansı səbəbdən Gürcüstanda işə cəlb olunacaq əməkdaşların sayı Azərbaycan üzrə əməkdaşların sayından artıqdır?

BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, öncədən, xüsusi diqqət məhz yerli əməkdaşların işə qəbulu məsələsinə yetirilmişdir. İşçilər səriştəli, yarı-səriştəli və səriştəsiz işçi qüvvəsinə bölünür. Hal-hazırda, Azərbaycan üzrə əməkdaşların cəmi sayı 1309 nəfərə bərabərdir ki,

bunların 952 nəfəri və 73% Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Podratçılara gəlincə, burada da yerli əməkdaşların payı 70% səviyyəsində müəyyən olunmuşdur.

Hər bir ölkə üzrə işə qəbul olunan şəxslərin say nisbətində gəldikdə, bu saylar tikinti işlərinin ən qızgın çağında cəlb olunan əməkdaşların sayını əks etdirir. Dağlıq və qayalıq ərazilərin olmasını nəzərə alaraq, Gürcüstan ərazisində aparılan tikinti işləri Azərbaycanda aparılan tikinti işləri ilə müqayisədə daha çətinidir. Azərbaycanda inşa edilmiş nasos stansiyalarında çalışacaq əməkdaşların sayı natiqin istinad etdiyi rəqəmlərə daxil edilməmişdir. Bütün deyilən məlumatlar ümumiləşdirildikdən sonra, Azərbaycan və Gürcüstan üzrə rəqəmlər yaxın olacaqlar.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

Boru kəmərinin təsiri ilə əlaqədar olaraq ətraf mühit ilə bağlı məsələlərə diqqət yetirərək, iştirakçı soruşdu ki, hansı səbəbdən BTC Ko. elm adamları, QHT nümayəndələri və torpaq sahibləri ilə ayrı-ayrı görüşlər keçirib və ümumi görüşlər keçirmək faydalı olmazdırmı?

BTC Ko. izah etdi ki, bu layihənin müxtəlif aspektlərinin izah edilməsi və müzakirəsi məqsədi ilə Azərbaycanda çoxlu sayda fərdi görüşlər keçirilmişdir. BTC Ko. elm adamları, QHT nümayəndələri və torpaq sahibləri ilə ayrı-ayrı görüşləri bu səbəbdən keçirmişdir ki, hər bir qrupun xüsusi maraqları mövcud olmuşdur, və deyilən tərəflərin iştirakı ilə keçirilən həmin görüşlərdə diqqəti məhz bu kimi problemlərə yönəltmək mümkün olmuşdur.

İştirakçı sual verdi ki, Bakı-Supsa boru kəməri ilə BTC boru kəməri arasındakı məsafə nə qədərdir, və cavab olaraq kreditörlər cavab verdilər ki, bir qayda olaraq bu məsafə 28 metrə bərabərdir. Özünün marşrutunun təqribən 60% ərzində Bakı-Supa boru kəməri BTC boru kəmərinə paralel keçir. İki boru kəməri paralel olaraq uzandıqda, onlar arasında məsafə azı 25 metr təşkil edir.

İştirakçı sual verdi ki, Bosforun buraxılış qabiliyyəti nəyə bərabərdir və soruşdu ki, layihələr gerçəkləşdirildikdən sonra bu göstərici necə dəyişəcək. AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, bu layihənin əsas tərkib hissəsi məhz Bosfordan daşımaların səviyyəsini aşağı salmaqdır.

Boru kəmərinin ətraf mühitə vura biləcəyi ziyan barəsində daha bir sual verildi. Misal üçün, neft axması və ya sızması baş verərsə, və bu torpaqlara və ya məhsula zərər vurarsa, ödənişlərin aparılması üçün məsuliyyəti kim daşıyacaq? AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, neft sızması hallarına qarşı cavab tədbirləri BTC Ko. tərəfindən həyata keçiriləcək və neftdən hər hansı neft sızmasının nəticəsi olaraq torpağa, məhsula və ya otlaqlara ziyan dəydikdə, kompensasiya ödənişi üçün tələblərin qiymətləndirilməsi üçün məsuliyyəti BTC Ko. daşıyacaq. Lakin, o vurğuladı ki, bu boru kəməri belə tərzdə layihələşdirilmişdir ki, ən həssas sahələrdən kənar keçsin və sızma riski minimuma endirilsin.

Auditoriyadan olan mühəndis qeyd etdi ki, boru kəməri boyunca telerabitə xətti çəkiləcək və həmin xətt müstəsna olaraq boru kəməri tərəfindən istifadə olunacaq. Nə üçün boru

kəməri boyunca ictimaiyyət tərəfindən də istifadə edilə biləcək infrastruktur inşa olunmasın?

AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, əslən, boru kəməri boyunca fibro-optik kabel çəkiləcək və həmin kabel şirkət tərəfindən rabitənin yaradılması və sızma hallarının aşkarlanması üçün istifadə olunacaq. Lakin, hal-hazırda, bu kabelin Azərbaycanın telerabitə şəbəkəsinə qoşulmasına dair heç hansı planlar mövcud deyil. Ümumilikdə, Azərbaycan əhalisinin telerabitə xidmətləri və müvafiq infrastruktur ilə təmin olunması vəzifəsini xüsusi mülkiyyətdə olan şirkətlər deyil, dövlət daşıyır. Lakin, bununla bərabər, BTC boru kəməri layihəsindən əldə olunan gəlirlər, Hökumətə bu sahə üzrə xərclərin məbləğini artırmağa imkan verməlidir.

Bir çox görüş iştirakçılarını (o cümlədən, saat 19:00-dan sonraya da qalmış iştirakçıları) Qobustan Mədəni Qoruğuna aid suallar maraqlandırırırdı. QHT nümayəndəsi qeyd etdi ki, Qobustanda bir çox tarixi və mədəni abidələr mövcuddur (qayaüstü rəsmlər). Boru kəməri ilə əlaqədar olan məhsulun sızması və ya partlayış halları ilə bağlı bu obyektlərin mühafizəsi üçün hansı tədbirlər həyata keçiriləcək?

AYİB-i yüksək səviyyəli nümayəndəsi cavab verdi ki, BMK, AYİB və BTC Ko. Azərbaycan mədəni irsinin mühüm bir hissəsi olan Qobustan Mədəni Qoruğuna böyük hörmət ilə yanaşırlar. Lakin, ƏMSTQ mətnində qeyd edilmiş bir sıra məhdudiyyətlər səbəbindən, boru kəmərinə tamamilə Qobustan Mədəni Qoruğu kimi göstərilmiş ərazidən kənara çıxarmaq qeyri-mümkün olmuşdur. Baxmayaraq ki, 900 metrə bərabər olan məsafədə boru kəməri qoruğun ərazisindən keçir, kəmərin bütün məlum mədəniyyət obyektlərindən təqribən 1000 metr aralıqda qalır. Qoruq sahəsində tikinti işləri zolağının eni azaldılır və torpaq və qazma işlərinin gedişinə arxeoloqlar nəzarət edirlər. BTC Ko. Ətraf Mühitə və Mədəniyyət üzrə Strateji Planın hazırlanmasını maliyyələşdirəcək, və deyilən Plan Qobustan Mədəni Qoruğunun İrs Haqqında Ümumdünya Sazişinin müddəalarına müvafiq qaydada tanınması işində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinə yardımçı olacaq. Bu tədbirlər Mədəniyyət Obyektlərinə münasibətdə BMK siyasəti tərəfindən müəyyən edilmiş tələbləri ödəmiş olur.

Neft sızmasının qarşısını almaq və Mədəni İrsin İdarə Olunmasına dair BMK qaydalarına riayət etmək məqsədi ilə, boru kəməri ən yüksək beynəlxalq standartlar səviyyəsindən layihələşdirilmişdir. Az mümkün olan potensial neft sızması halından yaranan təsiri minimuma endirmək məqsədi ilə, layihə tərkibinə sızma aşkarlanması və boru kəmərinin qapanması üçün ən müasir sistemlər daxil edilmişdir.

İcmalar üzrə investisiyalar və KOM inkişafı

Yerli QHT-nin nümayəndəsi soruşdu ki, İSP üzrə müsabiqələrdə hansı QHT-lar qalib çıxmışdır və hansı səbəbdən yerli QHT-lara bu prosesə qatılmaq imkanı verilməmişdir? BTC Ko. nümayəndəsi cavab verdi ki, yerli QHT-lara müsabiqədə iştirak etmək icazəsi verilmişdir və icmalara investisiya proqramlarını həyata keçirmək üçün seçilmiş təşkilatlar Save the Children, FINCA, Beynəlxalq Xilas Komitəsi və Mercy Corps olmuşlar. Bu təşkilatlar həm daxili, və həmçinin xarici ekspertlər tərəfindən keçirilmiş təkliflərin öyrənilməsi vasitəsi ilə seçilmişlər. Qeyd olunan təşkilatlar yerli QHT-lar,

misal üçün, Ümid, Gəncə Biznes Klubu və vətəndaş cəmiyyəti və aqrar-məlumat sektorunda çalışan digər qurumlar ilə sıx təmasda çalışırlar.

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

Yerli iştirakçı sual verdi ki, bu layihələr üzrə gəlirlik hansı səviyyədədir. İl ərzində, on il keçdikdən sonra Azərbaycan bu layihələrdən nə qədər qazanc əldə edəcək və bu vəsaitlərin ayrılması hansı meyarlara əsasən aparılır?

AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, BTC layihəsinin kommersiya statusu Kreditorlar üçün məqbuldur, və bu mövqe AÇG üzrə ehtiyatların həcminə əsaslanır. Layihədən əldə oluna biləcək fayda, digər amillər ilə yanaşı, həmçinin neftin qiymətindən asılıdır, kredit şərtlərinə gəldikdə isə, bu, xüsusi mülkiyyətdə olan bir təsisatə verilən kreditdir, və bu səbəbdən faizlər barəsində məlumat sirr sayılır. Lakin hər iki təşkilatın Direktorlar Şuraları kreditin ayrılması barəsində qərar verərlərsə, 400-600 milyon ABŞ Dolları məbləğində kreditlər on iki il müddətinə veriləcək.

Nümayəndə əvvəllər kreditorların bu kimi layihələri maliyyələşdirmələri barəsində sual verdi. BMK cavab verdi ki, əvvəllər təşkilat artıq boru kəmərinin tikilməsi üzrə iri layihəni maliyyələşdirmişdir, və misal kimi, Mərkəzi Afrikada Çad-Kamerun boru kəmərinə göstərmək olar. Deyilən layihə 3.5 il ərzində tikinti işlərinin aparılmasını nəzərdə tutmuşdur və bu günə qədər demək olar ki, bütövlükdə tamamlanmışdır. Bundan başqa, həm BMK, və həmçinin AYİB Qərb Marşrutu İxrac Boru Kəməri (QİBK) və Şimal Marşrutu İxrac Boru Kəməri (ŞİBK) ilə bağlı olan İlk Neft layihəsinin maliyyələşdirilməsi ilə məşğul olmuşlar.

Natiq soruşdu ki, hansı səbəbdən BTC Ko. ilə Azərbaycan Hökuməti arasında bağlanmış sazişlər (misal üçün, Hasilatın Pay Bölgüsü Haqqında Saziş və ya HPBS) ictimaiyyətə açıqlanmamışdır. Cavab olaraq qeyd olundu ki, sazişin ingilis dilində olan mətni 2002-ci ilin ortasında layihənin internet sahifəsinə yerləşdirilmişdir. Qısa müddətdə sazişin Azərbaycan dilində olan mətni də BTC-nin internet-sahifəsinə yerləşdiriləcək.

Özünün giriş sözündə AYİB nümayəndəsi qeyd etmişdir ki, AYİB və BMK qeydləri oktyabr ayının ortalarına qədər qəbul edəcəklər. Auditoriya iştirakçısı qeyd etdi ki, 15 oktyabr Azərbaycanda prezident seçkiləri günüdür və soruşdu ki, bu iki tarix arasında bir əlaqə yoxdurmu?

Cavab olaraq, AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, Azərbaycanda keçirilən seçkilərin tarixi ilə qeydlərin kreditorlara təqdim edilməsi tarixi arasında heç hansı əlaqə yoxdur. AYİB 26 ölkədə maliyyələşdirmə layihələri üzrə çalışır, və hər zaman, bizim təhlili apardığımız müddətdə, seçkilərin keçirildiyi ölkəyə rast gəlmək mümkündür. Seçkilərin keçirilməsi vaxtı bizim təhlilin aparılması zamanına və ya ayrı-ayrı layihələr üzrə sənədləşmənin açıqlanması vaxtına təsir göstərmiş olmur.

İştirakçı sual verdi ki, hansı səbəbdən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu, qeyri-neft sektorunun maliyyələşdirilməsi ilə deyil, BTC-nin maliyyələşdirilməsi işi ilə məşğuldur. BMK nümayəndəsi cavab verdi ki, Fondun vəsaitləri hesabına aparılan investisiyalar ümummilli əhəmiyyət daşıyan layihələrə yatırıla bilər. O, həmçinin

Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) və Dünya Bankı Qrupunun Fondun təşkilindəki, və həmçinin onun fəaliyyətinin şəffaflığının artırılmasındakı rolunu qeyd etdi.

Sonra, regionda olan münaqişələr nəzərə alınmaqla, insanların və boru kəmərinin təhlükəsizliyi haqqında sual verildi.

Qeyd olundu ki, hal-hazırda kürd terror təşkilatları Türkiyə hökumətinə müharibə elan etmişlər. Bundan başqa, Qafqazda da münaqişələr davam etməkdədir. Kredit təşkilatları boru kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün hansı tədbirləri həyata keçirirlər? AYİB və BMK boru kəməri boyunca yaranan mübahisələri hansı yol ilə həll edirlər? Hansı səbəbdən boru kəməri münaqişələrin getdiyi ərazilərdən keçir? Boru kəməri marşrutu boyunca yaşayan əhəlinin hüquqları hansı vasitə ilə qorunacaq?

Bu suala həm BMK, və həmçinin AYİB nümayəndəsi cavab verdilər. Layihənin təhlükəsizliyinə gəldikdə, iki məsuliyyət səviyyəsi müəyyən olunmuşdur. Birinci məsuliyyət səviyyəsi gündəlik olur, və buna münasibətdə təhlükəsizliyin təmin edilməsi işi ilə BTC Ko. məşğul olur. Artıq qeyd olunmuşdur ki, BTC üzrə təhlükəsizlik planı Bakı-Supsa boru kəməri üzrə tətbiq edilmiş təhlükəsizlik planının bənzəyir – marşrut boyunca torpağa basdırılmış boru kəmərinin yerli əhali sırasından işə qəbul edilmiş və xüsusi təlim keçmiş əməkdaşlar tərəfindən, atlı patrullar vasitə ilə nəzarətin aparılması. Hökumətlər Transizt Əraziyə Malik Ölkənin Hökuməti ilə Saziş (TƏMÖHS) mətnində qeyd olunan təhlükəsizlik tədbirləri üçün məsuliyyət daşıyırlar. Bura boru kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etmək öhdəliyi və hər bir vətəndaşın təhlükəsiz mühitdə yaşamaq hüququnu təmin etmək vəzifəsi də daxildir. Vətəndaşların hüquqlarını müdafiə etmək məqsədi ilə, üç hökumət birgə bəyanat imzalamışlar. Tərəflərin deyilən anlaşması onların insan hüquqları sahəsindəki prinsiplərə, İnsan Hüquqları Haqqında Ümumdünya Deklarasiyasında, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Hüquq-Mühafizə Orqanları Nümayəndələri Tərəfindən Güc və Odlu Silahdan İstifadə Barəsində Baza Prinsiplərində, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən qəbul edilmiş Hüquq Mühafizə Orqanları Əməkdaşlarının Davranış Qaydalarında, Avropa İnsan Hüquqları Sazişində və, milli qanunvericiliyə uyğun dərəcədə, Təhlükəsizlik və İnsan Hüquqlarına Dair Könüllü Prinsiplərdə («Beynəlxalq Normalar») əksini tapmış prinsiplərə hörmət edəcəklərini təsdiqləyir.

Buna əlavə olaraq, Azərbaycan ərazisində boru kəməri münaqişələrin getdiyi ərazilərdən keçmir. Türkiyə ərazisində, boru kəməri Türkiyə hökuməti ilə kürd hərbiləşdirilmiş dəstələri arasında tarixən gedən münaqişə ərazisindən də keçmir.

İştirakçı sual verdi ki, münaqişələrin həlli üçün kreditörlər hansı tədbirləri həyata keçirə bilərlər.

AYİB və BMK cavab verdilər ki, onlar fərdi sektor layihələrinin maliyyələşdirməsini aparmaq məqsədi ilə yaradılmışlar. Onların səlahiyyətləri həcmi bu təşkilatların üzvü olan dövlətlərin daxili siyasətinə qarışmaq hüququ vermir. Lakin, hər iki təşkilat ümid edir ki, regiondakı münaqişələr sülh yolu ilə həllini tapacaq və üç ölkə arasında sıx əməkdaşlığı labüd edən boru kəməri Qafqazda sabilliyin bərqərar olmasında yardımçı ola bilər.

Görüş saat 19:00-a qədər davam etmiş, bəzi iştirakçılar AYİB və BMK iştirakçılar ilə qeyri-formal şəraitdə müzakirələri davam etdirmişlər.

İştirakçıların Qaneliyi Səviyyəsi

Qiymətləndirmə formalarını təqdim etmiş 65 iştirakçıdan 80% belə fikir söyləmişlər ki, görüş ədalətli tərzdə keçmişdir və, ümumilikdə götürüldükdə, onlara mövqelərini bildirmək və onları maraqlandıran suallar ilə çıxış etmək üçün imkan yaradılmışdır. İştirakçıların yarısı görüşün daha faydalı olması üçün təkliflər vermişlər. Bu təkliflərdən bəziləri aşağıda qeyd olunmuşdur:

- Görüşün məqsədləri daha aydın izah edilməlidir.
- Sinxron tərcümənin təmin edilməsi.
- Görüş barəsində məlumatın qabaqcadan yayılması.
- Ətraf mühit üzrə mütəxəssislərin və kütləvi informasiya vasitələrin nümayəndələrinin sayının artırılması.
- Daha kiçik dairədə görüşlərin təşkil olunması; ətraf mühit, iqtisadiyyat, torpaq üçün kompensasiyanın ödənilməsi üzrə məsələlərin və s. mövzuların ayrıca görüşlərdə müzakirə olunması.
- Gündəliyin hazırlanması məqsədi ilə, görüşdən qabaq QHT-lar və digər maraqlı tərəflər arasında sorğuların aparılması (qeyd: əslinə qaldıqda, QHT-ların fikirlərini öyrənmək və onların bu görüşlərdən nə gözlədiklərini müəyyən etmək məqsədi ilə, CDR Associates MTF çərçivəsində keçirilən görüşlərə qədər bir çox QHT-lar ilə görüşlər keçirmişdir).
- Yerli əhali və QHT-lar üçün «məlumatlandırma yığıncaqlarının» təşkili.
- Türkiyə və Gürcüstandan olan tərəflər ilə birgə müzakirələrin təşkil edilməsi.
- Daha çox sayda cavabların BMK və AYİB-dən deyil, BTC Ko.-dan alınması.
- Proses barəsində son fikrini bildirmək üçün ictimaiyyətə imkanın yaradılması (misal üçün, daha çox vaxt tələb olunduqda, görüş vaxtının uzadılması); qeyd və suallar üçün diaqramlardan daha geniş istifadə olunması; yerli aparıcıların daha yaxından iştirakının təmin edilməsi.

BMK və AYİB Hesabatı
MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU ÜZRƏ GÖRÜŞLƏR (MTF)
GÜRCÜSTAN

GÜRCÜSTAN

Gürcüstanda keçirilmiş iki görüşdə böyük sayda iştirakçı olmuş (üç ölkə arasında ən yüksək iştirakçı sayı Gürcüstanda olmuşdur), görüşləri səciyyələndirən cəhət kimi müzakirə olunan mövzuların bütün aspektləri üzrə tutarlı dəlillərin gətirilməsi olmuşdur, ən geniş diqqət isə ətraf mühit və torpaqların ayrılması/kompensasiyaların ödənilməsi məsələlərinə yönəldilmişdir. Azərbaycan və Türkiyədə keçirilmiş görüşlər ilə müqayisə olunduqda, iştirakçılar arasında daha çox QHT olmuşdur – yerli, milli və beynəlxalq. İştirakçıların yaxşı səviyyədə məlumatlı olması və həm Gürcüstan dövlətinin, və həmçinin onun əhalisinin ən ali maraqlarının qorunması işinə sadıq olmaları təsəvvürü yaranırdı.

BORJOMİ GÖRÜŞÜ

8 sentyabr 2003-cü il

Borjomidə keçirilən görüşdə 200 nəfərdən artıq iştirakçı olmuşdur. İştirakçılar arasında bir çox yerli QHT-ların, o cümlədən, «Şərq-Qərb Dəhlizi» QHT-i, Yaşıl Alternativin nümayəndələri, habelə Gürcüstan Elmlər Akademiyası, bir sıra beynəlxalq QHT-ların, o cümlədən Ümumdünya Vəhşi Təbiət Fondunun (Gürcüstan, Böyük Britaniya və mərkəzi təşkilatın) və CEE Bankwatch qurumunun təmsilçiləri; icma rəhbərləri; yerli hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri; kütləvi informasiya vasitələrinin təmsilçiləri; Gürcüstan Beynəlxalq Neft Şirkətinin (GBNK); Gürcüstanın Ətraf Mühit Nazirliyinin nümayəndələri; məktəb rəhbərləri; USAID təşkilatının təmsilçiləri; Gürcüstandan olan alim və ekspertlər, və həmçinin digər yerli təşkilatların nümayəndələri olmuşlar. Yerli əhali xüsusi ilə geniş dərəcədə, bir neçə iri qrup vasitəsi ilə təmsil olunmuşdur. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.)

Kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, AYİB və BMK nümayəndələri ilə müsaibələr aparmaq üçün, görüşün başlanmasına qədər qatılmışlar, marağın ümumi səviyyəsi isə həddindən artıq yüksək olmuşdur. Ən çox müzakirə olunan mövzular sırasına torpaqların ayrılması və kompensasiya ödənilməsi ilə bağlı məsələlər daxil idi (bunlarla bərabər, siyasi və maliyyə sahəsindən olan fikir və suallar da səsləndirilmişdir); işə qəbul və icmalara investisiya qoyuluşu məsələlərinə bir qədər az diqqət yetirilmişdir.

Görüşə həmçinin Borjomi Bölməsinin Qubernatoru da qatılmışdır, lakin o, heç hansı çıxış etməmişdir. AYİB və BMK nümayəndələri giriş nitqi söylədilər və qrupu salamladılar, özlərinin BTC Boru Kəmərinə münasibətdə maraqları və yalnız AYİB-in maraq göstərdiyi Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK) layihəsi barəsində məlumat verdilər.

AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, bu görüşləri təşkil etməkdə iki kredit təşkilatının əsas məqsədi kimi bilavasitə layihə təsirinə məruz qalmış şəxslərdən və digər qaydada maraq ifadə edən şəxslərdən onların mövqeləri və onları narahat edən məsələlər barəsində, o cümlədən, boru kəmərinin maliyyələşdirməsi haqqında, məlumatın alınması çıxış edir.

O, həmçinin sənədlərin açıqlanması prosesini də izah etdi və qeyd etdi ki, heç hansı qəti qərar hələ ki, qəbul olunmamışdır və layihə üzrə qeydlər 14 oktyabr və 9 oktyabr tarixlərinə qədər, müvafiq olaraq, AYİB və BMK-ya təqdim oluna bilər.

CDR tərəfindən çıxış edən yerli aparıcılar görüşlərin keçirilməsi qaydaları haqqında məlumat verdilər və deyilən qaydalara riayət etmək üçün iştirakçıların ümumi razılıqlarını aldılar.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

Bir çox iştirakçıları maraqlandıra məsələ bundan ibarət idi ki, torpaqların təsnifatlaşdırılması hansı qaydada aparılıb, kompensasiya kim tərəfindən və hansı zamanda veriləcək, suvarılan və suvarılmayan torpaqlara münasibətdə hansı tədbirlər həyata keçiriləcək, boru kəmərinin istifadə müddəti başa çatdıqdan sonra otlaq sahələri ilə nə olacaq və s. «Şərq-Qərb Dəhlizi» QHT-in nümayəndəsi həmçinin otlaq kimi istifadə edilmələri üçün dövlət meşə fondundan torpaqların əhaliyə verilməsi barəsində sual verdi.

Otlaq torpaqları üçün kompensasiya münasibətdə, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, onlarda bu barədə məlumat var. Gürcüstan qanunvericiliyinə müvafiq qaydada, əvvəllər otlaqlar və çəmənliklər dövlət mülkiyyətində olmuşlar, lakin bir qədər öncə qəbul edilmiş qanunvericilik bunların əhaliyə verilməsi mümkünlüyünü nəzərdə tutmuşdur. BTC Ko., kəndlərin əhalisi ilə birlikdə, boru kəməri təsirinə məruz qalan otlaqların və əhalinin mülkiyyətinə veriləcək otlaqların sahəsini müəyyən edəcək. Bundan sonra, kompensasiya ödənişi ümumi bank hesabına köçürüləcək. Yüksək dağlıq rayonlarda yerləşən qeydə alınmış otlaqlar üzrə kompensasiya aid suala gəlincə, BTC-nin torpaq məsələləri üzrə əlaqələndiricisi qeyd etdi ki, hər bir hektar üçün 24,000 Gürcüstan larisini ödəniləcək. Vəsaitlər rəsmi qaydada qeydiyyatdan keçmiş təşkilatlar olan “temi”lərin hesabına köçürüləcək.

Qeydiyyatdan keçmiş torpaqlar olub, dövlət meşə əraziləri qrupundan otlaq torpaqlar qrupuna keçən sahələrə münasibətdə, qeyd olunmuşdur ki, bir çox icmalar arzu edirlər ki, dövlət meşə əraziləri otlaq torpaqlar kimi onlara təqdim olunsun. Bununla da, icmalar kompensasiya almaq üçün ixtiyarlı olacaqlar. Lakin, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, bu məsələ dövlət ilə icma arasında həllini tapmalıdır. Dövlət özünün meşə ərazilərini otlaq torpaqlar kimi icmalara verilməsinə razılıq verdikdə, BTC Ko. kompensasiya ödəmək öhdəliyini üzərinə götürəcək.

Suvarılan və suvarılmayan torpaqlara aid olan suala cavab olaraq, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, torpaqların suvarılan və suvarılmayan qruplara bölünməsi vəzifəsini dövlət daşıyır, və məhz dövlət, təsnifatlaşdırmanı apardıqdan sonra, suvarılan və suvarılmayan torpaqların siyahısını BTC Ko.-ya təqdim etməlidir.

Layihənin ayrılmaz aspekti kimi tikinti işləri başa çatdırıldıqdan sonra bütün torpaqların ilkin vəziyyətə qaytarılması durur. BMK və AYİB açıq-aydın qeyd etdilər ki, özləri

tərəfindən işlənib hazırlanmış qayda və standartlara riayət olunmasını təmin etmək məqsədi ilə, onlar bu məsələ üzrə müfəssəl monitoring keçirəcəklər.

BMK nümayəndəsi boru kəmərinin istifadəsinin başa çatması ilə əlaqədar olan suala toxundu (sual bundan ibarət idi ki, boru kəmərinin istifadəsi müddəti başa çatdıqdan sonra nə baş verəcək?) Nəzərə alaraq ki, boru kəməri torpağa basdırılmışdır, torpaq istifadəçiləri, müəyyən məhdudiyyətlərə riayət etməklə, torpaqdan həm boru kəmərinin istismarı müddəti ərzində, və həmçinin boru kəmərinin istismarı başa çatdırıldıqdan sonra istifadə edə bilirlər.

Eyni sualı Saxuneti kəndinin sakini də verdi, və o, öz kəndi sahəsində şum torpaqlarının boru kəməri ilə kəsişməsi məsələsinə toxundu. Kənd adından torpaqların idarə olunması işi ilə yerli inzibati qurumlar məşğul olur (*sakrebulo*). Nümayəndə qeyd etdi ki, kənd sakinlərinə deyilənlərə əsasən, onların kompensasiya almaq hüququ yoxdur və kompensasiya yalnız *sakrebulo* tərəfindən alınacaq.

Saxuneti kəndi sakinin sualına cavab olaraq, BTC nümayəndəsi qeyd etdi ki, Gürcüstanda boru kəməri boyunca yerləşən otlaq sahələri və icmalar üzrə vəziyyətə çox qarışıq olmuşdur. İzah etmək lazımdır ki, təsnifatlaşdırma, mülkiyyət hüququ və layihə təsirinə məruz qalan torpaq sahələri haqqında təfərrüatların təqdim edilməsi üçün məsuliyyəti hökumət idarələri daşıyırlar. Bundan başqa, dövlət mülkiyyətində olan kimi qeyd olunan, lakin yerli icmalar yaxud əhali tərəfindən istifadə edilən şum torpaqlarına gəldikdə, BTC Ko. ilə Gürcüstan hökuməti arasında bağlanmış anlaşmaya müvafiq qaydada (TƏMÖHS), bu kimi torpaqların istifadəçiləri məhsula münasibətdə zərər və ya itkilər üzrə kompensasiya alacaqlar. Layihə dövlət torpaqlarından istifadə hüququnu dövlətə birbaşa olaraq heç hansı haqq ödəmədən əldə etmiş olur. Həmçinin, kompensasiyanın bir növünü digərindən ayırmaq vacibdir. Kompensasiyanın birinci növü ayrı-ayrı vətəndaşlardan və ya kəndlərdən torpaqların alınması üçün ödənişi təşkil edərsə, ikinci növ məhsulun əldən çıxması və ya boru kəmərinin vurduğu digər zərərin aradan qaldırılması üçün kompensasiya olur.

[Qeyd: torpaqların ayrılması və kompensasiyanın ödənilməsi haqqında daha ətraflı məlumat əldə etmək üçün maraqlanan şəxslər BTC layihəsinə aid olan Köçürmə Tədbirləri Planına (KTP) və Torpaq Sahələrinin Ayrılması və Kompensasiyanın Ödənilməsi Qaydalarına (TAKQ) müraciət edə bilirlər. Qeyd olunan sənədlərin mətni ilə www.caspiandevlopmentandexport.com ünvanında yerləşən səhifədə tanış olmaq mümkündür.]

Askuridən olan icmanın üzvü soruşdu ki, icma təşkilatı (*temi*) artıq yaradılmışsa, kompensasiyanın alınması üçün nə qədər vaxt tələb olunacaq. BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, ödəniş və ya kompensasiyaya münasibətdə, ilk növbədə, icma təşkilatı (*temi*) qeydiyyatdan keçməli və bütün tərəflər arasında razılaşdırılmalıdır ki, bunun üçün də müəyyən vaxt lazımdır. lakin, qeydiyyatdan başa çatdırıldıqdan dərhal sonra, ödəniş heç hansı yubanma olmadan aparılır. Askuriyə aid olan halda, bütün sənədlər hazır idi, və yeganə çatışmazlıq *sakrebulo* tərəfindən bu kənd sakinlərinin sayının təsdiqinin aparılmamasından ibarət idi.

Axalsikidən olan ermənidilli gürcü onların bölgəsində boru kəmərinin tikintisi barəsində məlumatın çatışmazlığından gileyləndi, və qeyd etdi ki, yerli televiziya kanallarında məlumat yalnız gürcü dilində verilmişdir. Gürcü dilini bilməyən şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş məlumata münasibətdə, BMK nümayəndəsi izah etdi ki, bəzi materiallar həm gürcü, və həmçinin rus dillərində hazırlanmışlar. Gürcü dilində danışmayan və ya oxumayan şəxslərə rus dilində olan variantlar təqdim olunmuşdur. BMK nümayəndəsi Axalsikidə yerləşən və boru kəməri layihəsinə münasibətdə rus dilində hazırlanmış məlumatı təqdim edə biləcək şəxs haqqında məlumatı təqdim etdi.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

Kənd əhalisi adından, Axalsiki rayonunda yerləşən Tiseli kəndindən icmanın nümayəndəsi onların torpaqlarının sürüşməyə məruz qaldığından dərin narahatlığını ifadə etdi. Natiq qeyd etdi ki, kənd sakinlərinin evləri belə bərbad vəziyyətdədir ki, ən kiçik zəlzələ belə, onların dağılmasına gətirib çıxaracaq. Ekspertlərdən xahiş etdilər ki, bir daha kəndə səfər etsinlər və vəziyyəti bilavasitə yerində tədqiq etsinlər.

Əlavə olaraq, ÜVTF International təşkilatının nümayəndəsi qeyd etdi ki, onun mövqeyi belədir ki, bu boru kəməri layihəsi Gürcüstan üçün bir çox potensial üstünlüklər təqdim etmiş olur. O, qeyd etdi ki, ÜVTF Gürcüstanda artıq xeyli vaxtdır ki, çalışır, bu zaman Borjomi-Xaraquli Milli Parkına xüsusi diqqət yetirmişdir, və onun təmsil etdiyi təşkilat həmçinin dünyanın bir çox digər yerlərində də neft boru kəməri ilə əlaqədar olan layihələr ilə məşğul olmuşdur. Onların təcrübəsi göstərir ki, neft sızması bütün boru kəmərlərində baş verir. Gürcüstan, ÜVTF-i narahat edən məsələ Ksia Tabatskuri və Borjomidə yerləşən, ətraf mühit nöqtəyi nəzərindən həssas olan sahələrdir. Borjomiyə münasibətdə onların narahat edən odur ki, boru kəməri iki fəal sürüşmə zonasından keçir. Bunlardan biri Kodiana, ikincisi isə Tsxaratskarodur ki, sonuncusu həmçinin yüksək seysmik fəallıq zonasını təşkil edir. ÜVTF nümayəndəsi qeyd etdi ki, BTC Ko. tərəfindən təqdim edilən məlumata əsasən, boru kəməri zədələndiyi halda, klapanların qapanması və boru kəmərinin bağlanması üçün on dəqiqə tələb olunacaq. Lakin, ÜVTF nümayəndəsi qeyd etdi ki, bu on dəqiqə ərzində boru kəmərinə 25,000 qalon neft ətrafa axacaq. Bu səbəbdən, Borjomidə olan içməli suyun, və həmçinin Borjomi mənbələrinin çirklənməsi təhlükəsi mövcuddur. ÜVTF nümayəndəsi Kreditorlara və BTC Ko.-ya aşağıdakı iki sualı verdi: (1) onlar zəmanət verə bilirlər mi, Borjomidə neft sızması baş verməyəcək? və (2) neft sızması halında kompensasiya ödəniləcəkmi?

AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, həm Kreditorlar, və həmçinin BTC Ko. bu ərazidə torpaqların sabilliyi ilə bağlı problemlərin mövcud olmasını qəbul edirlər. Beynəlxalq və yerli ekspertləri xidmətlərindən istifadə etməklə, bir qədər əvvəl bölgədə, qeyri-stabillik səviyyəsinin analizi ilə bərabər aparılan, müfəssəl geomorfoloji və geoloji tədqiqatlar başa çatmışdır. Boru kəmərinin marşrutu belə çəkilib ki, əsas sürüşmə sahələrdən yan keçsin və bir qədər əvvəl tamamlanmış analizlər geotexniki mühəndis layihələrindən istifadə etməklə boru kəmərinə əhatə edən zonaların sabilliyinin artırılmasında köməkçi olmuşlar. Boru kəməri marşrutu boyunca, o cümlədən Kodiana Keçidi və Tsxaratskaro Keçidi ərazisində, müfəssəl relyef tədqiqatları aparılmışdır. Kodiana Keçidində, sürüşmə zonaları daxilində, təhlükəsiz sahələr müəyyən edilmişdir və boru kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə, bu qaydada müəyyən edilmiş təhlükəsiz sahələr

hüdudlarında, son çəkiliş variantı seçilmişdir. Tsxaratskaro Keçidində, boru kəməri kiçik axınlardan keçir ki, bunlar əsas sürüşmə zonalarını təşkil etmirlər. Topoqrafiya faktoru nəzərə alınmaqla, boru kəməri qeyd olunan kiçik axarlardan aşağıdan çəkiləcək.

Mineral su mənbələrinə gəldikdə, Borjomidə yerləşən mineral su mənbələrinin çirklənməsi mümkünlüyünü müzakirə etmək məqsədi ilə, ÜVTF bir neçə görüş keçirilmişdir. Dəlillərin əksəriyyətinə əsasən, az ehtimal olunan neft sızması halında, dərinlikdə yerləşən mineral su mənbələri heç hansı riskə məruz qalmayacaqlar.

Borjomi bölgəsində boru kəmərinin yaratdığı riski nəzərə alaraq, layihənin sponsoru, ətraf mühit üzrə riski müəyyən etmək üçün, sızmanın mümkünlüyünü və bu kimi halın nəticələrini aşkarlamaq məqsədi ilə, beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş metodologiyalardan istifadə etmişdir. Layihələşdirmə, tikinti və istismar işləri zamanı tətbiq edilən təhlükəsizlik faktorları nəzərə alınmaqla, qeyd etmək olar ki, boru kəməmindən neftin sızması mümkünlüyü cüzdür. Əlbəttə ki, heç hansı sızmanın baş verməyəcəyini 100% əminliklə demək olmaz, lakin müəyyən edilmiş və ƏMSTQ üzrə sənədləşmədə əksini tapmış risklərə aid olmaqla, ətraf mühit və sosial sahəyə təsirin aşağı salınması üçün tədbirlər həyata keçiriləcək. Az ehtimal olunan neft sızması halında, BTC ayrıca olaraq təşkil olunan, xüsusi təlim keçmiş, ölkə daxilində yerləşən dəstəni hadisə yerinə təhkim edəcək, belə ki, deyilən dəstə boru kəməri boyunca strateji əhəmiyyətli nöqtələrdə, o cümlədən, Borjomidə, yerləşir. Çox az ehtimal olunan iri həcmdə neftin axması halında, neft axması halına qarşı cavab tədbirlərin həyata keçirilməsində, yerli dəstə böyük həcmdə neftin axması halları üçün təlim keçmiş və lazımı avadanlıq ilə təchiz edilmiş dəstədən dəstək alacaq. Vurulmuş zərər üçün kompensasiya BTC Ko. tərəfindən müvafiq tərəflərə TƏMÖHS şərtlərinə əsasən ödəniləcək.

BMK neftin sızmasına dair zəmanət ilə əlaqədar çıxışa aid olaraq qeyd etdi ki, BMK heç hansı zamanda deməyib ki, layihə üzrə neftin sızmasının heç hansı bir təhlükəsi mövcud deyil. O, qeyd elədi ki, bizim vəzifəmiz bu riskin səviyyəsini aşağı salmaqdan və onun biruzə verilməsinin mümkünlüyünü azaltmaq üçün tədbirlərin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Borjomidən olan bir neçə yerli nümayəndə, ÜVTF nümayəndəsi qeydlərini bildirdikdən sonra, dedilər ki, onlara neftin sızması haqqında heç hansı məlumat verilməmişdir və onlar bu kimi riskləri anlamamışlar. Bu yerli nümayəndələr qeyd etdilər ki, bölgənin inkişaf üçün təşəbbüslərə kəskin tələbatı var və onlar əmindirlər ki, boru kəməri layihəsi katalizator kimi çıxış edib, onlara geniş imkanlar təqdim edəcək. ÜVTF artıq 13 ildir ki, bu bölgədə işləyir və bu nümayəndələr qeyd etdilər ki, ÜVTF onlara çoxlu vədlər verib, misal üçün Borjomi bölgəsində su təchizatı üzrə təmizlik və təkmilləşdirmə işlərini aparmaq üçün vədlər verib, lakin bu vədlərin heç hansı birinin üstündə durmayıb.

Ekoloji Elmlər Akademiyasının üzvü, özünün həmkarları adından çıxış edib qeyd etdi ki, müəyyən təfərrüatlar üzrə tədqiqatları davam etdirmələrinə varmadan, onların təşkilatı bu layihəyə dəstək verir. Onlar məmnundurlar ki, üç pilləli monitoring barəsində təklifləri diqqət və razılıq ilə qarşılanmışdır. (Deyilən monitoring planına əsasən, monitoringin birinci pilləsi icraçılar tərəfindən həyata keçiriləcək, ikinci pilləsi elmi səviyyədə

aparılacaq, üçüncü pillənin həyata keçirilməsi ilə isə vətəndaş cəmiyyəti məşğul olacaq ki, bu, onların fikrincə, dünya təcrübəsində unikal bir hadisə olacaq.)

Digər yerli alim qeyd etdi ki, yaşı iki əsrə ötən Borjomi mənbələri heç zaman çirklənməyə məruz qalmayıblar. O əmindir ki, gələcəkdə də Borjomi mənbələrinin çirklənməsi ehtimalı kiçikdir, belə ki, təbiət özü bu mənbələrin qayğısına qalır. O, qeyd etdi ki, bu sahədə mənbələr böyük dərinlikdə yerləşmişdir və keçirməz qat ilə əhatə olunmuşlar.

Gürcüstan Elmlər Akademiyasından olan alimlər, «Şərq-Qərb Dəhlizi» QHT və ÜVTF Qafqaz nümayəndələri Borjomidə yerləşən su mənbələrinin çirklənməsi mümkünlüyünə dair fikirlərini bildirdilər.

Digər mövzu ilə əlaqədar olaraq, Axalsikidən Ətraf Mühitin Müdafiəsi Şurasının nümayəndəsi soruşdu ki, torpaqların bərpası işi ilə dəqiq kim məşğul olacaq və endemik növlərin toplanması və sonradan əvvəlki ərazilərə qaytarılması işini kim həyata keçirəcək?

AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, 44 metrlik tikinti dəhlizi mümkün olan dərəcədə bərpa olunacaq, lakin bilavasitə iki boru kəməri üzərində ağacların bərpası aparılmayacaq. Dəhlizin bərpasına əlavə olaraq, dəhliz daxilində kəsilmiş hər bir ağac üçün, digər yerlərdə bir yarım ağac əkiləcək. Bu işlər üçün məsuliyyəti BTC Ko. daşıyır, və BTC Ko. dövlət meşə komissiyası və yerli mütəxəssislər ilə bərabər çalışacaq. 44 metrlik dəhliz daxilində aşkar olunmuş nadir bitki növləri yerli botanika bağlarına köçürüləcək. BTC Ko.-nın müşahidəsi ilə, bərpa işləri ərzində, bu bitkilər tikinti sahəsinə (TS) qaytarılacaq.

Mədəni irsin müdafiəsi barəsində sual verildi. Suala cavab olaraq, BMK qeyd etdi ki, BTC Ko. mədəni irsin qorunması dair xüsusi prosedurlar hazırlamışdır ki, həmin prosedurlar BMK/Dünya Bankı standartlarına da uyğun gəlir. İrsin qorunması üzrə işlərin bütün mərhələlərində, BTC Ko. Arxeoloji Tədqiqatlar Mərkəzi və Mədəni İrsin Qorunması Departamenti (MİQD) ilə əməkdaşlıq edir. MQD ilə aparılan məsləhətləşmələr vasitəsi ilə, BTC Ko., potensial surətdə təsirə məruz qala bilən 22 abidənin siyahısını tərtib etmişdir. Təsir səviyyəsini aşağı salmaq üçün planlar razılaşdırılmış və hal-hazırda qeyd olunan planların icrası aparılır.

İştirakçı sual verdi ki, monitoring prosesinin Kreditorlar ilə birlikdə yerli QHT-ların da aparılması mümkündürmü. AYİB və BMK qeyd etdilər ki, onların layihələrin monitoringini müstəqil xarici ekspertlər ilə birgə aparırlar və qeyd olunan ekspertlər yerli subpodratçıları işə cəlb etməkdə azaddırlar. Bu kontekstdə, monitoringin növbəti mərhələlərinə Gürcüstandan olan təşkilatlar da qatıla bilərlər.

Dqvari kəndindən olan sakinlər həmçinin onların kəndi yaxınlığında boru kəmərinin tikintisi ilə əlaqədar olmayan sürüşmə problemlərinə toxundular. Onlar Kreditorların bu problem ilə məşğul olacaqları barəsində sual verdilər.

[MTF görüşü başa çatdıqdan sonra, BMK bu məsələnin araşdırılmasını davam etdirdi. BMK belə başa düşür ki, hal-hazırkı vəziyyətə əsasən, Gürcüstan Hökuməti artıq bir neçə ildir ki, kəndin əvvəllər sürüşmə baş verdiyi ərazidə yerləşdiyi nəzərə alaraq, Dqvari

kəndinin köçürülməsi planını hazırlamışdır, lakin maliyyə çatışmazlığı səbəbindən köçürmə başa çatdırılmamışdır. Məntəqə BTC boru kəməri yaxınlığında yerləşir, lakin bilavasitə olaraq onun təsirinə məruz qalmış olmur. Aşağıda qeyd olunan tədbirlər həyata keçirilmişdir: 1) bir qədər əvvəl, Gürcüstan Hökumətinin xahişinə əsasən, BTC-nin geoloji təhlükələr/sürüşmə halları üzrə mütəxəssisləri yaşayış məntəqəsi və ətraf sahələrin xəritəyə köçürülməsini aparmış və yerlərdə iş 2003-cü ilin oktyabr ayında başa çatdırılmışdır; 2) hal-hazırda BTC Ko. hesabatın layihəsi üzərində çalışır, Dqvari ilə bağlı problemin həllinə dair təkliflər isə Gürcüstan Ətraf Mühit Nazirliyinə (ƏMN) təqdim olunacaq hesabatda əksini tapacaq; və 3) BTC ictimaiyyət üçün nəzərdə tutulmuş ümumiləşdirilmiş hesabatı hazırlayacaq.]

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

«Şərq-Qərb Dəhlizi» QHT-nin nümayəndəsi BTC boru kəməri layihəsinə münasibətdə özünün müsbət mövqeyini ifadə etdi və qeyd elədi ki, bu layihə, şəhərlərdən kənarda yeni imkanlar yaratmaqla, kənd yerlərindən şəhərlərə köçürmənin qarşısını almaq işində böyük əhəmiyyətə malikdir.

Layihənin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı sual qaldırıldı. Maliyyələşdirmə hansı müddət üçün nəzərdə tutulmuşdur və faiz dərəcəsi nəyə bərabər olacaq? Maliyyələşdirmə məsələsinə münasibətdə, AYİB nümayəndəsi vurğuladı ki, kredit, kommersiya şərtləri əsasında BTC Ko.-ya verilən kreditdir və təxmini olaraq demək olar ki, on iki il müddətinə 400-600 milyon ABŞ Dolları həcmində təqdim olunacaq. Məlumatın məxfiliyini nəzərə alaraq, faiz dərəcəsi barəsində məlumatın təqdim edilməsi mümkün deyil.

İştirakçı torpaq üçün kompensasiyaların ödənilməsi zamanı korrupsiya məsələsinə toxundu. O, soruşdu ki, Kreditorlar bu məsələyə hansı müstəvidən yanaşırlar və Gürcüstan Parlamenti tərəfindən aparılan təhqiqat Kreditorlara məlumdurmu.

Kreditorların bu təhqiqat barəsində xəbəri yox idi. Borjomi Qubernatoru bir neçə maliyyə pozuntu faktlarının mövcud olmasını təsdiqlədi və qeyd etdi ki, BTC hər zaman prosesin şəffaflığını təmin etməyə çalışır. O, əmin olduğunu bildirdi ki, bu layihə Gürcüstanda olan pozuntu və çatışmazlıqların da aradan qaldırılması işinə xidmət edəcək ki, bu da öz növbəsində Gürcüstan dövlətçiliyinin inkişafını təmin etmiş olacaq. O, həmçinin qeyd etdi ki, Parlament tərəfindən aparılan araşdırma geniş səpkili məsələləri əhatə edir və onun bu layihəyə birbaşa aidiyyəti yoxdur.

BMK həmçinin qeyd etdi ki, BTC Ko. kompensasiyaların ödənilməsi prosesinin təhlükəsiz və şəffaf olmasını xüsusi diqqət yetirir. Məsələn, BTC Ko. ilə Gürcüstan Bankı arasında əldə edilmiş razılaşmaya müvafiq qaydada, sonuncu torpaq sahələrinə heç hansı haqq ödəmədən hesab açmaq imkanı vermişdir. Kompensasiya alan torpaq sahibləri, pullarını almaq üçün, birbaşa banka gəlməlidirlər. Bundan başqa, kompensasiyaların ödənilməsi prosesinə münasibətdə, BTC Ko. işlərə müstəqil QHT olan, Torpaq Sahiblərinin Hüquqlarının Müdafiəsi Birliyini (TSMB) də cəlb etmişdir. Bundan məqsəd torpaq sahiblərinə torpaq sahələrinin ayrılması və kompensasiyanın ödənilməsi işində yardım etmək və şəffaflığı təmin etmək olmuşdur. TSMB-in iştirakı,

notariusların xidmətlərindən istifadə və əməliyyatların təhlükəsiz bank idarələrində aparılması pozuntu və ya korrupsiya halları üçün kiçik yer qoyur. Və son olaraq, korrupsiya üçün BTC Ko. məsuliyyət daşıyır və bu məsələ Gürcüstan Hökumətinə ünvanlanmalıdır.

Sonda BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, iki təşkilat layihə barəsində ictimaiyyətin məlumatlı olması səviyyəsindən razıdırlar və həm BMK, və həmçinin AYİB gələcəkdə də ictimaiyyətin məlumat ilə tanış olmaq imkanlarını təmin etmək işinə sadıq qalacaqlar. O, qeyd etdi ki, QHT-ların monitoring işində iştirakı vacibdir, və bu xüsusi ilə torpaq sahələri üzrə kompensasiyaların ödənilməsi prosesinə aiddir. O, seysmik fəallıq, arxeoloji tədqiqatlar, əmək münasibətləri və meşələrin bərpa mövzuları üzrə aparılmış müzakirələri yüksək qiymətləndirdi və qeyd elədi ki, bu müzakirələrin davam etməsinə ümid edir. O, qrupa görüşdəki fəal iştirakçı üçün minnətdarlığını bildirdi.

Görüş Gürcüstan Beynəlxalq Neft Şirkətinin Direktorunun çıxışı ilə tamamlandı.

İştirakçıların Qanəliyi Səviyyəsi

Qiymətləndirmə formalarını əlli iştirakçı təqdim etdi. Əksəriyyəti belə hesab edirdi ki, onlar öz fikirlərini ifadə etmək imkanına malik olmuşlar və, ümumilikdə götürüldükdə, bu görüş faydalı və lazımi olmuşdur. Bir neçə nəfər belə fikir irəli sürdülər ki, görüşü daha kiçik qrupda keçirmək lazım idi (mümkündür ki, konkret kəndlərdən olan iştirakçıların sayını məhdudlaşdırmaqla), bu isə müzakirələrin daha yüksək səviyyədə idarə olunması ilə nəticələnərdi. Bəziləri ehtimal etdilər ki, BMK və AYİB-in, qərəzsiz dinləmə və deyilənləri qəbul etmə mövqeyindən deyil, BTC Ko. və layihə mövqeyindən çıxış etmələri təsəvvürü yarana bilərdi. Digər iştirakçılar diqqəti konkret mövzulara yönəltmək, daha təfərrüatlı və sürəkli cavablar almaq, və qaldırılan problemlərə diqqəti yetirilməsi məsələlərinə toxundular. Bundan başqa, bəziləri daha çox QHT və icmaların fikir və mülahizələri, və daha az elmi təşkilatların çıxışlarını dinləməyə üstünlük verdilər.

TBİLİSİ GÖRÜŞÜ

11 sentyabr 2003-cü il

Tbilisi şəhərində keçirilən son MTF görüşündə təqribən 220 nəfər iştirak etdi. İştirakçılar arasında torpaq sahibləri və istifadəçiləri (bir çoxu Salka bölgəsindən olmaqla); hökumət idarələrinin, o cümlədən, Gürcüstan Ətraf Mühit Nazirliyinin, nümayəndələri və Gürcüstan Beynəlxalq Neft Şirkətinin direktoru; dövlət Geologiya Departamentinin təmsilçiləri; bir çox yerli, milli və beynəlxalq QHT-lar; dövlət elm təşkilatlarının, universitetlərin və fərdi sektoruna nümayəndələri; BMT-nin İnkişaf Proqramı, GTZ və USAID təşkilatlarından beynəlxalq nümayəndələr, tələbələr və bir çox digər şəxslər olmuşlar. (İştirakçıların tam siyahısı ilə Əlavə D mətnində tanış ola bilərsiniz.) Altı görüş arasında, məhz bu görüşdə iştirakçıların sayı ən yüksək olmuşdur. Bir çox iştirakçılar buna qədər həftənin əvvəlində Borjomidə keçirilmiş görüşdə qatılmış və bu yığıncağa artıq hazır çıxışlar ilə gəlmişlər.

BMK və AYİB nümayəndələri onlar qarşısında duran vəzifələr, habelə görüşün məqsədi barəsində məlumat verdilər. Bundan sonra aparıcılar qrupu (CDR Associates) auditoriyanı salamladı, görüşün keçirilməsi qaydalarını izah etdi və iştirakçılardan görüşün gündəliyi və görüş gedişində intizama riayət etməyə çağırtdı. Deyilən məsələlər üzrə auditoriyanın razılığı alındıqdan sonra, aparıcılar görüşü açıq elan etdilər.

İŞTİRAKÇILARIN MÜLAHİZƏ VƏ SUALLARI

Torpaq sahələrinin alınması və kompensasiyanın ödənilməsi ilə bağlı suallar

Gənc Hüquqşünaslar Birliyinin üzvü BTC tərəfindən Gürcüstan ərazisində istifadə olunan torpaqların ayrılması formasına toxundu. O sual verdi ki, hansı səbəbdən torpaqlar məhz satın alınır və hüquq əldə edilməsi üçün digər formalardan istifadə olunmur, misal üçün, Azərbaycan və Türkiyədə olduğu kimi istifadə və icarə razılaşmaları bağlanmır. Nətiq qeyd etdi ki, bağlanmış müqavilələrdə BTC Ko. tərəfindən satın alınmış torpaqların, istifadə sona çatdıqdan sonra, ilkin sahiblərinə qaytarılması nəzərdə tutulmamışdır.

Cavab olaraq qeyd olundu ki, Gürcüstan və Azərbaycanda torpaq sahələri üzrə hüquqların əldə edilməsi formaları arasında olan fərqə səbəb bundan ibarətdir ki, torpaqların satın alınması istisna olmaqla, Gürcüstan qanunvericiliyi heç hansı digər variantı nəzərdə tutmamışdır. BTC Ko. təsdiq etmişdir ki, satın alınmış torpaqlar ilkin sahiblərinə qaytarılacaq, və həmin şəxslər müəyyən şərtlərə riayət etməklə torpaqlardan istifadə edə biləcəklər, misal üçün, KTP mətnində müfəssəl qaydada göstəriləndiyi kimi, tikinti işlərinin aparılması və iri ağacların böyüdülməsi üzrə məhdudiyyətlər qoyulacaq. Gürcüstan Hökuməti ilə müzakirə olunan müvafiq sənədləşmə və müqavilələr ilin axırına qədər tamamlanacaq.

Torpaq Sahiblərinin Hüquqlarının Müdafiəsi Birliyinin (TSMB) nümayəndəsi qeyd etdi ki, 44 metrlik dəhliz kənarında kadastr (torpaq sahiblərinin rəsmi reyestri) ilə ciddi problemlər vardır. TSMB belə fikir söyləmişdir ki, torpaq sahibləri yaxşı kompensasiya almışlar. Əfsusluq doğuran potensial korrupsiya problemə ilə Gürcüstan hökuməti məşğul olmalıdır.

BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, 44 metrlik dəhliz daxilində, BTC Ko., tarixi məlumatı əldə etməklə, kadastr ilə bağlı problemləri müvəffəqiyyətlə həll edə bilmişdi. 44 metrlik dəhlizin kənarında, kadastr ilə bağlı problemlər üçün məsuliyyəti Gürcüstan hökuməti daşıyır. BMK qeyd etdi ki, korrupsiya problemi onları da narahat edir və BMK əmindir ki, ədalət və şəffaflığın təmin edilməsi üçün BTC səviyyəsində bütün lazımi tədbirlər həyata keçirilmişdir. Son nəticə etibarilə isə, bunun üçün məsuliyyəti Gürcüstan hökuməti daşıyır.

Yaşıl Alternativ (Gürcüstan QHT-i) narahat idi ki, torpaq sahələri üzrə kompensasiyaların ödənilməsi prosesinin artıq xeyli vaxtdır ki həyata keçirilməsinə baxmayaraq, 44 metrlik dəhliz kənarında hasarlanmış və ayrılmış torpaq sahələrinin problemi qalmaqda davam edir. Torpaq sahəsinin hasarlanması və ya ayrılmasını müəyyən etmək üçün məsuliyyəti kim daşıyır və bu kimi hasarlanmış və ya ayrılmış sahələr üçün kompensasiyanın ödənilməsi üzrə məsul kimdir?

BMK nümayəndəsinin sözlərinə görə, BTC Ko. 44 metrlik zolağı satın almışdır. Faydalı istifadəsi qeyri-mümkün və ya istifadəsi məhdud olan hasarlanmış və ya ayrılmış torpaq sahələrinə gəldikdə, kompensasiyanın alınması üçün torpaq sahəsinə hüquqların sahibi BTC Ko.-ya müraciət edə bilər. Hər bir halı səciyyələndirən xüsusi aspektlər mövcuddur və hər bir hal ayrı-ayrılıqda BTC Ko. ilə torpaq sahəsinə hüquqların sahibi arasında müzakirə olunacaq. Müəyyən edilsə ki, boru kəmərinin tikintisi səbəbindən hasarlanmış və ya ayrılmış torpaq sahələrinin istifadəsi məhdudlaşdırılmışdır, BTC Ko. Torpaq Sahələrinin Alınması Qaydalarında (TSAQ) qeyd edilmiş lazımi kompensasiyanı ödəyəcək. Boru kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə, 44 metrlik tikinti işləri zolağının hər yanında 7 metrlik sahə müəyyən ediləcək ki, burada torpaqdan istifadəyə müəyyən məhdudiyyətlər şamil olunacaq (yəni, hasarlanmış və ya ayrılmış kimi müəyyən edilmiş ümumi en 58 metrə bərabər olacaq).

Torpaq sahələrinin alınması ilə bağlı bir neçə qeydlər söyləndi. Hüquqi məsələlər üzrə Gürcüstandan olan ekspert izah etdi ki, baxmayaraq ki, Gürcüstanın Mülki Məcəlləsi torpaq sahələrinin müxtəlif formada ayrılmasını nəzərdə tutmuşdur, Gürcüstan əhalisi məhz tətbiq edilən torpaqların ayrılması formasına üstünlük vermişdir (yəni, torpaqların satın alınmasına). Nəticə olaraq ümumi mülkiyyət qaydalarına əsasən torpaqların sahibliyinin formasını müəyyən etmək sahəsində Gürcüstan vətəndaşlarının azad olduqları qeyd etdi. Nəzərə alaraq ki, kənd əhalisi bütövlüklə kənd rəhbərliyinə etibar edə bilmir, icma qrupları rəsmi orqanlardan ayrı olan şuralar təsis etmişlər.

Azərbaycandan olan nümayəndə də özünün fikrini bildirdi. O, MTF çərçivəsində Gəncədə və Bakıda keçirilmiş görüşlərdə iştirak etmişdir və onu narahat edən problemlər barəsində çıxış etmək üçün Tbilisiyə səfər etmişdir. Onun Tbilisiyə səfərinin məqsədi Azərbaycan ilə müqayisədə Gürcüstanda kompensasiya məbləğinin daha yuxarı olub-

olmamasını müəyyən etmək olmuşdur. O, başa düşmüşdür ki, Gürcüstanda torpaq sahələri satın alınmışdır, Azərbaycanda isə torpaqlar icarəyə götürülmüşdür ki, məhz bu səbəbdən kompensasiya məbləğlərində fərq müşahidə edilmişdir. BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, torpaq sahələrinin satın alınması və icarəyə götürülməsindən irəli gələn fərqə varmadan, bütün üç ölkədə yerləşən torpaq sahibləri məhsula və torpaqda yerləşən digər əmlaka dəyən təsir üzrə kompensasiya almışlar. Kompensasiyanın səviyyəsi, ən azı, yerli bazar qiymətlərinə bərabər (ümumilikdə götürüldükdə isə, bunlardan qat-qat yuxarı) olmuşdur.

Ətraf mühit və texniki sahə üzrə suallar

İştirakçı ümumi belə bir təklif ilə çıxış etdi ki, problemli məsələlərin aydınlaşdırılması məqsədi ilə, layihənin icra edilməsi müddəti üçün, QHT-lar və ya ictimaiyyət tərəfindən həyata keçirilən monitoring prosesi təşkil olunmalıdır. Natiq layihə opponentlərinə müraciət edərək, müxtəlif məsələləri bu kimi ictimaiyyətlə geniş görüşlərdə deyil, işçi qrupları formatında müzakirə edəcək «etibar» qrupunun yaradılmasını təklif etdi.

Ətraf Mühit üzrə Qafqaz QHT-ları Şəbəkəsi adlanan QHT (ƏMQH) Borjomi bölgəsində boru kəmərinə neftin axması məsələsinə toxundu. Borjomidə qeyd edilmişdir ki, boru kəmərinin neftini axması baş verdikdə, axmanın başlanması məqamı ilə klapanların qapanması arasında ola bilən maksimal müddət on dəqiqəyə bərabər olacaq. Natiq qeyd etdi ki, ÜVTF nümayəndəsinin sözlərinə əsasən, bu on dəqiqə ərzində 25,000 qalon neft boru kəmərinə ətrafa axa bilər. Natiq gediş-gəliş çətin olan ərazilərə, misal üçün Borjomi Parkı və ya dağlıq rayonlara, aid olan konkret sual verdi. Boru kəməri zədələndikdə, «təcrübəli əməkdaşlar» qrupunu belə qısa vaxt ərzində bu kimi yerlərə çatdırmaq necə mümkün olacaq?

Boru kəməri marşrutunun seçilməsi barəsində də sual verildi. Dörd alternativin mövcud olmasına baxmayaraq, üstünlük məhz Borjomidən keçən, və, çox güman ki, ətraf mühitə münasibətdə ən təhlükəli olan, marşruta verilmişdir. Hansı səbəbdən? Borjomi üzrə risklərə aid olan daha bir sual Borjomidə (və ya Gürcüstanın digər yerlərində) neftin axması və ya sızması halında bunun üçün kimin məsuliyyət daşıyacağı ilə əlaqədar olmuşdur.

Borjomi bölgəsində neftin axması ilə bağlı suala AYİB nümayəndəsi cavab verdi. Borjomidə keçirilmiş görüşdə qeyd olunduğu kimi, AYİB auditoriyanı əmin etdi ki, neftin axması ehtimalı çox kiçikdir, belə ki, boru kəməri ən yüksək beynəlxalq standartlara, habelə BMK və AYİB tələblərinə müvafiq qaydada layihələşdirilmişdir. Bundan başqa, Borjomi bölgəsində, əlavə təhlükəsizlik tədbirləri tətbiq edilmiş, misal üçün daha qalın divarlı borulardan istifadə olunmuş və əlavə klapanlar quraşdırılmışdır. Az ehtimal edilən neftin axması və ya sızması halında, klapanlarını qapamaq və boru kəməri sistemini təhlükəsiz etmək üçün on dəqiqə tələb olunacaq, bundan sonra daha on dəqiqə əsas xəttin blok klapanlarının bağlanması üçün tələb olunacaq (bu tədbirlər məsafədən, boru kəmərinə nəzarət mərkəzindən həyata keçiriləcək). Tam zədələnmiş boru kəmərinə axa biləcək neftin maksimum həcmi 6000 kub metrə bərabərdir. Bu rəqəmlər, boru kəmərinin bağlanması üçün tələb edilən, orta ehtimallar əsasında

hesablanmış 20 dəqiqəyə bərabər bir müddətə aiddir və Neft Sızmasına Qarşı Cavab tədbirlər Planında istifadə edilmişlər.

BMK nümayəndəsi əlavə etdi ki, Borjomidən keçən marşrut seçiminə münasibətdə, həm BMK, və həmçinin AYİB BTC Ko. tərəfindən nəzərdən keçirilmiş müxtəlif variantların təhlilinə kifayət qədər çox vaxt sərf etmişlər. Alternativ variantlar bir sıra meyarlar, o cümlədən ətraf mühit və sosial sahə üzrə məhdudiyyətlər, tikinti işlərini aparmaq imkanları, boru kəmərinin uzun müddət üçün təhlükəsizliyi, relyef və geosiyasi maneələr nəzərə alınmaqla öyrənilmişlər. Məhz bütün bu faktorlar nəzərə alınmaqla Borjomidən keçən marşruta üstünlük verilmişdir. Bu, 2003-cü ilin may ayında yayılmış, BTC boru kəməri marşrutunun müəyyən edilməsi haqqında hesabatın yenidən işlənmiş mətnində öz əksini tapmışdır və AYİB və BMK tərəfindən təqdim edilmiş sənədlər toplusuna daxil olunmuşdur. Bundan başqa, Kreditorların ətraf mühit üzrə müstəqil ekspertləri də məlumat ilə tanış olmuş və belə bir qənaətə gəlmişlər ki, geosiyasi faktorlar və təhlükəsizliyin təmin olunması üçün şərtlər nəzərə alınmaqla, seçilmiş marşrut bütün mümkünləri sırasından ən yaxşısıdır.

Neftin sızması və ya axması halında kimin məsuliyyət daşıyacağı haqqında suala da cavab verildi. AYİB nümayəndəsi cavab verdi ki, bu kimi hallarda kompensasiyanın verilməsi BTC Ko.-nun vəzifələri sırasına daxildir. Hüquqi cəhətdən, layihə sazişləri ilə müəyyən edilmiş fəaliyyət qaydalarının pozulması səbəbindən üçüncü tərəflərin məruz qala biləcəkləri hər hansı itki və ya ziyan üçün məsuliyyəti BTC Ko. daşıyır. Bundan başqa, Gürcüstan üzrə TƏMÖHS mətnində əksini tapmış fəaliyyət standartları, heç hansı təqdirdə Aİ ölkələrində istifadə olunan standartlar ilə müqayisədə daha yumşaq olmamalıdır.

Sual verib soruşdular ki, neftin sızması və ya axması hallarına qarşı cavaba münasibətdə, qəza baş verdikdə dərhal hərəkət etməyə imkan verən xüsusi tədbirlər yazılı surətdə işlənib hazırlanmışlarmı? AYİB cavab verdi ki, ƏMSTQ hesabatının bir hissəsi olan ümumi Neft Sızması Hallarına Qarşı Cavab Tədbirlər Planı (NSTP) mövcuddur. Hal-hazırda müfəssəl Neft Sızması Hallarına Qarşı Cavab Tədbirlər Planları üzərində iş aparılır və deyilənlərin layihə variantı, çox güman ki, cari ilin oktyabr ayında Gürcüstan hökumətinə təqdim olunacaq. Deyilən NSTP-lar üzrə iş 2004-cü ilin əvvəlində başa çatacaq. Həssas sahələrə, misal üçün, Salka və Borjomi bölgələrinə, gəldikdə, neft sızması təqdirdə vaxtında cavab tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə deyilən rayonların yaxınlığında yerləşdiriləcək xüsusi fəaliyyət qrupları təşkil olunacaq.

Burada, yerli ekspertlərin bir çoxu boru kəmərinin təhlükəsizliyini dəstəkləyən fikirlər söylədilər. Digərləri iddia edirdilər ki, boru kəməri ətraf mühitə ciddi zərər vuracaq.

İştirakçı qeyd etdi ki, o, tikinti işləri ərzində heyvanların ölümü və bununla əlaqədar boru kəməri marşrutu boyunca infeksiya xəstəliklərin yayılması ehtimalından narahatçılığını ifadə etdi. Tikinti işləri başlanmazdan qabaq, BTC Ko. çirklənmiş torpaqların fon tədqiqatını aparmışdır ki, deyilən iş həmçinin potensial bioloji çirkləndirici elementlər üzrə məsuliyyət daşıyan dövlət idarələri ilə məsləhətləşmələrin aparılmasını da əhatə etmişdir. BTC Ko.-ya məlum olduğu kimi, boru kəməri marşrutu boyunca potensial bioloji çirklənmə sahələri mövcud deyil. Lakin, çirklənmiş torpaqlara aid suallar ilə bağlı

protokol tərtib olunmuşdur. Meşələrin bərpası prosesinin haçan başlanacağına dair sual ilə əlaqədar qeyd olundu ki, yeni ağacların əkilməsinə boru kəmərinin tikintisi başa çatdırıldıqdan sonra başlayacaq.

İştirakçı əmin olduğunu bildirdi ki, Salkada aparılan tikinti işləri BTC Ko. ətraf mühit üzrə razılıqların 5 və 10 sayılı bəndləri ilə müəyyən edilmiş tələbləri yerinə yetirənə qədər, Gürcüstanın Ətraf Mühit Nazirliyinin son razılığı alınmadan, aparılmışdır.

Cavab olaraq, BTC Ko. razılaşdı ki, ətraf mühit üzrə razılıqların 5 və 10 sayılı bəndləri konkret olaraq qrunut sularının qorunması ilə bağlıdır. BTC nümayəndəsi qeyd etdi ki, qrunut sularının qorunması və təhlükəsizlik tədbirləri barəsində Çalka və Borjomi bölgələrinə aid olan bütün hesabatlar ən yüksək fəaliyyət qaydalarına və ən müasir texnologiyaların köməyi ilə başa çatdırılmışlar. BTC Ko. cavab verib qeyd etdi ki, GBNK-in və Gürcüstan Hökumətinin tələbləri, habelə ƏMSTQ şərtləri, Salkada tikinti işləri başlanana qədər yerinə yetirilmişlər.

İcmalar üzrə investisiyalar və KOM inkişafı

İcmalara investisiya qoyuluşu proqramlarına münasibətdə bir neçə fikir bildirildi: «Gürcüstan Sosial Evi» adlı təşkilatın nümayəndəsi maraqlandı ki, qonşuluqda yaşayan kasıb adamlar arasında məyusluq hissinin yaranmasının qarşısını almaq məqsədi ilə, torpaq üçün kompensasiya almağa ixtiyarları çatmayan sakinlərə də kömək göstərmək mümkündürmü?

Torpaq Sahiblərinin Hüquqlarının Müdafiəsi Birliyinin (TSMB) nümayəndəsi əhalinin kənd yerlərindən şəhərlərə, xüsusi ilə də Gürcüstanın paytaxtına köçürməsi məsələsinə toxundu və qeyd etdi ki, buna səbəb kəndlərdə iş yerlərinin olmaması və kənd sakinlərinin özlərinin adi həyat tələbatlarını ödəmək iqtidarında olmamalıdır. Sual bundan ibarət idi ki, kiçik və orta müəssisələrin (KOM) inkişaf etdirilməsi vasitəsi ilə, yeni iş yerləri açmaqla, miqrasiya prosesinin qarşısını almaq və ya onu nizamlamaq mümkündürmü. Bu məsələyə münasibətdə, gənclərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Natiq belə bir narahatçılığını ifadə etdi ki, kənd əhalisinin əksər hissəsi aldığı kompensasiyanı şəhərə köçmək üçün istifadə edəcək, bu isə öz növbəsində şəhərlərin artması, və bunlara bağlı kəndlərin boşalması problemlərini daha da qabardacaq.

Bu suallara cavab olaraq, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, Kreditorlar sosial sahə və icmalar ilə bağlı olan məsələlərin əhəmiyyətini dərk edirlər. Baxmayaraq ki, İctimai Sərmayə Proqramları yerli kəndlərdə iqtisadi xarakterli problemlərin həllinə iddialı ola bilməz, Gürcüstanda aparılan İSP-lar katalizator rolunu oynaya bilərlər. BMK və AYİB 1990-cı illərin ortasından Gürcüstanda çalışırlar (boru kəməri ilə əlaqədar olmayan layihələr üzrə). Onlar kiçik müəssisələrə və fərdi sahibkarlara kreditlərin təqdim edilməsi proqramlarını həyata keçirmişlər. Lakin, aydındır ki, BTC boru kəməri iqtisadi inkişafın həcmi və keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə yüksəltmək imkanı verir. Gürcüstanda çalışan bütün donor təşkilatlar, o cümlədən BMK və AYİB, ölkədə yoxsulluq səviyyəsinin aşağı salınması işinə sadıq olduqlarını bildirmişlər, və bu zaman kiçik və orta müəssisələrin (KOM), iqtisadiyyatın enerji sektorunun inkişafı, proseslərin davamlılığı və infrastrukturun təkmilləşdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət yetirirlər.

BMK həmçinin qısa olaraq KOM-ların inkişafı sahəsindəki fəaliyyətinə toxundu və qeyd etdi ki, deyilən proqram lizinq, mikromaliyyələşdirmə, və yerli sahibkarların dəstəklənməsi üçün nəzərdə tutulan digər tədbirləri əhatə edir.

İcmalar üzrə investisiyaların dəhlizə bitişik olan, lakin onun hüdudları kənarında yerləşən kəndlər arasında eyni həcməldə bölüşdürülmə-bölüşdürülməməsi haqqında torpaq sahibinin sualına cavab olaraq, AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, kiçik və orta müəssisələrin maliyyələşdirməsinə dair bir neçə metod mövcuddur. Bu kimi metodlardan biri boru kəməri dəhlizi boyunca yerləşən icmalar ilə işləməkdən ibarətdir ki, tikinti işləri ərzində həyata keçiriləcək. Əlavə olaraq, AYİB, BMK və BTC Ko. birlikdə daha geniş yardım proqramı üzərində çalışırlar və həmin proqram, tikinti işləri mərhələsi başa çatdırıldıqdan sonra, daha geniş ölkə miqyasında tətbiq olunacaq.

Sonda, QHT İSP-lar üzrə məlumat çatışmazlığından gileyləndi. Bundan başqa, natiq yerli QHT-ların İSP-larda iştirakının hansı vasitələr ilə fəallaşdırıla biləcəyi barəsində sual verdi.

BMK qeyd etdi ki, İSP-ların icrası üçün QHT-ların seçilməsi prosesi ərzində, BTC Ko. geniş miqyaslı proqramların idarə olunması və qavranması sahəsində təcrübəyə malik olan qrupların aranmasına fikir vermişdir. Bu səbəbdən, BTC Ko., iki QHT seçmişdir -- CARE və Mercy Corps, və bunların hər biri dörd yerli təşkilat ilə birlikdə çalışır. Beləliklə, bu qrantlar üzrə çalışanların çoxu Gürcüstan vətəndaşlarıdır.

İqtisadiyyat, maliyyə və siyasət sahələri üzrə suallar

İştirakçılardan biri kriminal elementlərin əməlləri və kompensasiya ödənişlərinin cinayətkarların əlinə keçməsi mümkünlüyü ilə bağlı mövzuya toxundu. BMK və AYİB-in bu məsələlər üzrə mövqeləri necədir? Mövcud vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün onlar hər hansı tədbirlər görməyi nəzərdə tutmuşlarmı?

Cinayət əməlləri və kompensasiya ödənişlərinin mənimsənilməsinə aid olmaqla, AYİB qeyd etdi ki, həm BMK, həm də AYİB bu kimi pozuntu halları barəsində məlumat almışlar. Lakin, AYİB nümayəndəsi qeyd etdi ki, rayonlarda yerləşən yerli banklar təhlükəsizlik xidmətlərinin təqdim edilməsi ilə məşğul ola bilməzlər. Əhalinin təhlükəsiz şəraitdə yaşaması üçün məsuliyyəti yerli hakimiyyət orqanları daşıyır. bu boru kəməri layihəsi ilə nəzərdə tutulmuş həyat səviyyəsinin yüksəlməsi stabilliyin bərqərar olması işində köməkçi olacaq və hökumətə cinayətkarlıq ilə daha effektiv mübarizə aparmaq imkanı verəcək. AYİB həmçinin vəd etdi ki, təşkilat, Hökumətin Avropa Bankının üzvü olmasını nəzərə alaraq, Gürcüstan Hökuməti ilə dialoq siyasətini davam etdirəcək. Bank bu problemə toxunacaq və onun Gürcüstan əhalisinin təhlükəsizliyi üçün əhəmiyyətini vurğulayacaq.

İştirakçılardan biri soruşdu ki, nə üçün BMK Georgia Glass and Mineral Water (GGMW) şirkətindəki səhmlərini satmışdır və buna səbəb nə olmuşdur? BTC üzrə investisiyalar deyilən layihəyə hər hansı zərər vura bilərmə?

BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, BMK-nin fikrincə, Borjomi üzrə risk çox cüzidir və BMK hesab edir ki, Borjomi bölgəsinin əldə edəcəyi fayda potensial riskləri qat-qat

üstələyir. BMK bütün maraqlı tərəflərin mövqeyi ilə tanış olmaq istərdi, belə ki, bu düşünülmüş qərarın çıxarılması üçün yeganə üsuldur. BMK və AYİB-in Borjomidə iştirakına gəldikdə, BMK səhmdar, AYİB isə kreditör təşkilat olmuşdur. Borjomidə olan səhmlərin satılması barəsində qərar BTC Ko. üzrə hər hansı qərar çıxarılmazdan öncə verilmişdir. BMK nizamnamə kapitalı tərkibindən kiçik paya sahib olan səhmdar kimi hər hansı ölkədə vəsait yatırılmasını həyata keçirdikdə, BMK şirkətin gündəlik idarə olunması prosesində iştirak etmir, və nə də ki, daimi olaraq səhmdar olmaq məqsədini qarşısına qoymur. GGMW şirkətinin kiçik səhmdarı kimi, BMK səhmlərin, son nəticə etibarilə, səhmləri almış şəxsə, satılması barəsində qərarına verilməsində iştirak etməmişdir. Səhmlərin satılması barəsində kommersiya qərarı səhmdarların əksəriyyəti tərəfindən verilmişdir. Eyni zamanda, riskin ən mümkün minimuma qədər endirilməsinə əmin olmasaydı, BMK heç zaman BTC layihəsinə vəsait qoyuluşu məsələsinə nəzərdən.

CEE Bankwatch QHT-nin nümayəndəsi bir neçə siyasi məsələyə toxundu: ilk olaraq, o, qeyd etdi ki, Gürcüstan vətəndaşlarının konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş hüquqları ətraf mühit icazələrin alınması prosesinin qeyri-məqbul və qeyri-qanuni tərzdə aparılması səbəbindən pozulmuşdur, və bu səbəbdən həmin proses dayandırılmalıdır. İkinci məsələ ilə əlaqədar qeyd olundu ki, Avropa İttifaqının yeni üzvlərin qəbuluna dair komissiyası bir qədər əvvəl, Kopenhagen siyasi amillərini nəzərə alaraq, BTC boru kəmərinin Türkiyə ərazisindən keçən sahəsi üzrə tədqiqata başlamaq niyyətindədir. Üçüncü sual onunla bağlı idi ki, Birləşmiş Krallıqda, İƏİT-in yerli nümayəndələri, Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinin həyata keçirilməsi zamanı İƏİT tərəfindən müəyyən edilmiş qaydaların BTC Ko. tərəfindən pozulması barəsində məlumat almışlar. Sual bundan ibarət olmuşdur ki, bu problemlər BMK və AYİB-a (xüsusi ilə də Türkiyədə boru kəmərinin maliyyələşdirilməsi ilə məşğul olmuş AYİB-a) və bəllidirlərsə, onların mövqeyi necədir? Sonda bu QHT soruşdu ki, maliyyə təşkilatlarını təhqiqatın aparılmasına varmadan verəcəklərmi?

Aparılan təhqiqatlara münasibətdə qaldırılmış üç problem ilə əlaqədar olaraq, BMK nümayəndəsi qeyd etdi ki, 5 sentyabr 2003-cü il tarixində, Londonda yerləşən QHT press-reviz vasitəsi ilə belə məlumat yaymışdır ki, Avropa İttifaqı Komissiyası boru kəməri ilə əlaqədar olaraq Türkiyədə baş verən dəyişiklikləri müşahidə edəcək və insan hüquqları və milli azlıqlar (kürd millətindən olan azlıqlar) ilə bağlı məsələlər üzrə araşdırmalar aparacaq. BMK qeyd etdi ki, təşkilat deyilən təhqiqatlar və ittihamlar haqqında məlumata sahibdir. AYİB nümayəndəsi əlavə etdi ki, BMK və AYİB-dən kreditləri almaq üçün ixtiyar qazanmaq məqsədi ilə, BTC kredit sazişləri, o cümlədən TƏMÖHS ilə müəyyən edilmiş şərtlərə əməl etməlidir. Aşkar olunduqda ki, şirkət deyilən hüquqi tələblərdən hər hansı birini yerinə yetirməmişdir, vəsaitlər təqdim edilməyəcək.

Qardabani rayonunun Axali Samqori kəndindən olan fermer torpaqların ayrılması və kompensasiyanın ödənilməsi gedişində korrupsiya məsələsinə toxundu. O, qeyd etdi ki, proses zamanı insanlar qorxu hissi keçirmişlər. O, bir neçə sənədi BMK və AYİB nümayəndələrinə təqdim etdi.

Kreditörlər qeyd etdilər ki, onlar bu məsələ ilə məşğul olacaqlar. [MTF görüşlərindən sonra, BMK və AYİB BTC Ko. və TSMB-dan bu məsələ ilə məşğul olmağı və müvafiq

iştirakçı ilə ayrıca görüşməyi xahiş etdilər. BMK və AYİB deyilən şəxsə ayrıca cavab təqdim edib, BTC və TSMB nümayəndələri ilə əlaqə saxlamaq üçün lazımi məlumatı verib, qeyd edəcəklər ki, onun qeydləri nəzərə alınmışdır.]

İştirakçıların Qanəliyi Səviyyəsi

Qiymətləndirmə formaları təxminən iştirakçıların üçdə biri tərəfindən qaytarılmışdır. Bir çoxları hesab etmişlər ki, görüş ədalətli tərzdə keçirilmişdir və onlara öz fikirlərini ifadə etmək və onları narahat edən suallara toxunmaq imkanı verilmişdir. Borjomidə keçirilmiş görüşün iştirakçılarından çoxuna bənzər olaraq, cavab təqdim etmiş iştirakçıların üçdə biri hesab etmişdir ki, müzakirələri konkret mövzular üzrə daha kiçik qruplarda keçirmək daha faydalı olardı (bu zaman ətraf mühit, sosial sahə və hüquqi məsələlər üzrə müzakirələr apararaq). Daha təfərrüatlı cavab almaq üçün, onlar suallarını qabaqcadan təqdim etmək imkanına malik olmaq arzusunu ifadə etmişlər. İcmaların bəzi nümayəndələri hesab etdilər ki, QHT nümayəndələri müzakirələrin bölünməsinə (həm layihənin lehinə, və həmçinin əleyhinə) yayınmasına gətirib çıxarmışlar, və təklif etdilər ki, çıxışlar üçün ayrılan 3-4 dəqiqə qaydasına ciddi riayət olunmalıdır. İcma nümayəndəsi də oxşar bir fikir bildirdi ki, çox zaman QHT-lar torpaq sahibləri və ya istifadəçiləri adından çıxış edib, həmin insanların özlərinə fikirlərini söyləmək imkanı vermirlər, lakin sonuncular bu işin öhdəsindən özləri müvəffəqiyyət ilə gələ bilirlər.

BMK və AYİB Hesabatı

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU ÜZRƏ GÖRÜŞLƏR (MTF)

SON SÖZ

SON SÖZ

Keçirilmiş altı görüş təqribən 800 nəfərə BMK və AYİB əməkdaşları və nümayəndələri ilə görüşmək və onlara öz mövqelərini çatdırmaq imkanı vermişdir.

Bu görüşlərə qədər, BMK layihə təsirinə məruz qalmış əhali ilə BTC-nin yerlərdə keçirilmiş ictimai məsləhətləşmələrinin şahidi olmuşdur. Baxmayaraq ki, bu MTF prosesləri BMK və AYİB tərəfindən məsləhətləşmələr və prosedur tələblərə münasibətdə müəyyən edilmiş adi şərtlərdən kənara çıxır, hər iki təşkilat üçün maraqlı tərəflərin mövqeləri barəsində məlumatı şəxsən əldə etmək vacib olmuşdur. Hər iki təşkilat dərinəndən əmindir ki, MTF çərçivəsində keçirilmiş bu görüşlər layihəyə münasibətdə ictimaiyyətin fikri ilə tanış olmağa və xüsusi ilə problemli məsələlərə aydınlıq gətirməyə kömək etmişlər. Bundan başqa, bu həcmdə və bu kimi çətin bir layihə üçün şəffaflığın təmin edilməsi həddindən artıq çətin bir məsələdir. Ümid etmək olar ki, bu qədər sayda insana özlərinin fikirlərini birbaşa olaraq BMK və AYİB-nin yüksək səviyyəli nümayəndələrinə çatdırmaq imkanı ictimaiyyətin bu layihələrə inamının artmasına gətirib çıxaracaq.

Bu altı görüş BMK və AYİB-in əməkdaşları, idarəetmə orqanları və Direktorlar Şuralarına vətəndaş cəmiyyətinin müxtəlif təbəqələri: yerli, milli və beynəlxalq QHT; həmkarlar ittifaqları; layihə təsirinə məruz qalan yerli əhali, o cümlədən torpaq sahibləri və icmaların digər nümayəndələri; işgüzar dairələrin aparıcı nümayəndələri; və digər şəxslər, ilə ünsiyyət yaratmaq imkanı vermişdir. Son nəticə etibarilə, bu kredit təşkilatları tərəfindən BTC boru kəməri layihəsi kimi iri layihələrin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə əhalisinə göstərəcək təsirinə dair keyfiyyətli, və hərtərəfli olaraq düşünülmüş qərar qəbul etmək imkanı verəcək.

Bu görüşlərdə iştirak etmiş hər bir kəs (kreditör, aparıcılar, tərcüməçilər və hesabatçılar) vaxtlarını sərf etmiş və bu həddindən artıq əhəmiyyətli layihə barəsində mövqelərini bildirmiş ictimaiyyət nümayəndələrinə özlərinin minnətdarlığını bildirmək istədilər. Biz, onların görüşlərə qatılmasını və onlar tərəfindən nümayiş etdirilmiş hövsələni çox yüksək qiymətləndiririk.

Əlavə A

BMK/AYİB-in yazılı suallara cavabları - Gürcüstan

BMK/AYİB-in yazılı suallara cavabları - Gürcüstan

Sual

Meteorologiya və iqlim: BTC-nin tikintisi və layihənin istismarı müddətinə aid olmaqla, ətraf mühitin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün, Kreditorların yerli iqlim şəraitinə mövqeyi necədir? Siz hansı vasitələr ilə misal üçün yanğınlar kimi təhlükəli hadisələri müəyyən edəcək və onlar ilə mübarizə aparacaqsınız? 102- il ərzində BTC marşrutu boyunca ətraf mühit üzrə xüsusi stansiyalar tərəfindən toplanmış iqlim məlumatının təhlili üçün bazanın yaradılmasına nə qədər vəsaitlər ayrılacaq? Bu suala əsasən: (1) "Ətraf mühit üzrə ilkin aktın tədqiqi" və sənədləşmənin hazırlanması üçün işin aparılmaması. (2) Ətraf mühitə təsir ilə bağlı olan hesabatlarda və digər sənədlərdə qeyd olunan suallar barəsində kifayət qədər məlumat verilməmişdir. (3) son on il ərzində müşahidə olunan qlobal istilənmə. (4) Gürcüstan ərazisinin bəzri yerlərində yer səthində və onun ətrafında müxtəlif meteoroloji və iqlim faktorlarının mövcudluğu. (5) Tədqiqatlar üzrə məlumat bazasını yaratmaq üçün mövcud olan şərait (Gürcüstanda mövcud olan şərait əsasında).

Cavab

İqlim dəyişiklikləri barəsində daha təfərrüatlı məlumat almaq üçün rica edirik Ətraf Mühitə və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi haqqında sənədlərə müraciət edəsiniz. BMK və AYİB əmindirlər ki, deyilən suallara aid lazımi cavab verilmişdir.

Sual

Hüquqların pozulması və sair hallar (otlaqlar üzrə kompensasiya) ilə əlaqədar vətəndaşlar kimə müraciət etməyə üstünlük verməlidirlər?

Cavab

Vətəndaşlar TSMB və BTC Ko.-nun Torpaq Qrupu Üzvlərinə müraciət etməlidirlər, və qeyd olunanların hər ikisi yaranmış problemləri həll etmək iqtidarındadır.

Sual

İşə qəbul olunarkən, etnik faktor nəzərə alınacaqmı? (gürcülər/ermənilər)

Cavab

Xeyir, işə qəbul zamanı seçim sərəştəyə əsasən aparılır, üstünlük işə boru kəməri boyunca yerləşən kəndlərin sakinlərinə verilir, belə ki, bu xüsusi ilə heç hansı sərəştə tələb etməyən iş yerlərinə aiddir.

Sual

Boru kəməri dəhlizi daxilində yerləşən yüksək dağlıq kəndlər üzrə kompensasiya məbləği nəyə bərabərdir?

Cavab

Kompensasiyaların məbləği barəsində məlumat otlaqlar/ot biçimi sahələri üzrə TSAQ-da qeyd edilmişlər. Ödəniş bir hektar üçün 20,400 Gürcüstan larisinə, üstəgəl əldən çıxmış illik məhsul həcminə bərabərdir.

Sual

İcmalar, otlaqlara əlavə olaraq, ot biçimi yerləri də alacaqlarmı?

Cavab

Tikinti dəhlizi deyilən ərazilərdən keçdikdə, BTC Ko. otlaqlar və ot biçimi sahələri üçün ödəniş aparacaq. Tikinti dəhlizi daxilində yerləşən otlaqlar və ot biçimi sahələri TSAQ mətnində qeyd olunan qiymət ilə alınacaq – bir hektar üçün 20,400 Gürcüstan laris (üstəgəl əldən çıxmış məhsul üçün kompensasiya)

Sual

Əhalinin köçürülməsi: boru kəməri boyunca yaşayan əhalinin köçürülməsi nəzərdə tutulmuşdur. Köçürmə üzrə hər hansı planlar hazırlanmışdır mı?

Cavab

Boru kəməri boyunca heç hansı yerdə əhalinin fiziki köçürülməsi aparılmayacaq.

Sual

Məşələrin qırılmasından sonra qalan odunu kim istifadə edəcək. Odunları məktəb və xəstəxanalara vermək mümkündür mü?

Cavab

Mümkün olduqda, artıq qalan (odun kimi istifadə edilə bilən) ağaclar yerli icmalara veriləcək.

Sual

İşə qəbul: boru kəməri üzrə çalışan əməkdaşlar bir saat üçün 1 lari alırlar. Siz belə hesab etmirsiniz ki, bu məbləğ simvolik bir rəqəmdir (Gürcüstanda ödənilən əmək haqqı və ya 14 lariyə bərabər pensiyalar kimi)? Sizin ölkənizdə kim işə özünün əməyi üçün bu kimi məvacib alır mı?

Cavab

Əmək haqqı məbləği hər bir əməkdaşın fərdi sərəfəsindən asılıdır. Əmək haqqı məbləği həmçinin əməkdaşın/şəxsin düşərgədə yaşamasından və ya özünün evində yaşamaq imkanına malik olmasından da asılıdır.

Sual

Mədəniyyət: yerli əhali və boru kəməri üzrə çalışan əməkdaşlar üçün hər hansı mədəni proqramlar hazırlanıbmı?

Cavab

Sual verən şəxs İcmalara İnvestisiya Proqramları üzrə çalışan şəxslər ilə əlaqə yaratmalıdır. Podratçı tərəfindən bütün əməkdaşlar üçün mədəni maariflənmə proqramı hazırlanmışdır. Xahiş edirik, sizi maraqlandıran əlavə məlumatı almaq üçün, İctimaiyyətlə Əlaqələr üzrə Vəzifəli Şəxsə müraciət edəsiniz.

Sual

Siz mədəniyyət sahəsində çalışanlara nə vəd edə bilərsiniz? Avropa standartlarına cavab verən kinoteatrlar və kitabxanalar yaradılacaqmı?

Cavab

Xahiş edirik İctimaiyyətlə Əlaqələr üzrə Vəzifəli Şəxsə müraciət edəsiniz. İctimai Sərmayələr Proqramının infrastruktur komponenti çərçivəsində, bir neçə kitabxana və kənd mədəniyyət mərkəzləri bərpa olunmuşdur. Özünə aid olan İcmalara İnvestisiya Proqramları çərçivəsində əhali bu kimi işlərə üstünlük verirsə, ümumilikdə götürüldükdə, bu kimi planların həyata keçirilməsi mümkündür.

Sual

İcmalara investisiyalara münasibətdə xahiş edirik aşağıda qeyd olunan məsələni aydınlaşdırasınız və/və ya ona dair fikirləriniz ilə bölüşəsiniz: İcmalara İnvestisiya Proqramının icrası ilə CARE təşkilatı məşğuldur. Sakinlərin özlərinin arzulandığı işləri həyata keçirməsini mümkün etmək məqsədi ilə, bu vəsaitləri birbaşa olaraq kəndlərə/əhaliyə vermək mümkündürmü?

Cavab

Rica edirik BTC Ko.-nun İcmalara İnvestisiyalar Proqramları üzrə nümayəndəsi ilə əlaqə saxlayasınız. CARE təşkilatı kəndlərdə İSP çərçivəsində maliyyələşdirilən prioritet tələblərin müəyyən edilməsi və layihələrin hazırlanması ilə bağlı iş aparır. Buna əlavə olaraq, onlar yerli əhaliyə kənd təsərrüfatı işləri sahəsində təlim, sağlamlıq və mübahisələrin həlli üzrə xidmətlər göstərirlər. Qısa müddət ərzində, deyilən təşkilat seçilmiş yaşayış məntəqələrində elektrik enerjisinin qənaətlə istifadəsi üçün işin yerinə yetirilməsinə başlayacaqlar. İlk nəticələr göstərir ki, əhali İSP üzrə işin nəticələrindən razıdır.

Sual

Sahələrdən keçən elə daxili yollar və suvarma kanalları vardır ki, onlar üzrə kompensasiya verilməmişdir. Bu kimi torpaqlar üçün kompensasiya ödəniləcəkmi?

Cavab

BTC Ko. tikinti dəhlizinin keçdiyi və yüksək dağlıq kəndin otlaq və ya ot biçimi sahəsi kimi təsdiq edilmiş hər bir torpaq ərazisi üçün kompensasiya ödəyəcək.

Sual

Tabaskumi kəndində yollar salınacaq mı (2 və 9 kilometr)?

Cavab

Layihə podratçıları yolların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün artıq bəzi işləri görmüşlər.

Sual

Biz, Gürcüstan ərazisində boru kəməri boyunca ən ucqar nöqtədə yaşayırıq (dəniz səviyyəsindən 2500 metr hündürlükdə). Bizim kompensasiya almaq hüququmuz varmı?

Cavab

Xeyir.

Sual

Artıq neçə ildir ki, otlaqlardan istifadə edən və vergi ödəyən, lakin müxtəlif səbəblərdən torpaqlarını qeydiyyatdan keçirməmiş insanlara dair hansı qərar veriləcək? Əhali torpaqların istifadəsi faktını təsdiqləyə bilər.

Cavab

İcmalar ilə BTC Ko. arasında anlaşmaların bağlanması və icmalar tərəfindən ödənişlərin qəbul edilməsini mümkün etmək məqsədi ilə, BTC Ko. lazımı torpaq sahələrinin qeydiyyatı işində icmalara köməklik göstərir.

Sual

Bilavasitə boru kəmərinin təsirinə məruz qalan kəndlər üzrə kompensasiya nəyə bərabərdir (kəndin eni təqribən 1 kilometr təşkil edir)?

Cavab

Kompensasiya ödənişinin məbləği boru kəməri üzrə tikinti dəhlizinin keçdiyi yüksək dağlıq otlaq və ya ot biçimi ərazilərinin sahəsindən asılıdır. Bu sahə yalnız dövlət

idarələri bu kateqoriyadan olan kənd torpaqlarına dair təsdiqi təqdim etməkdən sonra təsdiqlənə bilər.

Sual

Boru kəməri Saxuneti kəndindən keçir. Buradakı torpaqlar rəsmi qeydiyyatdan keçməmişdir. Sual olunur ki, BTC Ko. bu yerlər üzrə ödənişlər aparacaq və həmin ödənişlər icmaya veriləcəkmi? Otlarlar Saxusbulo üzrə qeydə alınmış kənddə yerləşirlər. BTC Ko. tərəfindən bir hektar üçün ödənilən məbləğ nə qədər təşkil edir və icmalar bu vəsaitləri alacaqlarmı?

Cavab

BTC Ko. boru kəmərinin keçdiyi, yüksək dağlıq otlaq və ot biçimi əraziləri kimi təsdiq edilmiş sahələr üçün kompensasiya ödəyir. Tikinti dəhlizi daxilində hər bir hektar üçün 20,400 Gürcüstan laris ödənilir, bundan əlavə illik məhsul üçün kompensasiya verilir.

Sual

Siz Sadgeri, Tba və Tsemi kəndlərində 4 kilometrlik zonanın bərpasını nəzərdə tutmusunuzmu? Bu kəndlər layihə zolağı daxilində yerləşir və boru kəməri 6 kilometrlik zolaq hədudları daxilində keçir.

Cavab

Sadgeri, Tba və Tsemi kəndləri İcmalara İnvestisiya Proqramının (İSP) həyata keçiriləcəyi zonada yerləşmir (boru kəmərinin iki tərəfindən 2 kilometr).

Sual

Hansı səbəbdən yerli kanallarda tikinti işlərinin başlanması və yerli əhali sırasından vətəndaşların iş qəbulu barəsində məlumat verilmir? (Şərtlər necədir?)

Cavab

Müxtəlif tikinti işləri müxtəlif zamanlarda başlayacaq. Düşərgələrin tikintisi 2003-cü ilin oktyabr ayında başlayacaq. Spesifik tikinti işləri (çay keçidləri) 2003-cü ilin noyabr ayında başlanmalıdır. Əsas boru kəmərinin çəkilməsinə 2004-cü ilin fevral ayında başlanmalıdır. Tikinti işləri üzrə podratçı Axalsikidə məlumat mərkəzi açacaq. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə vəzifəli şəxs Kote Çanturişidir, 899-96-33-15.

Sual

Borjomi Parkında yerləşən, tikintisi vəsait çatışmazlığı səbəbindən dayandırılmış Borjomi su elektrik stansiyasının tikinti başa çatdırılsa, Sadgeri, Tba və Tsemi kəndləri kifayət qədər hidroresurslar ilə təmin olunacaq. Bu məsələ infrastruktur inkişafı planına daxil edilmişdirmi?

Cavab

Sadgeri, Tba və Tsemi kəndləri İcmalara İnvestisiya Proqramının (İSP) həyata keçiriləcəyi, boru kəmərinin iki yanından 2 kilometr məsafəni əhatə edən ərazidə yerləşməmişlər.

Sual

Xahiş edirik, Vale kəndinin infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi üçün işlərin nəzərdə tutulub-tutulmaması barəsində məlumat verəsiniz.

Cavab

BTC/CQBK üzrə İcmalara İnvestisiya Proqramının (İSP) tərkib hissələrindən biri infrastruktur bərpasıdır. İcmalara İnvestisiya Proqramı (İSP) BTC/CQBK boyunca 77 kənddə həyata keçirilir. Vale bunlardan biridir. Beynəlxalq QHT olan CARE Axalsikidə İSP-nin icrası işinə rəhbərlik edir. İSP üzrə nümayəndə Gia Qlontidir və onun telefon nömrələri 291531 və ya 291378-dir.

Sual

Bakurianidə yerləşən Andezit əhalisi hökumət səviyyəsində həll edilməli olan torpaq problemləri ilə qarşılaşmışdır. Bu görüşdə bu sualı həll etmək qeyri-mümkündür. Faktdır ki, CARE nümayəndələri deyilən layihələrin icrasında yardımçı oldular. Kömək üçün minnətdarlığımızı bildiririk.

Cavab

Qeyd nəzərə alınmışdır.

Sual

Sxraskaro ərazisində, müəyyən sahədə, boru kəməri 2.5 kilometr məsafədə Libani, Tba və Semi kəndlərinin əhalisi tərəfindən istifadə olunan içməli su xəttinə paralel keçir. İki yerdə boru kəməri bu su xəttindən keçir. İçməli su qapalı borular vasitəsi ilə kimə təchiz ediləcək?

Cavab

BTC hansısa mövcud su xəttlərindən keçdikdə, tikinti işləri deyilənlərə təsir etməyəcək. Su təchizatına heç hansı təsir olmayacaq və ərazi əvvəlkindən daha yaxşı vəziyyətə qədər bərpa olunacaq.

Sual

Boru kəmərinin keçdiyi torpaqlar kimin mülkiyyətində olacaq? Mülkiyyət hüququ hansı bir şirkətə, və ya dövlətə mənsub olacaq, və Gürcüstan hansı hüquqlara sahib olacaq?

Cavab

Torpaqları (heç hansı məhdudiyyət olmadan) ilkin sahiblərinə qaytarmaq imkanı verən müvafiq hüquqi mexanizmlər işlənib hazır olana qədər, BTC Ko. tərəfindən ayrılmış və alınmış torpaq sahələri BTC Ko.-nun mülkiyyətində olacaq.

Sual

Naoxrebi kəndinin əhalisi iddia edir ki, BTC qaz boru kəmərinin keçdiyi torpaqlar vətəndaşlardan qeyri-qanuni olaraq alınmışdır və onlar vergi ödəmələri səbəbdən faktiki olaraq torpaq sahibləri olan məhkəmə və ya hakimlərə rüşvət vermişlər. Biz rayon məhkəməsinə müraciət etmişik və daha sərt tədbirlərə, misal üçün marşrutun qarşısının kəsilməsi və işlərə maneələr yaradılmasına hazırıq.

Cavab

Torpaq sahələri üzrə mülkiyyət və istifadə hüquqlarına münasibətdə BTC Ko yalnız Dövlət İdarələrinə istinad edir. Bu sual yalnız Dövlət İdarələri və məhkəmələr tərəfindən həll oluna bilər.

Sual

Oquari kəndindən boru kəmərinə qədər olan məsafə 500-1000 metr arasındadır. Oquari sürüşmə zonasında yerləşir və evlərin 99% yaşamaq üçün təhlükəlidir. Bunu, geoloji məlumatlar və müxtəlif komissiyaların rəyləri də sübut edir. Biz, Oquari əhalisi, bilmək istərdik ki, beynəlxalq təşkilatların bizə hər hansı yardım etmək fikri varmı.

Cavab

BMK və AYİB ayrı-ayrı ailə və ya kəndlərə yardım etmirlər. Sizin kəndinizin ərazisinin satın alınan torpaqlar tərkibinə daxil olması üçün tədqiqatlar Köçürmə Tədbirləri Planı (KTP) üzrə işin bir hissəsi kimi həyata keçirilmişdir. Bu sual ilə əlaqədar olaraq, birbaşa BTC Ko.-ya müraciət etməyinizi rica edirik.

Sual

İnternetdən və mətbuatdan əldə etdiyimiz məlumata əsasən, bizə məlumdur ki, BTC tərəfindən həyata keçirilən bu layihələr, yalnız «dəhliz» daxilində deyil, həmçinin ondan kənarda da, ətraf mühit sahəsində böyük problemlər yaratmışlar. Xahiş edirik deyəsiniz, əhalinin müdafiəsi məqsədi ilə hansı preventiv (və fəvqəladə) tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur?

Cavab

Rica edirik Köçürmə Tədbirləri Planı və Ətraf Mühit və Sosial Sahəyə Təzyiqin Qiymətləndirilməsi üzrə sənədləşməyə müraciət edəsiniz.

Sual

Elmi tədqiqatlar göstərir ki, marşrutun Borjomi valisindən Aspindza rayonuna dəyişdirilməsi bir çox aspektlər üzrə əlverişlidir (sosial, iqtisadi və ekoloji). Bu barədə nə demək istərdiniz?

Cavab

Boru kəməri marşrutunun Aspindza rayonundan keçməsi məsələsi diqqətlə təhlil olunmuşdur. Deyilən qiymətləndirmənin bütün təfərrüatları BTC-nin Boru Kəməri Marşrutunun Seçilməsi Hesabatında əksini tapmışdır.

Sual

Boru kəməri 4.5 kilometrədən artıq məsafədə bizim kənddən keçir. Bizim torpaqların 18.5 hektarı BTC Ko. tərəfindən boru kəmərinin tikintisi üçün istifadə olunacaq 44 metrlik dəhlizə daxildir, lakin, boru kəmərinin çəkilməsi ərzində, dəhliz kənar sahələrə (6-7 metr) zərər vurulmuşdur ki, bu da məhsulun (kartof, buğda, və s.) əldən çıxmasına gətirib çıxarmışdır. Tikinti işləri ilə məşğul olan şirkət bunun üçün məsuliyyəti üzərinə götürməkdən imtina edir, nə də ki, onlar sahiblərdən hər hansı razılıq almışlar. Torpaqlar çirklənmişdir, kompensasiya isə ödənilməyib. Biz nə etməliyik?

Cavab

Razılaşdırılmış tikinti dəhlizindən kənar ərazilərə vurulan hər hansı ziyan üçün məsuliyyəti podratçı daşıyır. Hər hansı torpaq sahibi əmin olduqda ki, podratçı problemlərin aradan qaldırılması üçün tədbirlər görmür, torpaq sahibi bu barədə işlərin aparıldığı ərazi üzrə BTC Ko. nümayəndələrinə məlumat verməlidir. Bundan sonra, BTC Ko. podratçılar tərəfindən müvafiq cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsini təmin edəcək.

Sual

Boru kəmərinin nəzərdə tutulan dərinliyi 2.5 metrə bərabər olmuşdur. lakin, Aşkala kəndində dərinlik 3.5-4 metrə çatır. Bu 44 metrlik dəhliz yaxınlığında yerləşən torpaqların drenajı və qurumasına, və, deyilənlərin nəticəsi olaraq, məhsuldarlığın aşağı düşməsinə gətirib çıxaracaq. Kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə zərər ilə əlaqədar kompensasiyaya münasibətdə hansı tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur?

Cavab

İlk əvvəl, boru kəməri üzərindəki örtüyü qalınlığı 1 metr olaraq müəyyən olunmuşdur. Bu dərinlik və yaxud da örtük təqribən 2.5 metrə bərabər yeni dərinlik ilə nəticələnir. Bəzi yerlərdə, yollar, çaylar və s. kimi maneələrdən keçmək məqsədi ilə, boru kəmərinin dərinliyini artırmaq lazım olmuşdur. Daha dərinə aparılan qazma işləri tələb olunan sahələr dövlət idarələri ilə bərabər BTC Ko. mütəxəssisləri və mühəndisləri tərəfindən müəyyən olunur. Xəndək doldurulduqdan və bərpa edildikdən sonra, daha dərin qazma işlərinin aparılması faktı drenaj və ya ətrafdakı torpaqlara heç hansı təsir göstərməməlidir. Bərpa işləri ərzində, boru kəməri xəndəyinin doldurulması məhsulu bərkidilir ki, bu da torpaqların drenajına hər hansı təsiri istisna edir.

ƏLAVƏ B

Nümunəvi görüş cədvəli

ƏLAVƏ B – Nümunəvi Görüş Cədvəli

Yer

Vaxt

9.30 – 17.30

09.30 – 10.00 kofe/çay və qeydiyyat

10.00 – 10.15 Yerli hakimiyyət orqanları, BMK və AYİB nümayəndələrinin giriş nitqləri

10.15 – 10.30 Aparıcıların çıxışı

- Görüşün gündəliyi
- Aparıcı və tərcüməçilərin vəzifəsi
- Görüşün gedişi və qaydaları
- Görüşlərə hazırlıq

10.30 – 10.45 BMK və AYİB

- Hər bir təşkilat barəsində məlumat
- Görüşün məqsədi
- Layihə haqqında ümumi məlumat

10.45 – 11.00 Kofe/çay fasiləsi

11.00 – 12.30 Müzakirələr

12.30 – 13.30 Nahar

13.30 - Müzakirələr

15.30 – 15.50 Kofe/çay fasiləsi

15.50 – 17.00 Müzakirələr

17.00 – 17.30 (sərbəst format) Qaldırılmış mövzuların son icmalı və son söz

- Növbəti addımlar
- Görüşün qiymətləndirilməsi

ƏLAVƏ C

Görüşün Keçirilməsi Qaydaları

TƏKLİF OLUNAN GÖRÜŞLƏRİN KEÇİRİLMƏSİ QAYDALARI

Maraqlı Tərəflərin Forumu

Gürcüstan, Türkiyə və Azərbaycan

Avqust və sentyabr, 2003-cü il

Görüşün məqsədi (1) boru kəmərinin potensial surətdə maliyyələşdirilməsi üzrə ictimaiyyət tərəfindən özünün fikrini ifadə etmək üçün şərait yaratmaqdan, və (2) boru kəmərinin maliyyələşdirilməsinə dair təkliflər Direktorlar Şuralarına təqdim edilənə qədər, kreditrlara (BMK və ya AYİB) maraqlı tərəflərin fikirlərini dinləmək üçün imkan verilməsindən ibarətdir. Görüşlərin maksimal müvəffəqiyyətini təmin etmək məqsədi ilə, aşağıdakı qaydaların tətbiqi təklif olunur:

- Fikir bildirən və ya sual verən bütün iştirakçılar vaxt məhdudiyyətini nəzərə almalı, və mümkün qədər qısa müddət – 3-4 dəqiqə, ərzində çıxış etməlidirlər.
- Bir fikri söylədikdən və ya bir sualı verdikdən sonra, iştirakçı, yenidən çıxış etmək üçün, digər iştirakçıların öz çıxışlarını başa vurmasını gözləməlidir. [Qeyd olunan birinci iki qayda bütün arzu edənlərə çıxış etmək üçün imkan vermək məqsədi daşıyır.]
- Eyni zamanda tərcümənin aparıldığını nəzərə alaraq, nətiqlər, çıxış və ya suallarının hər bir hissəsinin tərcüməsini mümkün etmək məqsədi ilə, tələsmədən və ara verməklə danışmalıdırlar.
- Nətiqlər, fikir və sualların dəqiqliyi, aydın olmasını və aidiyyətini təmin etmək üçün çalışan aparıcılara hörmətlə yanaşmalıdırlar. [Vaxtaşırı olaraq, aparıcılar, çıxışa aydınlıq gətirmək məqsədi ilə, sözü kəsə bilərlər. Bu nətiqlərə hörmətsizlik kimi qəbul edilməməlidir.]
- Sual vermək və ya fikir bildirmək istəyən, lakin bunu auditoriya qarşısında etmək arzusunda olmayanlar üçün, doldurulduqdan sonra aparıcılara verilməli olan forma və ya kağız vərəqləri veriləcək.
- Bu görüşlərin məqsədi problem və qeydlər barəsində kreditrlar tərəfindən maksimum məlumatın alınmasından ibarətdir. Görüşlər ayrı-ayrı şəxslərin üzləşdikləri problemləri həll etmək üçün nəzərdə tutulmamışlar. [Bu kimi məsələlər haqqında məlumatı forma üzrə və ya kağızda qeyd oluna bilər, və ona cavab bir qədər sonra təqdim olunacaq. Rica edirik əmin olasınız ki, bu kimi fərdi sorğu halında, sizin ilə əlaqə yaratmaq üçün tələb olunan məlumatı göstərmisiniz.]
- Çətin texniki sualların bu görüş ərzində araşdırılması üçün kifayət qədər vaxt olmayacaq. Bu kimi suallar qaldırıldıqda, nətiqlərdən müvafiq məlumat mənbələrinə müraciət etmək rica oluna bilər.

- Biz görüşdə kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrini görməyə şadiq, lakin onlar özlərini təqdim etməli və suallarını yalnız görüş başa çatdıqdan sonra verə bilərlər. Video-çəkiliş yalnız giriş nitqləri ərzində aparıla bilər. Bilavasitə görüşdən əvvəl və sonra, qısa suallar vermək və Kreditorların nümayəndələrindən cavablar almaq mümkün olacaq.
- Çıxış etmək istəyən bütün iştirakçılardan xahiş olunur ki, aparıcının işarəsini gözləsinlər, və çıxış etməkdən öncə, özlərini təqdim etsinlər. Aparıcılar bütün arzu edənlərə və auditoriyanın müxtəlif hissələrindən olan iştirakçılara söz vermək üçün çalışacaqlar.
- Çıxışlar növbə ilə olmalıdır.
- Rica edirik mobil telefonlarınızı söndürəsiniz və görüşün keçirildiyi zalda siqaret çəkməyəsiniz.

Əməkdaşlıq üçün minnətdarıq.

ƏLAVƏ D

İştirakçıların Siyahısı

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU

Ərzurumu Görüşü

26 avqust 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Nedjati	Qondem	Mühəndis-Mexanik	Şəhər Sənaye və Ticarət İdarəsi
Ebubekir	Kaya		Atatürk Universiteti
Refik	Ustaoğlu	Muxtar	Qiqdemli kəndi
Nabi	İspirlioğlu	Müəllim	Atatürk Universiteti
Fuat	Yıldırım	Texnik	Mühəndis-mexaniklər Palatası
Ziya	Örttaş	Professor Doktor	Atatürk Universiteti
Yavuz	Saatçioğlu	Prezidentin nümayəndəsi	Etsu
Mustafa	Oztepe	Mühəndis-xəritəçi	Botaş
Oquzخان	Bayrak	Əlaqələndirici	BMK İnkişaf Proqramı
Ebru	Demirekler	Menecer	Botaş
Bölent	Çindil	Texnik	Gtz-Mvv
Erqin	Salixoğlu	Layihə üzrə əlaqələndirici	Gtz-Mvv
Kerem	Ozturk	Marketinq üzrə menecer	Akay İnq Ko.
Pinar	Yapanoğlu	Ticarət üzrə mütəxəssis	Böyük Britaniya Səfirliyi
Yılmaz	Kuskay	Baş Menecer	Akay İnko Ko.
İsmail	Efe	Prezident	İliça Bələdiyyəsi

Şemseddin	Erkaya	Sarıkamış Qubernator	Daxili İşlər Nazirliyi
Baxri	Tiryaki	Qubernator	Susuz Bölgəsi
Xasan	Sildak	Selim Qubernator	Selim Bölgəsi
Ahmet	Öçel	Mühəndis-mexanik	
Aqa	Takor	Sürücü	Hava limanı
Mehmet	Abret	Tələbə	Atatürk Universiteti
Osman	Korkmaz	Müşahidəçi	Atatürk Universiteti
Selaettin	Çiçal	Dövlət məmuru	Atatürk Universiteti
Mustafa	Erkayiran	İliça Qubernator	
Sirri	Xayta	Menecer	

9 nəfər fermer

5 nəfərin məşğuliyyəti göstərilməyib

MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU

Adana Görüşü

28 avqust 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Metin	Qoreqen		S.S. Kooperativ Qəlovası
Mustafa	Söt		S.S. Kooperativ Qəlovası
Xasan	Zenqin	Mühəndis-xəritəçi	Mühəndis-xəritəçilər Palatası
Redjep	Eker	Mer	Kurtkulaqı Bələdiyyəsi
İbrahim	Kesler	Meşə Mühəndisi	Ətraf Mühit və Meşələr üzrə Şəhər İdarəsi
Taxsin Djem	Uleker	Müxbir	Doqan Xəbərlər Agentliyi
Kemal	Kuçuk	Müxbir	Sabah qəzeti
Osman	Balçı	Müxbir	Zaman qəzeti
Serxat	Şanlı	Operator	NTV Xəbərlər Agentliyi
Djelile	Ertunç	LTO şöğəsinin müşaviri	TC Co.
Bunyəmin	Yıl	Müxbir	DXA
Alev	Aköz Baxçəçi	Ətraf Məsələləri Mühit üzrə Müşahidəçi	Botaş Bakı Ceyhan
Mustafa	Kebir	Müxbir	Star qəzeti

Ahmet	Sari	Adana filialının meneceri	Mühəndis-elektriklər palatası
Mehmet	Şenqölü	Menecer	
Mehmet	Vuran	Müxbir	Akşam qəzeti
Hamza	Qöle	NTV Adana nümayəndəsi	NTV
Fatih	Karataşlı	Texnik	Botaş
Bölent	Baratan	Ekspert	Botaş
Djem	Selanik	Mühəndis	Energetika Nazirliyi
Mehmet	Tatar	Şura üzvü	Mühəndis-geoloqlar palatası
Lütfiye	Ekerbiçer	Baş Katib	Adana Sənaye Palatası
Üzqür	Opsar	AB (Eu) Departamenti	Adana Sənaye Palatası
Nusret	Baş	Şura üzvü	Memarlar Palatası
Mahmut	Teberik	Katib	Mühəndis-Mexaniklər Palatası
Dilek	Akin	Müxbir	A.A
Murat	Bahrun	Müxbir	Kanal A.Tv
Burçin	Teymen	Statistika mütəxəssis üzrə	Adana Ticarət Palatası
Armağan	Kabaklı	Operator	Kanal A
Sabit	Özkeser	Müxbir	Dünya Qəzeti
Remzi	Umit	Hüquqşünas	Adana Ətraf Mühitin Müdafiəsi Fondu
Xalil	Akörek	Prezident	Fond Tema

Mert	Altıntaş	Layihə menecer	üzrə	VFDP Türkiyə
Ozlem	Dalkıran	İcra Soveti		Amnesty International (Beynəlxalq Əfv)
Tamer	Soylu	Layihə menecer	üzrə	Fond Tema
Varol	Oner	Muxtar		Kurtpinar qəsəbəsi Mərkəzi Ceyhan rayonu
Duran	Aututtu	Mer		Kurtpinar Bələdiyyəsi
Alper	Sezener	Layihə müşahidəçi	üzrə	Botaş
Sinası	Apaydın	Mühəndis		Geofiziklər palatası

1 nəfər balıqçı

5 nəfər fermer

3 nəfər təqaüdçü

6 nəfər adını göstərməmişdir

MARAQLI TƏRƏFLƏR FORUMU

İştirakçıların Gəncə Görüşü

1 sentyabr 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Mahir	İsayev	Jurnalist	Mediya, Vışka, Zerkalo, Bakinets qəzetləri
Vüqar	Babayev	Vitse-Prezident	Gəncə Aqrar-İşgüzar Birliyi
Emin	Abbasov	Baş Müşavir	Gəncə şəhər İcra Hakimiyyəti
Salman	Cəfərov	Rəhbər	Ekologiya İdarəsi
Camal	Məmmədov	Sədr	Bilik Cəmiyyəti Gəncə Regional Təşkilatı
Rövşən	Muradov	Sədr	Gələcəyin Səsi Gənclər Birliyi
Akifə	Əliyeva	Sədr	Helsinki Vətəndaş Asambleyasının Gəncə İdarəsi
Ceyhun	Səfərov	Jurnalist	İnternyuz qəzeti
Çingiz	Nəzərov		EKO-TES
Teymur	Məmmədov	Mühəndis	QHT NUR
Vahid	Quliyev	Prezident, professor	Ana Kür Beynəlxalq Ekologiya Fondu
Hüseynbaba	Axundov	Texnoloq	Gəncə Regional Elm Mərkəzi
Fuad	Əkbərov	İcraçı Direktor	Az (AÇQ) Ltd.

			ARDNŞ
Rauf	Əliyarov	İcraçı Direktor	Azərbaycan (Şah Dəniz) Ltd. ARDNŞ
İrşad	Abbasov	AMEA Gəncə Regional Elm Mərkəzi, departament direktoru, laboratoriya direktoru	Gəncə Aqrar-İşgüzar Birliyi
Vahid	Tariverdiyev	Bölgə müxbiri	Respublika qəzeti
Elnur	Şəfiyev	Təlimatçı	Təhsil və Konsaltinq Mərkəzi
Cavanşir	Süleymanov	QMİBK, Azərbaycan, İstismar, Müşahidəçi	BP AZDP
Həsən	Hüseynli	Direktor	Gəncə Təhsil Mərkəzi
Əlikram	Qurbanov	Flora Şöbəsinin Müdiri	Gəncə Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsi
Vaqif	Xudatzadə	Atmosfer və Su Şöbəsinin Müdiri	Gəncə Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsi
İradə	Atay	Ətraf Məhsulələri Mühit üzrə məsləhətçi	Gəncə şəhər icra hakimiyyəti
Elşad	Hüseynov	Fauna Şöbəsinin Müdiri	Gəncə Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsi
Oqtay	Hacıyev	Əlaqələndirici	CLEE-QHT, Gəncə bölməsi
Səfər	Ağayev	Elmi işçi	Gəncə Regional Elm Mərkəzi

Rəna	Özbaşova	Proqramın Rəhbəri	CLEE-QHT
Emin	Hüseynov	İqtisadçı	Dünya Bankı
Fərman	Nəbiyev	Baş Redaktor	Mingəçevirin İşıqları qəzeti
Qanşa	Ömərov	Prezident	İnsan Hüquqları üzrə Mingəçevir Resurs Mərkəzi
Sahib	Babayev	Hüquq Komitəsinin Rəhbəri	Helsinki Vətəndaş Assambleyası, qərb şöbəsi
Müşfiq	Cəfərov	Əlaqələndirici	Gələcəyə Körpü Gənclər Təşkilatı
Telman	Kərimov	Direktor müavini	Orta məktəb
Əhəd	Məmmədov	Müəllim	2 saylı orta məktəb
Şahin	Əliyev	Təhsil şöbəsinin müdiri	Orta məktəb
İmamverdi	Bayramov	Müəllim	Orta məktəb
Qabil	Həsənov	Direktor	Gəncə Debat Mərkəzi
Zaur	Hümbətov	Vitse- Prezident/botanika fakültəsinin rəhbəri	1. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası; 2. Ekogeoloji Nəzarət İdarəsi
Mətləb	Nəcəfov	Direktor	Gəncə Biznes Qrupu
Arif	Cahangirov		Gəncə Biznes Qrupu
Ramiz	Abbasov	Könüllü	CLEE- Gəncə bölməsi
Zeynəb	İbrahimova	Beynəlxalq münasibətlər	Bilik

Tomas	Şmuns	Rabitə üzrə menecer	Sürix Bələdiyyəsi
Xatirə	İskəndər	İctimaiyyətlə Əlaqələr üzrə Menecer	BP Azərbaycan
Vaqif	İmanov	Əlaqələndirici	Vətəndaş Cəmiyyəti Beynəlxalq Mərkəzi
Martin	Skalski	Menecer/Qafqaz üzrə Əlaqələndirici	Nəqliyyat və Energetika Mərkəzi
Ursula	Bierman	Professor	Mədəniyyət və Dizayn Universiteti
İsrail	Əliyev	Direktor müavini	Məişət Birliyi
Səidə	Bağirova	Əməliyyatlar üzrə vəzifəli şəxs, Ölkə Üzrə Menecer Səlahiyyətlərinin İcraçısı	Dünya Bankı
Rövşən	Novruzov	Sədr	Gəncə regional uşaq fondu

9 nəfər torpaq sahibi

1 nəfər işsiz

1 nəfər təqaüdə

MARAĞLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU

İştirakçıların Bakidaki Forumu

4 sentyabr 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Vüqar	Əhmədov	Sədr	Azərbaycan – Amerika Gəncləri Təşkilatı
Yuliy	Zaytsev	Ətraf Mühit üzrə Baş Məsləhətçi, Apstrim	BP Azərbaycan
Faiq	Məmmədov	İcraçı Direktorun Müşaviri	BMK
Vaqif	Həsənov	Kadrlar üzrə mütəxəssis	QHT ÜMİD
Alvin	Qul	Şöbə Müdiri "Dəniz Mühiti"	Kosmik Tədqiqatlar İnstitutu, Azərbaycan Elmlər Akademiyası
Hüseyn	Pənahov	Sədr	Gənc Azərbaycanlılar— Könüllülər Birliyi
Oliver	Brod	Rabitə	BP
Ramiz	Rzayev	Ekspertiza Şöbəsinin Direktor Müavini	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
Çinqiz	Nəzərov		EKO-TES
Sabit	Bağırov	Prezident	Sahibkarlığın İnkişafı Fondu
Hüseyn	Bağırov	Nazir	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi

Kristian	Loui	Cənubi Qafqaz şöbəsinin rəhbəri	Frans Press Xəbərlər Agentliyi
Fuad	Əkbərov	İcraçı Direktor	Az (AÇQ) Ltd. ARDNŞ
Rauf	Əliyarov	İcraçı Direktor	Azərbaycan (Şah Dəniz) Ltd. ARDNŞ
Xuan	Bulos	Baş Menecer	CCFC
Fariz	Əhmədov	Neft Müqavilələri üzrə Əlaqələndirici	Azərbaycan Yaşıllar Hərəkatı
Kamran	Mahmudov	Prezident	Ətraf Mühit Tədqiqatları Mərkəzi
Raminə	Nəzərova	Jurnalist	Azərbaycan qəzeti
Çimnaz	Şabanova	Qrupun Rəhbəri	Ekoskoup – Ekoloji Tədris Qrupu
Bəxtiyar	Məmmədov	Biznes Nümayəndəsi	Kommersiya Məsələləri üzrə Biznes Departamenti, ABŞ
Şahin	Pənaxov	Baş Müşavir, Rezident Əlaqələndirici	BMT-nin Rezident Əlaqələndiricisinin İdarəsi
Sahib	Məmmədov	Əlaqələndirici	BTC-ya ictimai dəstək və monitorinq koalisiyası
Cəmilə	İbraqimova	Proqram Müşavir üzrə	BMT İnkişaf Proqramı
Bəxtiyar	Muradov	Regional Əlaqələndirici	Xəzər Ekoloji Proqramı
Ramil	İsgəndərov	Sədr Müavini, Proqram üzrə Əlaqələndirici	Azərbaycanın Gənc Hüquqşünaslar Birliyi

Rəna	Özbəşeva	Programın Rəhbəri	CLEE-QHT
Səadət	Babancanlı	Sədr	İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi Beynəlxalq Cəmiyyəti
Zaur	Qasanova	Redaktor	ANS TV
Solmaz	Hacıyeva	Sədr	Qadın-neftçilər Birliyi
Gulnaz	Quliyeva	Jurnalist	Caspian Business News qəzeti
Kəmalə	Mustafayeva	Reporter	Şərq Apstrim Xəbərlər Agentliyi
Azay	Quliyev	Prezident	Milli QHT Forumu
Nailə	Yaqublu	Müdafiə məsələləri üzrə menecer	Himayədar Humanitar Təşkilatı
Himayət	Rizvan qızı	Sədr	Himayədar Humanitar Təşkilatı
Sevinc	Həsənova	Yerli məsləhətçi	AİB
Yeganə	Babayeva	Direktor müavini	Qadınlar və Müasir Aləm
Şahin	Məmmədov		Himayədar Humanitar Təşkilatı Vergilər qəzeti
Əsgər	Abbasov		Mexaniklər və riyaziyyatçılar təşkilatı
Nizami	Əhmədov	Hüquqşünas	Ekoleks – Azərbaycan
Ramiz	Qasımzadə	Departament Direktoru	Azadinform
Şamil	Mövsumov	Ətraf Mühit	Beynəlxalq Eko-

		Departamentinin Rəhbəri	energetika Akademiyası
Həsən	Həsənov	Prezident	ODAR-QHT
Eldar	İbrahimov	Sədr Müavini	Cəmiyyət və İcmalar İttifaqı
Natalya	Voronina		Ekoqraf
Aliya	Mauleşeva	Stajer	BMT-nin İnkişaf Proqramı
Urhan	Ələkbərov	Menecer	ABƏŞ Azəri Layihəsi
İlkin	Qarayev	Direktor	AzEkoKonsaltinq şirkətin
Fuad	Axundzadə	Departament Direktoru	Karvan – Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi
Yevdokiya	Xanbəyova	Sədr	Golden Hive təşkilatı
Fizuli	Əbiyev	Proqram üzrə əlaqələndirici	HƏYAT
Səadət	Cahangirova	Müxbir	Azadlıq qəzeti
Mirvari	Qəhrəmanlı	Sədr	Neftçilərin Hüquqlarının Müdafiəsi Komitəsi
Martin	Skalski	Menecer/Qafqaz üzrə əlaqələndirici	Nəqliyyat və Energetika Mərkəzi
Şöle	Mahmudova	Ekoloq	EKORES
Fuad	Əhmədov	İcraçı Direktor	ARDNŞ, Azərbaycan Sauf Kokazus Payplayn
Köroğlu	Hacıyev	Direktor	Mexaniklər və riyaziyyatçılar təşkilatı

Ceyhun	Məmmədbəyli	İcraçı Direktor	Biznes İnkişafı Alyansı
Əli	Qasimov	Layihəçi	ATA-ekologiya
Ceyran	Bayramova	Ətraf Mühit Departamentinin Rəhbəri	Beynəlxalq Sülh və Demokratiya İnstitutu
İmran	Əbdulov	Rəis Müavini	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
Sevil	İsayeva		Ekoleks – Azərbaycan
Seymur	Əliyev	Müxbir	Şərq Xəbərlər Agentliyi
Lidiya	Quluzadə	Rəhbər	TETA Xəzri
Rüstəm	İsmayılov	Neft və qazın hasilatı və nəqli üzrə mütəxəssis	EKORES
Həmid	Əliyev	İdarə heyətinin üzvü	Azərbaycan Yaşıllar Hərəkatı
Samir	İsayev	Milli rəhbərlər qrupu	Ətraf Mühit sahəsində Təhsil, Məlumatlandırma və İctimai Dərrakə Layihəsi
Esmiralda	Mehdiyeva	Üzv	Azərbaycan Yaşıllar Hərəkatı
Mais	Güləliyev	Prezident	Qafqaz QHT-lar Konfederasiyası
Arif	Qəmbərov	Şöbə Rəssinin Müavini	AMEA Kosmik Tədqiqatlar İnstitutu
Osman	Gündüz	Direktor	Multimediya Mərkəzi
Fərqanə	Sadırova	Müxbir	Naş Vek qəzeti

Fəridə	Rzayeva		Azer-press Xəbərlər Agentliyi
Əli	Xəlilov	Elm və texnika departamentinin üzvü	Azərbaycan Ekoloji İnnovasiya Mərkəzi
Robert	Sadıkov	Alim	AMEA Kosmik Tədqiqatlar İnstitutu
Abdulla	Abdullazadə	Baş Direktor	Azərbaycan Ekoloji İnnovasiya Mərkəzi
Fəqan	Əsgərov	Baş Redaktor	Caspian Business News qəzeti
Radik	İsmayilov		Lider TV
Namiq	Cəfərov	Direktor	Uşaq və Yeniyetmələrin İctimai İttifaqı Oriqami
Aydın	Kərimova	Prezident	Müstəqil Hüquq Mərkəzi
Afət	Cavanşirova	Hərəkətin üzvü	Azərbaycan Yaşılar Hərəkəti
Taleh	Bağiyev	Sədr	
Elçin	Sərdarov	Direktor	SANİYƏ Humanitar İnformasiya Agentliyi
Qurban	Qurbanov	Sədr	Azərbaycan Mühəndislər İttifaqı
Gulnarə	Yusifova	İcraçı Direktor	Azərbaycanın İnkişaf Cəmiyyəti
İnqilab	Əhmədov		TREND Agentliyi
Rəşad	Şirinov	Jurnalist	Azərbaycan qəzeti
Nabat	Məmmədova	Kommersiya məsələləri üzrə	Böyük Britaniya səfirliyi

		köməkçi	
Ənvər	Səfərzadə	Nümayəndə	Crude Accountability
Qeri	Kempbell	SƏTƏM məsələləri üzrə direktor	BP
Sudabə	Şirəlieva	Direktor	Qadın və İncəsənət Mərkəzi
Sevinc	Heydərova	Prezident, Baş Redaktor	Ekoloji Bülleten Özümüz Naminə – Mövcudluq, Alternativ, İnkişaf
Fəridə	Hüseynova	Sədr	Azərbaycan Yaşıllar Hərəkatı
Azər	Qarayev	Cəmiyyətin Sədri	Azərbaycan Heyvanları Müdafiə Cəmiyyəti
Firuzə	Əmirova	Rəhbər	Bizim Ev Qafqaz Beynəlxalq Uşaq Ekoloji İttifaqı
Əhməd	Qəşəmoğlu	Rəhbər	Azərbaycan- Niderland Fondu
Cavid	Muradov	Məsləhətçi	PR Konsaltinq
Dilarə	Vəliyeva	Prezident	Forum və Mülk Assosiasiyası
Riçard	MakQrenski		ABŞ səfirliyi
Rahibə	İsmayılova	Köməkçi	Ekoleks – Azərbaycan
Mələhət	Həsənova		İctimai təşkilat Qadın- Parlamentarilər
Afət	Mehdiyeva	Müxbir	Trend informasiya- analitik agentliyi

Lalə	Nəzirova	Menecer	Təhlükəsiz gələcək
Bəhrəm	Rüstəmbəyov	Müxbir	Media-Press informasiya agentliyi
Elçin	Əhmədov	Aparıcı Mütəxəssis	İqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Elçin	Sultanov	Ornitoloji Laboratoriyanın Müdiri	Zoologiya İnstitutu, Azərbaycan Elmlər Akademiyası
Rəhim	Hüseynov	İqtisadi İslahatlar Mərkəzinin Direktoru	İqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Farda	Əsədov		ACİ - AF
Mirabbas	Məmmədova	Müxbir	Zerkalo qəzeti
Əhməd	Surxayev		
Nailə	Baqirova	Müxbir	BBC Dünya Xidməti
Kamal	Abbasov		ATA - ekologiya
Fikrət	Cəfərov	Sədr	Davamlı İnkişaf Cəmiyyəti
Saleh	Hüseynov	Prezident	Aqrar-Konsaltinq Mərkəzi
Azər	Zeynalov	Biznes Mərkəzi	BP
Səlim	Babayev	Redaktor	ASSA-İrada
Nəriman	Ağayev	Ekspert	Müstəqil İstehsalçılar İttifaqı
Telman	Zeynalov	Prezident	Milli Proqnozlar İnstitutu
Azad	Əliyev	Sədr	Azərbaycanın İqtisadi-Sosial İnkişafı Mərkəzi

Qalina	Kozlova	Direktor	QHT Ekoqraf
Şəhla	İsmaylova	Sədr	Rasional İnkişaf Qadın Birliyi

6 nəfər işsiz

10 nəfər fəhlə

4 nəfər adını qeyd etməmişdir.

BTC MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU

İştirakçıların Borjomi Görüşü

8 sentyabr 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Cerri	Anderson		USAID
Giya	Çanturiya		GBNK Tbilisi – Hökumət
Bekauri		Torpaq İdarəsi	Tbilisi – Hökumət
Gela	Kvaratsxeliya	Qubernator Samtsxe –Cavaxeti rayonu	Tbilisi – Hökumət
Badri	Tsatava	Ətraf Mühit Nazirliyi (Müşavir)	Tbilisi – Hökumət
Giya	Djordjoliani	Ətraf Mühit Nazirliyi (Ekspertiza Şöbəsinin Müdiri)	Tbilisi – Hökumət
Tamaz	Qabesadze	Geologiya Bölməsi QHT Koalisiyası	Tbilisi – Hökumət
Şota	Adamiya	Gürcüstan Elmlər Akademiyası	Tbilisi – Hökumət
Tamaz	Muxuladze	Dağ-Mədən Sənayesinin Rəhbəri	Tbilisi – Hökumət
Gedevan	Popxadze	Qamgebeli Borjomi	Borjomi - Hökumət
Zaza	Gelaşvili	Qamgebeli Müavini Borjomi rayonu	Borjomi - Hökumət
Vadja	Beridze	Rsmunebuli müavini	Borjomi - Hökumət
Amiran	Qoqoladze	Dqvari	Borjomi – İcma Rəhbəri

Suliko	Sandadze	Andeziti	Borjomi – İcma Rəhbəri
Vazo (və ya Levan)	Paşenko	Sixisdvari – İcma Rəhbəri	
Zura	Kaçidze	Sakunei Axalsiki – İcma Rəhbəri	
Tamar	Matoşvili	Adiqeni	Axalsiki – İcma Rəhbəri
Malxaz	Qoqoladze	Sakuneti	Axalsiki – İcma Rəhbəri
Nino	Lomidze		Borjomi Valisinin Xilas Naminə Jurnalistlər Birliyi
Tristan	Suskiridze		Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafı Assosiasiyası
İrakli	Giuaşvili		Borjomi İttifaqı
Vano	Şalutaşvili		Borjomi İctimai Demokratiya İnstitutu
Valeri	Lomidze		Borjomi qəzeti
Marina	Gelaşvili		Qafqaz Gənclərin Mədəniyyət Mərkəzi
Givi	Kitiaşvili		Borjomi İctimai Demokratiya İnstitutu
Vladimir	Abramişvili	Sənayeçi Bakuriani	QHT Məsələləri
İoseb	Maysuradze	Sənayeçi Bakuriani	QHT Məsələləri
Nuqzar	Qonqadze	Sənayeçi Borjomi	QHT Məsələləri
Konstantin	Xetaquri		Vətəndaşların

			Hüquq və Maraqlarının Müdafiəsi Birliyi
İzo	Kurtanidze		Qadınlar Sülh Naminə
Tamar	Miqaberidze		Qadınlar Sülh Naminə
Manana	Ordjenikidze		Qadın və Uşaqların Hüquqlarının Müdafiəsi
İrma	Çoçnidze		Qadın və Uşaqların Hüquqlarının Müdafiəsi
İzolda	Tvauri		Borjomi İctimai Fikirlər Birliyi
Şalva	Gelaşvili		Tetri Taqvi Gənclər İttifaqı
Romuli	Kukulava		Borjomi Gürcüstan- Almaniya Mədəniyyət Birliyi
Marina	Maçaraşvili		Borjomi İnsanlarının Hüquqlarının Müdafiəsi və Məhkumlara Münasibətdə Ədalitin Təmin Edilməsi Təşkilatı
Nino	Çeişvili		Uşaqlar üçün Bərabər imkanlar
Mevludi	Çaduleni		Ekoloji QHT Biospero Borjomi
Roin	Gelaşvili	QHT Koalisiyası	Borjomi Gürcüstan- Almaniya Mədəniyyət Birliyi

Liya	Siskarişvili		Qadınlar Firavan Həyat Naminə
Zurab	Çilingaraşvili		İmperiya teleradio şirkəti
Zurab	Maqradze		Mesxetiya İnkişaf Mərkəzi
Nana	Natenadze		Askuri İttifaqı
Lela	İnasaridze		Mesxetiyanın Səsi
Robert	Muradyan		Anod Birliyi
Xatuna	Xmaladze		EKODAHA Birliyi
Lili	Qozalişvili		Vale Birliyi
Nana	Zubaşvili		Ekoloji QHT Mir
Ramaz	Tedoradze		QHT Xurotmodzqvari
Qogi	İvanidze		Demokratiya Yol
Nodar	Qoraxov		QHT Metsenati (Makenas, Rəhbər)
Nana	İoseliani		Qadınlar Firavan Həyat Naminə
Manana	İadze		Qreli Sakinlərinin İttifaqı
Amiran	Mesxeli		Mesxlərin Demokratik İttifaqı
Şalva	Dalalişvili		Teleradio şirkət Lomisiya
Zurab	Lomidze		Əlillər İttifaqı
Tamar	Matoşvili		QHT Xvana
Xviça	Robakidze		QHT Katarzisi

Dito	Obedjişvili		QHT Zudi
Apri	Aprikaşvili		Arali kəndinin ağsaqqallar Şurası
Pavle	Apsiauri		Gürcüstan Daşınmaz Əmlak Mülkiyyətçilərinin Birliyi
Lela	İnasaridze		Mesxetiyanın Səsi
Lili	Qozalişvili		Vale
Taliko	Qozalişvili		Xvana
Marina	Modebadze		Qadın- Demokratların Birliyi
Tsira	Meşxişvili		Toleranti
Ramaz	Kordziya		Msvane Djvari (Yaşıl Xaç)
Medqar	Çelidze		GBNK
Quliko	Qaldava		GBNK
Zurab	Şuqariya		GBNK
Kaxa	Tolordava		ÜVTF
Qeorqi	Sandanadze		ÜVTF Qafqaz
Nuqzar	Zazanaşvili		ÜVTF
Kliv	Uiks		ÜVTF Böyük Britaniya
Pol	Stil		Beynəlxalq ÜVTF
Djeysms	Keyton		ÜVTF Böyük Britaniya
Martin	Skelskiy		Nəqliyyat və Energetika Mərkəzi

Deyvid	Bremner		International ALERT
İrina	Çitaşvili		CENN
Paata	Nakaşidze		CENN
Ursula	Kazariani		CENN
Qurgen	Akopov		CENN (Bakuriani bölməsi)
Keti	Dgebuadze		Sosial İslahatlar üzrə Beynəlxalq Məlumat Mərkəzi Subregional QHT şəbəkəsinin əlaqələndiricisi
Maryam	Beqliaşvili		Sosial Tədqiqatlar İnstitutu
Arçil	Qaçeçiladze		Salpord Gürcüstan
Manana	Koçaladze	Milli Əlaqələndirici	CEE Bankwatch Network
Nuqzar	Buaçidze		Gürcüstan Transizit Yollarının və Neft və Qaz Kəmərlərinin Ekogidrometeoroloji Təhlükəsizliyinin Təmin Edilməsi İdarəsi
Avelina	Davituliani		Gürcü Qadın- Alimlər İttifaqı
Maryam	Kimeridze		Orxis Gürcüstan Təbiət Tədqiqatçıları Cəmiyyəti
Kaxa	Nadiradze		Fermerlərin Hüquqlarının Müdafiəsi

			Assosiasiyası
Gela	Qliqaşvili		Üentr Gko- qenetiçeskoy Bezopasnosti QALQİ
Manana	Devidze		Qafqaz Ekologiyası
Dari	Tuburn		Maricets Ümümdünya Tədqiqatlar Mərkəzi
Otar	Siçinava		Daşqınlar və Su Basmaları ilə Mübarizə üzrə Eko- mərkəz
Gdişer	Kaüadze		İnkişaf və Əməkdaşlıq Mərkəzi
Merab	Tvalçrelidze		Ətraf Mühitə Antropogen və Təbii Təsirin Qiymətləndirilməsi üzrə Beynəlxalq Mərkəz
Marat	Sisgişvili		Eko-akademiya
Vaja	Apsiauri		Eka Habitat
Quram	Buaçidze		Elmlər Akademiyası
Djemal	Vaçanadze		Eko İqlim
Loris	Ququşvili		Eko Məlumat
Omar	Djanelidze		QHT Budeki
Merab	Kaçkaçişvili		QHT Koalisiyası
Melor	Alpenidze		Geoloqlar Cəmiyyəti
Zurab	Sqvisinidze		Ekosaprtxoeba

Murtaz	Qonqadze		Likani kiçik müəssisəsi
Zurab	Gelaşvili		Mzetamze Səhmdər Cəmiyyəti
Nari	Dekanosidze	Hüquqşünas	
Meri	Buaçidze	İqtisadçı	
Liana	Lomidze	Direktor	Batumi 2 saylı orta məktəbi
Yuri	Sereteli	Cərrah	
Tomas	D'Vaal		Faynenşl Taymz
Georgi	Kupatadze		BP Press
Qlizo	Çapidze		Rezonansı
Tamaz	Turmanidze		Rezonansı
Georgi	Kraveişvili	Foto-müxbir	Sakinform
Teona	Baramidze		Gürcüstan Milli Televiziyası, Kanal I
Sofiko	Xetaqaşvili		Borjomi qaleti

69 nəfər fermer/torpaq sahibi/yerli sakinlər

BTC MARAQLI TƏRƏFLƏRİN FORUMU

İştirakçıların Tbilisi Görüşü

11 sentyabr 2003-cü il

ADI	SOYADI	MƏŞĞULİYYƏTİ	TƏŞKİLAT
Djerri	Anderson		USAID
Donna	Kenni		USAID
Kent	A. Larson		USAID
Qogi	Vaşakmadze		Parlament Energetika Komitəsi
Giya	Çanturiya		GBNK
Nino	Çxobadze		Ətraf Mühit Nazirliyi
Bekauri			Torpaq İdarəsi
Quram	Buaçidze		Gürcüstan Elmlər Akademiyası
Tengiz	Lazarişvili		Gürcüstan Elmlər Akademiyası
Temur	Mdinaradze		QruzVodProyekt
Tamaz	Qabeçadze		Ekologiya Təhlükəsiz Ətraf Mühitin Xidmətində
Geydar	Palavandişvili		QruzVodProyekt
Avtandil	Pirtsxalava		Sanitariya və Gigiyena İnstitutu
Gela	Qliqaşvili		Ekogenetik Təhlükəsizlik Mərkəzi

Giya	Jorjoliani		Ətraf Mühit Nazirliyi
Badri	Satava		Ətraf Mühit Nazirliyi
R. Maykl	Kouqil	Boru kəməri üzrə müşavir	Gürcüstan Hökuməti
İliya	Çxeidze		Dövlət Geologiya Departamenti
Rusudan	Sereteli		Gürcüstan Məlumat və Mədəniyyət Mərkəzi
Tamaz	Okropiridze		Yetim Uşaqlara Kömək Cəncilər İttifaqı
İrakli	Bebiaşvili		QHT “Qorod Rustavi”
Nuqzar	Xmiadaşvili		Veteran və Təqaüdçülər Şurası
Dali	Kobaxidze		Sosial Cəhətdən Az Təminatlı Vətəndaşları Müdafiəsi İttifaqı
Maryam	Beqiaşvili		Sosial Tədqiqatlar İnstitutu
Keti	Dgebuadze		Sosial İslahatlar üzrə Beynəlxalq Məlumat Mərkəzi Subregional QHT şəbəkəsinin əlaqələndiricisi
Avelina	Davituliani		Gürcü Qadın- Alimlər Birliyi
Kaxa	Nadiradze		Fermerlərin Hüquqlarını

			Müdafiə Birliyi
Givi	Koçoradze		Avropa Komissiyası Gürcüstan üzrə Nümayəndə IT Baxtironi I
Mixail	Kaviladze		Təbiətin Tədqiqi və Bərpası üzrə Beynəlxalq Mərkəz
Marat	Sisqışvili		Eko-akademiya
Eldar	Quqava	Professor	Kənd Təsərrüfatı Universiteti
Levan	Baqdavadze		Borjomi Mineral Suları
Ursulu	Kazariani		
Şota	Mestvirişvili		Texniki Universitet
Nana	Sumbadze		Siyasi Tədqiqatlar İnstitutu
Georgi	Tarxan	Muravi	Geosiyasi və regional tədqiqatlar mərkəzi
Georgi	Xusişvil		ICCN
Georgi	Sanadiradze		ÜVTF Qafqaz Ofisi
Nuqzar	Zazanaşvili		ÜVTF Qafqaz Ofisi
Kaxa	Tolordava		ÜVTF Qafqaz Ofisi
Jak	Fleri		GG & MW Co.
Laşa	Çxartişvili		Lobo Təbiəti və Heyvanların Hüquqlarını Müdafiə İttifaqı
Mixail	Avagiani		Çoxmillətli Gürcüstan.

			Gürcüstanın Gənc Ermənilər İttifaqının Rəhbəri
Tamar	Sxisavi		ICCN
Otar	Siçinava		Daşqın və Su Basmalar ilə Mübarizə üzrə Eko-mərkəz
Givi	Badaşvili		GBNŞ (s.n.s.k)
Bezo	Abaşidze		QAYLA (Gürcüstan Gənc Hüquqşunaslar Birliyi)
Givi	Sintabadze		Nadarbazevi Tikilən Hidrostansiyası
Qlizbar	Elizbaraşvili		Ekoklimati
Temo	Qoçitaişvili		Elmlər Akademiyası (Texnika Məsələləri üzrə Komissiya)
Şota	Adamiya		Elmlər Akademiyası, Gürcüstan Dövlət Universiteti
Merab	Tvalçrelidze		Ətraf Mühit Antropogen və Təbii Təsirin Qiymətləndirilməsi üzrə Beynəlxalq Mərkəz
Rusudan	Simonidze		Gürcüstanın Yaşıllar Hərəkatı
Ledi	Maysuradze		Məsləhət-Tədris Mərkəzi
Givi	Kvirikaşvili		Məsləhət-Tədris Mərkəzi

Manana	Devidze		Qafqazın Ekologiyası
Nino	Lomidze		Əhali və Təbiətin Müdafiəsi üçün Şərq-Qərb Energetik Dəhlizi
Mziya	Qvilava		Ətraf Mühit Nazirliyi / GRID – Tbilisi
Nino	Nadiradze		BMT-nin İnkişaf Proqramı
İlham	Mehdiyev		GTZ (Almaniya Texniki Əməkdaşlıq Təşkilatı)
Georgi	Siqua		Ekomed +
Djimi	Medzmarişvili		Ekomed +
Tamila	Liparteliani		Yaşıl Alternativ
Nino	Qudjaridze		CEE Bankwatch Network
Manana	Koçaladze		Milli Əlaqələndirici CEE Bankwatch Network
Ketevan	Kvinikadze		Yaşıl Alternativ
Vaxtanq	Estasişvili		Ulpani
İrşad	Abbasov		QHT Ekoqraf (Azərbaycandan)
Quliko	Qaldava		GBNK
Medqar	Çelidze		GBNK
Ələddin	Mirzəyev		GBNK (Qardabani rayonu)
Arçil	Qaççiladze		Salpord Gürcüstan

Zurab	Qaremidze		Amerika-Qafqaz İnstitutu
Qriqol	Mamasaşvili		Aqro-ekologiya cəmiyyəti
Tristan	Çkoniya		Aqro-ekologiya cəmiyyəti
Tamaz	Turmanidze		Aqro-ekologiya cəmiyyəti
Giorgi	Kandelaki		Açıq Cəmiyyət İnstitutu, Nyu York, Eurasianet
Eter	Xorquani		Aqro-ekologiya cəmiyyəti
Maya	Axalkasi		QHT Orxis
Mirian	Qviritişvili		Tbilisi, Nəbatət Bağı
Davit	Zurabişvili		Müstəqillik İnstitutu
Leyla	Qaprindaşvili		Hüquqi Gürcüstan
Manana	Martkopişvili		Vake İnkişafı
Martin	Skalskay		Energetika və Nəqliyyat Mərkəzi
Marina	Laşxauri		Ekoloji və Bioloji Monitoring Birliyi
Manana	Qrdzelişvili		Yaşıl Alternativ
İrakli	Avalişvili		Kibernetika İnstitutu
Şalva	Givişvili		Gürcüstanın Davamlı İnkişafı üzrə Hərəkət
Quram	Simonişvili		Simi İttifaqı
Maryam	Ubilava		Gürcüstan İqtisadçıları

			İttifaqının Davamlı İnkişaf Komitəsi
Beka	Mikautadze		Şəhər İnstitutu
Djemal	Vepxvadze		Aqro-ekoloji cəmiyyət
Giya	Kadjaya		Tbilisi Dövlət Universiteti, Ekologiya Fakültəsi
Tengiz	Djaparidze		Kənd Təsərrüfatı Universiteti
Leyla	İnjgiya		Gürcüstan Sosial Evi
Tamaz	Mamaqeişvili		Gürcüstan Milli Şurası
Davit	Çiçinadze		Veterinar Yardım İdarəsi
Şalva	Abramişvili		QHT Cənc Təbiətşünas-Alimlər Birliyi
Georgi	Sintadze		Crude Accountability (ABS)
Omar	Djanelidze		QHT Budeki
Marina	Buliya		Rustavi (şəhər), orta məktəb #12
Zurab	Kanteladze		Rustavi (şəhər), orta məktəb
Besik	Mosulişvili		Rustavi (şəhər), məktəb #9
Qoderdzi	Skovrebadze		Rustavi (şəhər), Klassik Gimnaziya
Givi	Mumladze		Rustavi (şəhər), orta

			məktəb # 17
Quram	Kobiaşvili		Rustavi (şəhər), orta məktəb #10
Nodar	Sepiaşvili		Rustavi Nəqliyyat İttifaqı Kvemo Kartli
Muxrat	Muradov		Marneuli rayonu Qamgebeli müavini
Pridon	Qvarliani		Həmkərlər ittifaqları
Liana	Çarkviani		Məktəblər İdarəsi Kvermo Kartli rayonu
İrakli	Murtsxaladze		Tbilisi Dövlət Universiteti Tələblərinin İttifaqı (QHT)
Georgi	Maxatadze		Tbilisi Dövlət Universiteti
Georgi	Qamkrelidze		Kənd Təsərrüfatı Universiteti, Tələbə Şurasının Rəhbəri
Levan	Qoqicaişvili		Tbilisi Texniki Universiteti, Tələbə Şurası
Laşa	Silaqadze		Tbilisi Texniki Universiteti, Gənc Neftçilər İttifaqı
Noe	Sulaberidze		Pedaqoji Universitet, Tələbə Şurası
Tamar	Qiorqadze		Dyfid
Şalva	Pipiya		Böyük Britaniya Səfirliyi, Tbilisi

Emzar	Kobaidze		Qardabani, Axali Sameba kəndi
Davit	Apsiauri		Qardabani, Axali Sameba kəndi
Tomas	Devaal		Faynenşl Taymz
Klo	Arnold		BBC Ümümdünya Xidməti
Georgi	Kupatadze		BS Press
Natalya	Qladçenko		Georgian Times
Kristina	Taşkeviç		Georgian Messenger
Merab	Moysrapişvili		Georgia Today
Qabriel	Namtalaşvili		Azad Gürcüstan
Elizo	Çapidze		Rezonansı
Teona	Baramidze		Gürcüstan Milli Televiziyası, Kanal I
Mziya	Qvilava		Grid Tbilisi
Nona	Kvlividze		Xvalindeli Dge
Tea	Ştirişvili		Sarke

34 nəfər torpaq sahibi

BMK və AYİB-dən olan iştirakçıların siyahısı

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı

Şarlot Filips – Bank işi üzrə Baş Mütəxəssis

Djeff Djeter – Ətraf Mühit Məsələləri üzrə Baş Müşavir

Doyna Çaloianu – İctimaiyyətlə Əlaqələr və QHT-lar üzrə Menecer

Keyt Dann – Kütləvi İnformasiya Vasitələri ilə Münasibətlər

Nikolay Qadjiyskiy – rəhbər, Ofis Rezidenta EBRR - Tbilisi

Tomas Mozer – rəhbər, Ofis Rezidenta EBRR - Baku

Dariusz Prašek – rəhbər, Əməliyyat Dəstəyi

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (Dünya Bankı Qrupu)

Raşad Kaldani, Neft, Qaz, Mədən və Kimya Sənayesi Bölməsinin Direktoru

Şahbaz Mavaddat, Assotiativ Direktor, Kiçik və Orta Müəssisələr Departamenti

Ronald Anderson, Ətraf Mühit Məsələləri üzrə Baş Mütəxəssis

Karlos Franzetti, Baş Hüquqşunas

Hyun Çan Ço, İnvestisiyalar üzrə Vəzifəli Şəxs

Ted Polett, Sosial İnkişaf Məsələləri üzrə Baş Mütəxəssis

Şon Miller, Sosial İnkişaf Məsələləri üzrə Mütəxəssis

Yasmin Təyyab, Vətəndaş Cəmiyyəti Məsələləri üzrə Əlaqələndirici

Felisiya Svonson, İnvestisiyalar üzrə Vəzifəli Şəxs

Farzin Mirmotahari, KOM üzrə Mütəxəssis

Aliya Nurieva, Proqram üzrə Əlaqələndirici, Azərbaycan

Anna Axalkasi, Proqram üzrə Əlaqələndirici, Gürcüstan

Səidə Bağirova, Əməliyyatlar üzrə Vəzifəli Şəxs, Dünya Bankı, Azərbaycan

Aparıcılar

Meri Marqaret Qolten, CDR Associates

Tim Turner, CDR Associates

Sema Alpan Altamer, Türkiyə

Cəfər Cəfərov, Azərbaycan

Sofiko Şubladze, Gürcüstan